

Сонячне проміння

Студентський альманах

2022

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені БОРИСА ГРІНЧЕНКА

www.kubg.edu.ua

Київський університет імені Бориса Грінченка

СОНЯЧНЕ ПРОМІННЯ

Студентський альманах
Київського університету імені Бориса Грінченка

Київ — 2022

Рекомендовано до друку
Вченою радою Факультету української філології, культури і мистецтва
Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 5 від 14 березня 2023 р.)

Редакційна колегія:

- Ірина Руснак**, декан Факультету української філології, культури і мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філологічних наук, професор;
Олена Бровко, завідувач кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства, доктор філологічних наук, професор;
Олена Бондарева, головний науковий співробітник кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства, доктор філологічних наук, професор;
Микола Луцюк, доцент кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства, кандидат педагогічних наук, доцент (*літературний редактор*);
Ольга Башкирова, доцент кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства, доктор філологічних наук (*літературний редактор*);
Марія Половинкіна, старший викладач кафедри української літератури, компаративістики і грінченкознавства, кандидат філологічних наук.

Сонячне проміння: Студентський альманах Київського універ-
С62 **ситету імені Бориса Грінченка. — Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка,**
2022. — 148 с.

Новий випуск альманаху «Сонячне проміння» став особливим. Він об'єднав учасників двох визначних мистецьких подій, які відбулися в нашому Університеті, — Відкритого патріотичного фестивалю-конкурсу «Народ-герой героїв проявляє» і Конкурсу літературної творчості для школярів «Березневі містерії», а також обдарованих студентів-грінченківців. Це видання стало щоденником драматичного, важкого, проте важливого для всіх нас часу. Часу, який навчив нас любити, захищати, піклуватися і щодня, щомиті пам'ятати, хто ми: українці, діти найпрекраснішої, найріднішої землі.

УДК 821.161.2

© Автори публікацій, 2022
© Володимир Патола, Ніна Слюсаренко, фото до розд., 2022
© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022

Передмова

24 лютого 2022 року наше життя змінилося. Його змінила війна. За цей рік ми дізналися про світ, про людську природу і про самих себе більше, ніж за десятиліття.

Цей випуск нашого альманаху — особливий. Не тільки тому, що в ньому представлені твори переможців двох літературних конкурсів, які відбулися в нашому Університеті. Не тільки тому, що наскрізна ідея — проживання війни у творчості й через творчість — зумовила зміну традиційної структури збірника. Але й передусім тому, що це видання стало щоденником драматичного, важкого, проте важливого для всіх нас року. Року, коли ми відкрили в собі незглибиму здатність любити, захищати, піклуватися і щодня, щомиті пам'ятати, хто ми: українці, діти найпрекраснішої, найріднішої землі.

Відкритий патріотичний фестиваль-конкурс «Народ-герой героїв проявляє», який відбувся в Київському університеті імені Бориса Грінченка у червні — серпні 2022 року, об'єднав літераторів різного віку, різних стильових і жанрових уподобань. Чимало яскравих імен відкрив уже традиційний для нашого Університету Конкурс літературної творчості для школярів «Березневі містерії». Спільними для всіх цих текстів є щира залюбленість в українське слово, віра в Перемогу і глибоке почуття єдності з усім, що уособлює Батьківщину, — природою, культурою, минулим і сьогоденням, передусім тими, хто поруч, хто бореться, творить, мріє. Більшість творів альманаху присвячена подіям війни, але навіть ті оповідання, казки, вірші, в яких воєнна тематика не звучить так виразно, сповнені особливого почуття причетності до всього, що відбувається, що болить співвітчизникам — рідним, друзям, сусідам, учителям і незнайомим.

Тема особистого проживання епохальних подій реалізується найчастіше як історія роду, відчутна на дотик, закарбована у бабусиних зморшках, увічнена в сімейних реліквіях («Завдання з відзнакою» Анастасії Дирди, «Біль, що не минає» Олександри Олійник). Закономірними є численні перегуки в цих творах з подіями Другої світової війни, закономірне й звернення до постатей мудрих старих — оповідачів, хранителів родової та національної пам'яті. Зв'язок поколінь, збереження безцінного досвіду дає змогу навіть зовсім юним лауреатам конкурсів усвідомити цінність батьків, родинного затишку («Сестрі про війну» Вероніки Діденко). Саме тому життєвий шлях славетних синів і дочок України прочитується авторами альманаху передусім як історія сім'ї (оповідання Катерини Серби «Незламний Лелека», присвячене Олегові Ольжичу).

Інший погляд на трагічні й звияжні події 2022-го містять твори, в основі яких — глибоке усвідомлення метафізичної природи цієї війни («Танго хаосу» Світлани Бондарук, «Безликий янгол / Подих смерті» Анастасії Потужної, «Незламна» Анастасії Бабич). Битва Світла і Темряви, одвічна драма розгортається не тільки на землі, а й у тих вимірах, які недоступні людині. І все-таки саме вона, людина, попри її слабкість і вразливість, стає головною дійовою особою цієї драми. Тільки від неї, від її віри, сміливості, доброти залежить остаточна Перемога.

Особисте проживання історії потребує особливих жанрових форм, найбільш відповідною з-поміж яких є щоденник, адже він забезпечує фактографічну точність, безпосередність і ту щирість, якої так потребують і автор, і читач («Три доби останнього дня» Олексія Тарасенка, «Шум тиші» Олександри Олійник, «Я і мій Ха» Аріни Мар'яш). У контексті антології особливого звучання набувають твори, в яких ідеться про мирне життя міст і сіл, про щоденні людські клопоти, зустріч з красою праці й творчості («Торба молока» Аліни Шевченко, «Під янголами» Дар'ї Ремез), адже із цих щоденних чудес і складається велика любов до Батьківщини.

Особливе місце в антології належить доробку грінченківців — студентів і випускників. Їхня творча палітра яскрава і розмаїта. Лаконічна, щира лірика Олександри Кабакової, Ярослави Нікуліної, Марії Мартиненко, Інни Михалевої; сповідальність і глибоке осмислення людського буття у віршах Ігоря Козака (Дибі) з його збірки «Юність», яка стала своєрідним підсумком періоду студентства; яскраві поетичні експерименти Каріни Мацюк і Анни Чорноморець; психологічна замальовка Поліни Лівшиць, де точність життєвих спостережень створює виразну проєкцію в глиб душі героїні; витримана в кращих традиціях «різдвяного оповідання» урбаністична казка Єгора Вайскопа; витончене переплетіння метафоричності й реалізму у новелі Поліни Пушкіної — така різна творчість молодих авторів разом творить яскравий портрет потужної, натхненної, відкритої до діалогу зі світом літературної спільноти Університету.

Символічно те, що у непростий для нашої країни час Університет продовжує згуртовувати людей, які творять літературу майбутнього. Майбутнього, де Світло переможе.

Ольга Баширова

Переможці відкритого
патріотичного
фестивалю-конкурсу
«Народ-герой героїв появляє»

ПОЕЗІЯ

Категорія «Аматори»

Олександр Гузель
Дарія Лебеда
Катерина Попик
Вероніка Діденко
Ольга Дядченко
Христина Берездецька
Володимир Вербіян
Вікторія Шабранська
Дарина Удовиченко
Ксенія Дзюба
Дмитро Кличков
Вікторія Куцах
Дарія Скляр
Юрій Кобзаренко

Категорія «Професіонали»

Володимир Патола
Артем Сергієнко
Ольга Сидоренко
Карина Кожанова
Олександр Ватага

Категорія «Аматори»

Вікова категорія «До 14 років»

Олександр Гузель, 9 років

Доброго вечора, ми з України!

На Херсонщині в селі
Роми танк украли,
Та не перший раз в житті
Славу здобували.
Шана ромам України,
Що допомагають
Та на тракторах своїх
Танки нам збирають.
Ви, цигани дорогенькі,
Далі так тримайте —
Ворожу техніку для Неньки
Ви нам здобуйте!
Дрони, літаки, ракети —
Все це знадобиться.
Будуть з них велосипеди
Для Сашка і Гриця!

Дарія Лебеда, 9 років

Мої мрії

Коли ти мрієш,
Так завжди трапляється,
Що Всесвіт чує,
Майже все збувається.

Про сукню мрієш,
Як принцеси носять,
Проходить час,
І тато все приносить.

Ти мрієш про табір,
Про літо і сонце,
І згодом валіза
Стоїть під віконцем.

Про мир в Україні
Ти мрієш ночами,
Про тишу і спокій,
Про посмішку мами!

Вікова категорія «14–17 років»**Катерина Попик, 15 років****Україно, живи!**

Вся в ранах тяжких і кривавих синцях.
Їй боляче, важко, та вона не кричить.
Ненько, не здайся, стій до кінця.
Вірю, що важко. Вірю, болить.

Як змучила рідну підступна біда!
Засмучена, втомлена, наче й не ти.
Тіло в крові, і від горя бліда.
Та все ж я прошу: не зрікайся мети!

Тримайся, будь сильною. Мамо, не плач,
Бо смуток твій тяжчий за будь-який біль.
Знаю, я винна. Благаю, пробач.
Живи, хоч чигає біда звідусіль.

Бинтуємо рани твої, та дарма —
Розірвані, знов кровоточать вони.
Хай вкриє катів споконвічна пітьма,
Як підуть у бій України сини.

Вся в ранах тяжких і кривавих синцях.
Я знаю, як важко, та ти не кричиш.
Живи, Україно, в піснях і серцях!
Ненько моя, не мовчи!

Вероніка Діденко, 15 років**Сестрі про війну**

У день вихідний, за недільним сніданком
Мене запитала молодша сестра:
— Скажи мені, Ніко, а що таке танки,
Гармати, військові, нарешті, війна?

Я бачила їх у кіно та новинах,
Я чула про це від дітей у садку.
Чи страшно буває, як вибухне міна?
Чи шкодять гармати крило літаку?

Замовкла сім'я від питання такого,
І тато мовчить, і розгублена мама.
Тут як підібрати те правильне слово
І як про війну говорить з малюками?

— Війна, моя доню, — недобра подія,
І мудрий навряд чи її починає,
А той, що чуже привласнити мріє,
На наслідки зовсім страшні не зважає.

Війна — то біда, на ній гинуть солдати
Від зброї міцної ворожої, танків.
Там замість пісень виють люті гармати,
Криваві убивці веселих світанків.

Зруйновані долі, розтрощені хати,
Розбиті родини: пішов — не вернувсь.
Дитя не побачить більш рідного тата,
Сини не обіймуть щасливих матусь.

Спинились батьки подивитись на доньок,
Що розповідь слухали. Сльози ковтають.
Немає дорожче за ніжні долоньки,
За очі веселі, що радістю сяють.

Збагнула і я: набагато цінніша
За гаджетів купу, пусті забаганки
Спокійна мелодія мирної тиші,
Такий ароматний родинний сніданок.

— Що ж ти зрозуміла, сестричко рідненька?
Чи, може, лишилися у тебе питання?
— За відповідь дякую, тато і ненько,
У мене лишилось одне побажання:

Щоб нашу країну загарбник облишив,
І всі татусі повернулись додому!
І тато сестричку, як завжди, утішив:
— Країну й тебе не віддам я нікому!

Вікова категорія «18–20 років»**Ольга Дядченко, 19 років****Батькам**

Вона сиділа біля колиски,
Коли я була ще така маленька —
Співала замість колискової пісню про чорнобривці...
І от зараз я виросла, але ще зовсім дурненька.
І все, що було, записано на кіноплівці.

Він майстрував мені годівничку —
Вже третю за цілий тиждень.
Хвилювались разом, аби синичкам
Було що їсти.

В шухляді лежало дві вудочки —
Мабуть, чекав на сина.
А йому сказали: «Вітаємо! Донечка!» —
Заплакав і впав на коліна.

Роки за роками минали.
Вона вчила готувати,
Розказувала про манери
І як гостей зустрічати.
А він обіймав міцно-міцно,
Казав: «Не хвилюватись!
Бо кому, як не тобі, ця скеля
Може піддатись?»

А потім з'явилися друзі.
Ти тішишся новим захопленням
І думаєш, що він та вона
Нічого не розуміють.
П'єдестал ділиш із друзями,
А вони за лаштунками
Зі сльозами плескають у долоні
Та шлють поцілунки.

А як трапляється біда
Й опускаються руки —
Момент, коли змушують плакати
Навіть найменші звуки —
В чиї ти постукаєш двері?
В чиї ти впадеш обійми?
Вона сховає, пригорне,
А він візьме — сльози витре.

Всі знають без винятку,
Що друзів у світі багато.
Скажу по-дитячому:
«Але найкращі — це мама і тато.
Єдині, хто завжди з тобою
Стоять на одному боці.
І після кожного кроку
Вони — твої охоронці».

Вікова категорія «20–29 років»

Христина Берездецька, 21 рік

Червоні маки

Весна простягнула нам маки червоні.
Я так їх люблю, коли квітнуть в полях!
Сьогодні ж під стогін засмучених дзвонів
Вони промовляють: «Не вбий! Не стріляй!»

Горять ясні вогники — маки червоні —
У пам'ять загиблих від куль і гранат.
Співають в гаях солов'ї безборонні,
Над вічним вогнем плаче сивий солдат.

Ніколи ізнову! Опісля агоній,
Опісля кривавої бійні-війни,
Цвітуть застереженням маки червоні,
Де кров проливали найкращі сини.

А хлопчики наші стоять в обороні,
І скроплена кров'ю українська земля.
Весна простягнула нам маки червоні,
Що просять, благають: «Не вбий! Не стріляй!»

А серце... а серце... мов птах на долоні,
Здригається, кличе Господнє ім'я
За всіх, хто стояв і стоїть в обороні,
За наших найкращих у світі хлоп'ят.

Дві білі пелюстки — складаю долоні.
Мій Боже, храни нас, візьми під покров!
Пелюстки у маків — червоні-червоні —
Від чорної кулі розходиться кров.

А хлопчики наші стоять в обороні...

Володимир Вербіян, 20 років

Срібний меч

На срібному клинку рубінить руни
Оскаженілолика війна.
До бою підготуйте кобзи струни,
Бо з нами Бог, а з ними — сатана.
І «чорт із ними», — може б, ми сказали,
Але горять тривожнії вогні.
Іде зі сходу орчая навала,
Щоб землю цю віддати сатані.
Але земля у нас не продається!
Іди за кораблем, кремлівський цар!
Ведмідь російський грізним лиш здається —
Його, як міль, розчавить «байрактар».

Дамоклів меч

Залишає уламки граніту
Те, що нас залишає без сну.
У Варшаві іще було літо,
Та вітри віщували війну.
Холод вітер ніс предосінній,
Затягнулося небо смутне,
А навкруг лиш птахів голосіння
І надія: «А може, мине?»
Протікає рівниною Вісла.
Перше вересня — день сатани:
Тягарем непідйомним нависла
Всюдисуща загроза війни.
І у Гданську у шумі прибою
Чутно гуркіт німецьких гармат,
І узяв ветеран Світової
Заіржавілий вже автомат.

Коли упало небо

Коли упало небо в кривавій ворожнечі,
Не бачили нічого, лиш тільки порожнечу.
Коли упало небо уламками граніту,
Не бачили нічого, бо очі кров'ю змиті.

Час меча

Пожартував із нами час —
Ніч обернулась днем,
І впали тисячі із нас,
Пронизані вогнем.
Вставайте, хто іще живий,
І бийтесь пліч-о-пліч,
Допоки день цей вогняний
Не обернувся на ніч.

Лютий лютий

Від люті просто башту зносить
Російським танкам, БТрам.
Це вам, скоти, за «маларосов»,
Це вам, падлюки, за «Бендеру».
Щоб існувала Україна,
Щоб мир настав, але не «pyzzкій»,
Ми підіймаєм «джавеліни»
І танки спалюєм до друзки.
Палають бойові буряти...
В ім'я «велікой і магучей»
На добриво ідуть солдати...
Ну що ж, хоч ґрунт тепер родючий.

Харків

Харкає Харків — кривавая слина...
Ніж по руків'я загнали у спину...
Мамо, пробач непутящого сина,
Він в Україні знайшов домовину.
Каїться Каїн — нема більше брата.
Як же події назад відмотати?
Правду у морі брехні як шукати?
Плавляться ґрати, вмирають солдати...
Тіні майбутнього — вічні примари —
Це над степами летять «байрактари».
А над Держпромом збираються хмари,
Наче небесні овечі отари.

Дно

На Київ шле озброєних падлюк
Психічно хворий бункерний пацюк.
Але на те і є козацька рать,
Щоб їм не дати у нас хазяйнувати.
Під грізний грім гармат і дзвін шабель
Іде на... дно ворожий корабель.

Вікторія Шабранська, 22 роки

Крила волі

Щовечора, як засинаю,
То бачу дивовижний сон:
Я бачу пташку, що літає
Й співає з вітром в унісон...

Де простирає крила-руки —
Пшениці поле вироста,
Густі ліси, безкраї луки,
Карпат велична простота!

Де зронить щастя сліз краплину —
У море розіллється в мить.
А де торкне крилом — незмінно
Там золотом заколосить.

Вона — де щирий сміх дитячий,
Де гай із вітром шелестить,
Де степ внизу жовтогарячий,
А зверху крижана блакить!

Ця пташка високо літає,
Літає вільно, де кортить!
Їй крила воля розправляє
І силу надає летіть.

А її пісня в небо лине,
Мрійлива, голосна, дзвінка.
Ця пташка — рідна Україна,
Така ж відважна і стрімка!

Кольори нашої мови

Як можна не любити мову?
Цю мову різнокольорову!

Цю мову, лагідну і чисту,
Яскраву мову і барвисту.

Це ж наша солов'їна мова,
М'яка, пухнаста і квіткова...

Вона, ця мова, калинова,
Ну і, звичайно, барвінкова!

Ця мова щира, промениста,
Срібляста й трохи золотиста.

Неначе саявом оповита
Та сонячним теплом зігріта.

І милозвучна, й мелодійна,
Чарівна мова, чудодійна!

А ще ця мова василькова,
Волошкова, соняшникова.

Яка ж ця мова різнобарвна!
Вродлива і багатогранна...

Як можна не любити мову,
Цю мову різнокольорову!

Казковий вечір

Нам світять ліхтарі вночі,
Як вогники із казки.
І тихе місто не кричить
Од відчаю поразки.

Дрімають тут столітнім сном
Палаці непорушні.
А тіні бродять за вікном
Без зойків відчайдушних.

Нас огортають вечори
Лиш спокоєм і миром,
А поруч мляві хутори
Не тонуть в смертнім вирі.

А десь не сплять, бо сон утік...
Бо там не грому гуркіт!
Там завмирає часу лік
Й лиш серця чути стукіт.

Де колисковою хатам
Вже стали канонади...
І мерехтять у небі там
Снарядів зорепади.

У когось замість ліхтарів —
Боїв нічних заграва...
Та не схиляють голови,
За це їм вічна слава!

Для кого світло світлофорів?

(Пам'яті загиблих військових)

Блимають у тиші ліхтарі,
Світлом миготять у порожнечу.
Тепла ніч, хоч в серці холоднеча.
З нами тільки зорі угорі...

Змовкло все, ні звуку, ні душі...
Всесвіт затужив з тобою разом,
Бо для когось вже немає часу
І нема людської метушні.

Світлофорів відлік далі йде,
Хоч без пішоходів перехрестя.

Де поділось натовпів нашествя?
А сигнал для руху все гуде...

Світло перемінне, мов життя.
І для когось вже горить червоний...
Для того, хто виніс у долонях
Ще живе твоє серцебиття.

Блимають у тиші ліхтарі,
Світлом миготять у порожнечу.
Не знайдуть думки жадану втечу.
Згасли ясні зорі угорі...

Мій Київ

Мій Київ... Він шумить, живе, гуркоче!
Він голосами вулиць гомонить,
Дніпром широким виграва, плюскоче,
Але, буває, й спиниться на мить...

Завмре, немов казкове сновидіння,
Де все зіллється в ледь примітний гул...
І відчуваєш — тут твоє коріння!
Віки й віки підійдуть упритул...

Бульвари, що киплять, живуть, буркочуть.
Ніщо не в змозі стати поміж вас!

Ти — вільна, і лиш вітерець лоскоче
І виграє твоїм волоссям вальс...

Немов мурашник, гомонить Поштова:
Гуде фунікулер, пісні звучать,
І натовпи сукенок кольорових
Пірнають у метро, у справах мчать.

Настирні голуби кругом воркочуть,
Ти ніжишся в ласкавих промінцях.
Моя Поштова, мій Дніпро хлюпоче,
І майорить над містом слави стяг...

Дарина Удовиченко, 21 рік

Сучасним Кобзарям

Тарас писав своє незламне слово,
Що ми діждемося-таки колись.
Одне посланіє, одна промова:
«Молись, молись, молись, молись, молись...»

Чи справді в наших жилах та рішучість?
Та воля до звияги й перемог?
Та спрага боротьби за невмирущість,
За те, що нам щодня дарує Бог?

Є, віримо, що є. Й Шевченко вірив.
«Розкуйтеся, братайтесь», — писав.
І словом тим, вогненным, чистим, мирним
Він українську волю воскрешав.

Прокиньмося ж! Не так, як та небога,
Що сни згубила у гірких роках.
Прокиньмося й молимося до Бога,
Бо наші долі у Його руках.

Навколішки молимося й чекаймо.
«Борітеся й поборете», — казав.
Та не мечем, не словом, не руками —
Молитвою, як істинний Кобзар.

Ксенія Дзюба, 25 років

* * *

Крізь завітчане віття дерев
Розглядаєш хлопців кольору хакі.
Цигарки. Дим. Холодні пальці.
Краще цього було б не знати.
Дзенькіт скла.
А в наплічник вмістилось усе життя.
На іконах з мечами святі,
А тут молодість тримає автомат у руці.

* * *

Розтрощена весна.
Оголені всі душі.
І хтось сягнув до дна,
І сльози стали неминучі.

Там порожнеча і пастки.
Там біль, помножений в рази,
І краплі волі на устах —
Вони назавжди в молитвах.

Мільйони несказаних слів
Спрямовані до всіх богів.
Лють у крові, вона одвічна —
Знайде і в потойбіччі.

* * *

Ще вчора був лютий,
а сьогодні вже квітнуть каштани.
Хто ж залиже усі наші рани?
Хто ж відкриє усі наші брами?
У кишенях твоїх патрони.
На грудях — хрестик і жетони.
У венах — жменя любові.
Шеврони з групою крові.
Готуйся до бою!

Дмитро Кличков, 27 років

**Марік, не плач...
(Голоси)**

«Марік, не плач. Я вернусь весною.
В шибку пташинкою вдарюсь твою.
В порт завітаю уранці з росою,
А може, дощем на поріг упаду.

Рідненький, не плач. Так судилося, милий.
Цей голос, на жаль, вже не буде моїм.
Я, Маріку, вічний, хоч тіло і вбили.
А ти — мій веселий, мій затишний дім...»

«Тобі колискову ми знов заспіваєм
І рани глибокі загоїм тобі.
Ти знаєш, рідненький, як сумно буває,
Та ми переможемо в цій боротьбі».

«Маріку, вибач за чорну хустинку,
За те, що тебе врятувати не змогли.
Ти — мама, ти — брат, ти — дитина, ти — жінка.
Живий, хоч тумани тебе сповили».

Усі ми повернемось. Місто розквітне.
Іще ми натішимося сонцем твоїм.
У наших серцях — перемога і світло.
Ти в серці лишаєшся завжди живим...

Вікова категорія «30+ років»

Вікторія Куцах, 46 років

* * *

Ви казали, вернетесь весною.
Білими птахами, свіжою росою.
Вже прийшла весна і тепле літо.
Скільки сліз гірких було пролито!
Вже не сотня — тисячі солдатів
Дивляться з небес, як плаче мати.
Ви ж бо так високо, любі діти,
Запитайте в Бога, чому гине
Наш народ, убогий, небагатий,
На своїй землі? Чом плаче мати?
Чи ж ми колискові не співали?

Шовком рушники не вишивали?
Гордо у минуле не дивились
І молитви діточок не вчили?
Знаю, діти, долетіли ви туди,
Туди, де небо пшениці цілує.
Туди, де сонце в пелені ночує
І легко спочивається душі.
Вас так багато на війні цій полягло,
Мов від крила відчахнута пір'їна.
Як витре очі мати Україна,
Любистком шлях ваш поміж зір зійде.

Дарія Склярник

* * *

Україно, праотчий древній краю,
З тридцятиліттям Незалежності вітаю!
В твоїй історії — цілі віки,
Та з часу Незалежності — роки.
Ти древня і водночас молода.
Тобі знайомі голод і біда.
Непрості й тепер часи.
Мусим захищатись.
Щоб здобути перемогу,

Маємо єднатись.
Знову гинуть сини й доньки
Від руки москвина,
Плачуть сироти і тужить
Не одна родина.
В боротьбі за Незалежність
Мусим гартуватись.
З тими, хто поліг за неї,
Мусимо прощатись.

Лист до батька

Тебе, татусю, давно не бачив.
Буває, граюсь і вмить заплачу,
Бо пригадаю, як ми з тобою
Будили плесо річки весною.
В човні сиділи, пісню співали,
Флот паперовий плавом пускали.
Ключем лелеки до гнізд вертали.
Крильми країну і нас вітали.
Тут нам гуділи хрущі в садочку,
Де вишивала мама сорочку —
Тобі — квітчасту, собі — в мережку,
А ми робили з тобою стежку —
Мій слід — вузеньку, а твій — широку.
Тебе чекаю з року до року.
Коли вже, любий, тебе побачу?
Маю, татусю, твою я вдачу.
Часом на мене злиться матуся.
В цю мить я тихо їй посміхнуся,
Чоло до неї схиляю тихо:
«Вибач, рідненька, та це не лихо.
Краще послухай, як я співаю
Про цвіт калини в зеленім гаю».
І посміхнеться в тузі матуся:
«Люба дитино, ти геть в татуся».

«А де наш татко?» — я запитаю.
«Він захищає свободу краю,
Щоб ми щасливо жили з тобою».
А люди кажуть: «Слава герою!»
А ще говорять: «Ти — Світла Воїн.
Щоб не було у світі воєн,
Стоїш на варті, дивишся пильно,
Щоб ми тут жили мирно та вільно».
Щоднини тужимо за татусем.
Молись, дитино. І я молюся.
Молилось разом. Молилось щиро.
Просим здоров'я, злагоди, миру.
Просимо в Бога життя для тебе,
Щоби зіслав Він ласку із неба,
Вивів на мирну світлу дорогу,
Воїнам Світла дав перемогу.
Ти — Воїн Світла. Я цим горджуся.
Гордяться мама, дідусь, бабуся.
Воїни Світла мужні та сильні,
Чесні, правдиві, душею вільні.
Вони здолають все зло на світі,
Щоб в щасті жили дорослі й діти.
Татусю, любий, ми так скучаєм.
Всіх вас живими додому чекаєм.

Спеціальна відзнака «Патріотична лірика»

Юрій Кобзаренко

Зі збірки «Хроніки сонячних струн»
(Переклад Тетяни Майданович)

Різдво

Сон дитинства, наче свічка, засвітився нині,
Розтопили давню пічку в нашій кухні літній.
На Різдво запахла глиця, усмішки на лицах.
Вже Син Божий народився — час нам веселитись.
Дід роздав дарунки всім — чудеса казкові.
Дружно ми накрили стіл, загули розмови.
От заграє акордеон, і пісні злетіли,
Повна чаша, ще й з верхом, дім наш рідний милий.
Жарти, вигадки і сміх, гралися ми в сніжки,
І мороз не дошкуляв, рожевіли щічки.
І колядки задзвеніли, і ходили в гості,

Зорі й місяць нам світили радо з високості.
Та кудись, немов сніги, світлі дні пропали.
Ой, летять швидкі роки, весни із літами,
Рік за роком, день за днем — як бурхливі ріки,
А дитинство і Різдво — в пам'яті навіки.
...Сон дитинства, наче свічка, засвітився нині,
Розтопили давню пічку в нашій кухні літній.
На Різдво запахла глиця, усмішки на лицах,
Вже Син Божий народився — час нам веселитись!..

15.07.2014. Переклад Тетяни Майданович 08.11.2017

Зерно України

Над Майданом тумани, в Україні дощі...
Тихо сотні на небі розмовляли вночі:
«Як печально і важко залишать рідний край,
Та за волю народу — душу й тіло віддай».

Батальйони зібрались понад степом своїм,
Грізно крила здіймали — бій котився, як грім.
«Урагани» і «гради» — почорніли поля,
І гарячою кров'ю знов пропахла земля.

В чистій крові омите України зерно,
Проростає крізь темінь, розриває ярмо.
Перемога — за нами, правда Божа у нас,
Україна безсмертна — віримо повсякчас.

02.07.2014. Переклад Тетяни Майданович 2017

Дуріє пожежа

Там, ліворуч, у балках, дуріє пожежа,
І дим поглинає родючі сади —
Оселі людські на Донбасі пожерла,
Нагринуло лихо з війною сюди.

Тут пустки обвуглені стали на чати,
Де суне навала лихих ворогів.
Жадоба до влади, невміння прощати
Затьмарили душі, лишився лиш гнів.

Вже сотнями гинуть на фронті солдати,
Вже там сатаною лютує москаль,
Де йде, заливає від хати до хати
Все кров'ю людською, горить навіть сталь.

Російські б'ють «гради», без жалю і болю
В дітей, матерів забирають життя.
Приховану зброю везуть гумконвої —
Невиннії душі летять в небуття.

Та згине агресор, прозріють народи,
Сади проростуть із кривавих незгод.
У нас вже ніхто не відніме свободи,
Бо ми українці — ми мужній народ.

01.10.2014

Берегиня

Жінкам-волонтерам Майдану й АТО

Берегиня-господиня покинула справи,
Намагається зміцнити кордони держави.
Десь застати її важко, все в якійсь турботі —
За людей і за країну вдома й на роботі.
Вірить в перемогу славному козацькому роду.
І не жде на поміч інших — трудиться для фронту.
Хтось сміється, хтось тікає, а хтось прозріває.
Та її це не обходить, вона справу знає.
І палке жіноче серце за рід вболіває,
Ніби сонце всюди світить, людей зігріває.

22.05.2015

Зажурилась Україна

Зажурилась Україна —
Небо багряніє,
Мати молиться за сина —
Голова сивіє.
Пісня рідна пливе степом
По зелених травах!
Хай навіки в Україні
Буде воля й правда.
Діти наші, рідні діти,
Треба поспішати,
Кличе вас їй підсобити
Україна-мати.

Підла нині і підступна
Війна ненаситна,
Засланці керують всюди,
І кінця не видно.
Діти, йдіть і не вагайтесь,
Будьте насторожі!
З миром спільним повертайтеся,
Бог вам допоможе.
Нам бур'ян з корінням рвати —
Чистими садами.
Україну, нашу матір,
Гріємо серцями.

23.05.2015

Дякую

Я вдячний небесній блакиті,
Я дякую рідній землі
За те, що у нас в Україні
Лани і кичери в імлі.
За світ я подякую Божий,
За змогу творити із Ним,
За мрії, що серце тривожать,
Свій шлях — серед сотні один.
Журитись, радіти, кохати,
Співати ці щирі пісні...

В них серце зуміє сказати
Про мрії і думи ясні.
За те, що ми можемо чути
І бачити наш дивний світ,
Відчути на дотик троянду,
Вдихнути п'яний її цвіт.
Я вдячний своєму народу,
Що вперто іде крізь віки.
За волю святу і свободу
Життя віддають козаки.

Грудень, 2015

Категорія «Професіонали»

Володимир Патола

* * *

Божевільному цьому світу
Нас сьогодні не здивувати:
У прицілі — ворог немитий,
За спиною — донька і мати.

Будь нестримним, страшним і лютим!
В лоб стріляй, убивай у спину!
За дітей убивай падлюку!
За товариша, за дружину!

Ворог б'є по невинних дітях,
По лікарнях, по гуртожитках.
Вибий виродка з цього світу —
Захисти своє право жити.

Коли їдуть чи йдуть до вітру,
За гвалтованих, за убитих
Убивай підступно та хитро.
Убивай! Убивай, щоб жити!

Лють, ненависть — усе для справи!
Будь жорстокішим і сильнішим.
Бог послав нам священне право:
Убивати без довгих рішень.

Коли сплять у чужому домі
Незапрошені горлорізи —
Убивай без жалю і втоми,
Відкривай їм пекельну візу.

Щоб жили дорогі й найближчі,
Не жалій ні грошей, ні хати.
Все, що любиш, заброди знищать,
Як не будеш їх убивати.

* * *

Тримайся, брате, тримайся, сестро!
Вогнем палають криваві метри.
Не смій загинути. Надто рано!
Бо кат на карті — кривава рана.

Души падлюку за доньку й сина,
стріляй, щоб вільно жила родина.
Вбивай без жалю за батька й матір,
щоб мирним селам війни не знати.

«Лікуй» ракетою і снарядом,
Вкладай у землю катів до ряду!
Вирізуй сонних, пали машини,
збивай, топи їх за Україну!

Помстись за Харків, Ірпінь і Бучу.
Штурмуй нестримно, воюй рішуче.
За Маріуполь живи яскраво.
Щадити орків не маєш права!

Короткі дні та яскраві ночі
Вогнів заграви, слова пророчі.
Стріляй убивць, мій відважний брате.
Не час померти.
Час убивати!

Артем Сергієнко, 20 років

Передчуття

13.12.21

(ще маю сили жартувати)

прогриміла загальна мобілізація
зсунулися базальтові колони
і бетонні постаменти
земля тремтить під різьбленим кроком шевченків
з Дніпра робить марш-кидок Яворницький
прихопивши з собою відірвану
башту від Т-64
король Данило поважно їде
з усіма своїми левами
Міцкевич крокує з батальйоном церковних барельєфів
з Києва суне ціла десантна бригада
похмурий Грушевський
на чолі розвідроти
закостенілих політиків
малахітовий Хмельницький
веде сотню непропорційних козаків
химери-винищувачі
покинули злітну смугу
(тепер — звичайного) будинку
Володимир войовниче розмахує хрестом
навіть чувак що вічно дивиться в свій
скляний дощовий всесвіт
в компанії ангелочків і чеширських котів
всі оборонці разом
взявшись за іржаві руки
стануть теракотовою стіною

а з Шевченкового ніхто не приїде
їхнього Шевченка викрали в тому році
п'ятсот кілограм бронзи
на дорозі чийсь валяються

12.02.22
(більше не до жартів)

бігти і фотографувати околиці
фотографувати робітниць метро
худих і не дуже
Печерськ Поділ навіть Троєщину і Русанівку
рідну іржаву промзону теж
бігти і фотографувати
закріпити в пам'яті кожную кав'ярню
стіни alma mater
гарні ніби щойно пофарбовані
знайомі рівно на пів року
на пів кроку
костел булаву голубину голову Сковороди
ворона в клітці журавлів у небі
людей
фотографувати людей
і робітниць метро

і метро
о так метро це ж артерії вени
як можна людину і без артерій
бігти і фотографувати
і бігти
ніби завтра всього не стане
а бариста продовжує рахувати касу
ніби завтра вийде на роботу
ніби його кав'ярня вистоїть
ніби він не мішень
ніби в світі немає куль
а зброї масового знищення пам'яті
справді немає
принаймні поки час
не підкорили

17.02.22
(евакуація свідомості)

коли по нас прибуде потяг
з нескінченною кількістю вагонів
ми будемо набиватися в нього
штовхатися тертися масними тілами
перекидати валізи красти чийсь речі
їсти курку яйця привокзальні пиріжки
говорити з незнайомцями
про те що не скажеш нікому більше
знімати шкарпетки
потім штани і далі
кохатися на верхній плацкартній полиці
сміятися і замовляти чай

плакати і замовляти чай
і напиватися
і набиватися у нескінченний потяг
поки зрештою не заповнимо
всі місця до останнього
але ж якщо потяг нескінченний
значить він виїжджає нізвідки
і їде в нікуди
правильно
нам саме такий і потрібен
аби подалі звідси
аби зовсім не їхати

20.02.22
(написати доки не почалося)

кричати вириватися з лабет
сумного світу скованого щастям
окрапленого градом і вогнем
де день завис над прірвою і морем
снують рибалки і чужі флоти
скидати зі свідомості як з мурів
чужі погрози вчинки і прогнози
і відривати з пам'яті рядки
що там загрузли і перетремтіли
перегноїлись вирости зійшли
стеблом бобовим висадили двері

грудей розкритих широко й криваво
на ребрах тріпотять страшні слова
що відіпрала ти і відбілила
судом вітру стягує одне
і те як камінь падає в безодню
людських сердець розквітлих ніби маки
з зернинами образ невідболілих
щоб там назватися мабуть
любов'ю
інакше нащо це єдине слово

* * *

розтрощений покруч назвався днем і нахабно схотів настати
оголене сонце горнулося в шубу із омертвілих душ
напевне в подібний момент убивство красиво назвали стратою
а все невимовне горе і страх і відчай вмістили в чотирьохзвучну
біду

ліс тремтів наїжачений списками сосен як македонська фаланга
павутинки впоперек стежок чекали на заблукалих солдатиків
кожен просив у Бога та Бог несвідомо виводив танго
зі смертю бо смерть це все що він міг віддати їм

злякане озеро мутно дивилося крізь кольорові розводи
райдужно блимало в пальцях світила і ненависть сонячну слухало
і кожен хто пам'ятає це місце буде його обходити
як тепер з себе випхнути купу непрошеного металообрухту
долівка вкривалася квітами зла що напилися вдосталь червоного
як щось несуттєве відкинули те що мали у собі гарного
проте насінина всесвіту ясно знає для чого була сотворена
весна заходить в поля і гори як сталь у плоть
невблаганно

* * *

березовий хрест у дворі
місто розстріляної весни
вкривається червоним
не збагну соромом чи гнівом
аж бачу
це просто захід сонця
захід такий байдужий до
міста розстріляної весни

довкруз зимно і геть не зелено
та що поробиш
у весни були зв'язані руки
віночком кульбабовим
все що виросло цьогоріч
березовий хрест
скособочений

* * *

внутрішньо переміщена поезія
з серця чи
де-вона-там-була
до піднебіння до
гортані
до гортання
стрічки новин кулеметної ленти
префронтальна кора давно стала
прифронтовою
бронєю
піддатливою тільки для такої

інформації
внутрішньо переміщена до гортані поезія
розселена по горловим вібраціям
ричання

поскрипів зубами
від ненависті
та безсилля
хруснув шиєю після сну
ось і весь вірш
вся симфонія

Замість титрів

ранок наповнений вицвілим снігом
останнім дитям зими
холод прийшов нагадати кожному
ми — все так само ми
де б не були і про що б не думали
втратили чи знайшли
в зламі епох ми потрібні будь-які
всі хто не збувся сил
ненависть цівкою з ока зміїться
ніби ворожа кров
квітень чи травень дощами змиє все

ніби і не було
зараз засіємо
вкриєм добривом
там доживем до жнив
в тебе
є
ти
навіть смертно втомлений
згадує це
бережи

Ольга Сидоренко, 25 років

Зі збірки «Ретардація болю»

* * *

Захисникам і захисницям «Азовсталі»

Люди — занадто легкі мішені.
Скривавлені пальці сховаєш в кишені.
І до грудей притискаєш грубу зброю.
Не час помирати, Господь з тобою.
В повітрі розсіяний запах ладану.
Життя — сурогат в умовах воєнного стану.
А поки ми розстилаєм покров над дітьми,
Прикрий наш світ своїми грудьми.
Від болю вібрують будинки на наших вулицях.
Воєнні госпіталі заповнюють люди на милицях.
Я знаю, чому насправді тобі не спиться.
Ти свідок війни. Вона кожную ніч тепер тобі буде снитися.
Довкола засилля зброї. Від страху пітніють долоні.
І сльози на смак стали більше гіркі, ніж солоні.
Щодня я ставлю свічу за твоє здоров'я,
Країно з кривавою раною на Приазов'ї.
Подумай про те, як ти житимеш завтра.
«Ніхто не помре», — проказуєш це вже як мантру.
Чи це назавжди: серце пусте і пустинне?
Мої люди ні в чому не винні!
Мої люди не винні!
Мої
люди
не
винні!

Карина Кожанова, 21 рік

Вона

Серце билося гучно. Ще один ранок зими.
Діти грали у шахи, не помічали час.
Я рахував хвилини в передчутті Війни.
Знаю, бувала дама
не омине і нас.

Тихий стукіт у двері.
Страх пересилую вперто.
Кажуть, вона потворна, з лезом коси-меча.
Дивно, при вході дівчинка у камуфляжнім береті.
Так усміхається дзвінко, хоч і печаль в очах.

Вона запитує прямо, без затяжних вітань.
Каже: «Ну що ж ти маєш? Що мені віддаси?!
Гроші? Дрібні нагороди? Стоси старих писань?
Радість? Цінні хвилини? Спокій у всій красі?..

Чим ти мене здивуєш? Що із твоїх надбань
може мене спинити, змусить кудись втекти?
Я не розчулюсь навіть, як в вирі людських поривань
зrobiш сміливий вчинок — підеш зі мною ти».

...Я ж залишався вдома. Шкода було дітей.
Люба моя дружина не рахувала час.
Війна — настирлива дама, вкотре нас віднайде.
В серці шукав я віри, але вогонь погас.

Знову стукіт у двері. Не поспішаю йти.
Часу лишилось обмаль, я його вже віддав.
Спокою — лише трохи, вистачить до мети.
А як її немає — тоді усе програв.

...Навстіж відчинені двері. Мовчки стоїть донька
і у руках стискає міцно берет Війни.
«Ластівко, — я питаю, — що ти їй віддала?»
«Я їй відкрила Бога: просто обійняла —
вона зняла із себе гіркий тягар вини».

Сирени

Сирени щоночі наспівують нам пісні,
щоразу тривожні, але в своїй суті незмінні.
Так хочеться вірити, наче усе уві сні,
що в нашу реальність не увірвалися війни.

І ми порятунку шукаємо навесні,
щоб біль не відчути, мовляв, ні в чому не винні...
Довірилися страху — в обіймах його міцних
не можемо ні спати, ні прокидатись спокійно.

Ми бачимо ворога, погляд його навісний —
всміхаючись в очі, завше стріляє в спину.
Та ми оборону тримаємо не самі —
воює Господь за кожну нашу людину.

Ми чуєм гармати, ми бачим країну в огні,
але усе це — лише поверхові тіні,
бо справжня війна відбулася вже на Хресті —
в Його перемозі ми можемо бути спокійними.

Бо світло Його не вгасити усій пітьмі,
бо Він тягарі наші носить щодень покірно,
й провадить тебе Бог за руку у цій війні,
бо хоч тиснуть зовні, та ми усередині — вільні.

Воєнно-весняне

Тепер буває по-різному.
Сонно-сиренно,
гарматно-грізно,
трохи бузково й спроквола літньо.
Хай тільки крізь сльози весна доквітне.

Бува, приходить тривога сива,
кладе валізу, сідає зліва,
ховає погляд німий за вуаллю,
її мовчання — мов крик вокзальний.

До болю стали ми всі вразливими —
оміє Господь біль весняними зливами,
змиє весь бруд живою водицею
разом із печаллю по львівській бруківці.

Сповнена кров'ю земля по вінця.
Та ми не лишилися з цим наодинці.
Господь нас знаходить у край безсилями,
збирає до купи розгублені вівці.

В безвиході цій дасть надійну дорогу,
і що нам печалі, весняні тривоги,
коли сам Господь зберігає єдину —
від сходу до заходу — нашу країну.

І встане на захист, не дасть нам тремтіти,
бо ми не чужі Йому — ми Його діти.
Він вимкне сирени й усі тривоги,
і разом із Ним буде нам Перемога.

Тікати

Тікати — гасити пожежу ковтком води.
Відстань не зцілить, лиш замаскує втому.
Біль повертає щоразу назад додому,
хоч відчайдушно тіло кричить: «Не туди!»

Де почерпнути вдосталь мені води,
аби зросити рани, серце потому,
уберегти рівновагу хиткої ходи,
вірі не дати вкотре упасти в кому?

Стіни зріднілі зцілюють від біди,
хоч пам'ятають кожен здрібнілий промах.
Ніжні обійми кригу в горлі розколють —
голосом, наче воском, лишай сліди.

Тікати — гасити пожежу ковтком води.

Ґрунт

Твердо стояти на ґрунті.
Тільки б стояти твердо.
Бачити небо холодне, чути, як дихають зорі.
Серце заплаче в грудях і прошепоче: «Годі!
В кожне вслухатися слово, класти його між ребра,

Йти зі своєї землі — далі чимдуж від себе.
Пересипати думки в ніжні тремкі долоні.
Чуєш?! Людські слова жалять щоразу скроні,
Слово ж Його живе навіть вночі веде».

Твердо стояти — лиш не на чужій землі.
Стопи в обіймах тонуть вогких ґрунтів і втрат.
Зовсім не страшно йти далі з Тобою, Тат,
Бо Перемоги стяг видно в кривавій млі.

Легенда

У кожного героя своя легенда,
в основі якої історія його народження,
відколи дихання набуває стривоження,
відколи пісок всипається у легені.

...І кожна секунда стає чимось найціннішим,
тому що це може бути остання історія,
тому що на тебе все ще чекають край колії
і кожен твій подих віднині присвячений іншим.

А ти ляльку-мотанку витяг з своєї кишені
і кажеш: «Її зшила донька, неначе легенду»,
і кажеш, що це додає тобі трохи бренду —
ти кольору хакі, твоя ляна лялька у ролі мішені.

Віддаючи життя, ти любиш його найбільше.
Як справжній герой, не вважаєш себе героєм —
і серце твоє потішене найціннішим.
Ховаєш ляльку під серце, стаєш до бою.

Олександр Ватага, 20 років

* * *

У небі страшно пролітати клину,
Лелекам тісно поміж бомб і хмар.
Російську глину в українську глину
Тут повертають «град» і «байрактар».
Тож упадуть на землю цю камінно
Всі чорногузи, бузьки, боцюни.
У їхні гнізда хтось назносив міни —
Протухлі яйця кольору війни.
Хай хижий дзьоб від танка...

«Джавеліна»
Відділить. Знищить
БМП й ЗУ.
А хто з мечем до нас, той неодмінно
Віддасть меча посмертно ЗСУ.
Лунає клекіт по землі просторій,
Здригається загарбницька орда.
Летять лелеки. Не з лабораторій,
А з ирію до рідного гнізда.

* * *

Прийшов сюди і по собі все «вирівняв», —
Під гниль нутра. А висновком крізь те:
Двосічна чорна насінина змирення
У іловайський сонях проросте.
Він сонця оком кине пильно позирком
У вічі тим, хто «втомлено» волав
«Абилишмир» плювком у крові озеро,
Націджене з небесних чот і лав.
Жага свободи ними не осилиться,
Бо їм що шабля, що гороху струк.
Що грім фанфар, що громовичка-милиця,
Яка набатом креше зранку брук.

У цій країні воїнів і ратаїв
Полярне сяйво втрачених надій
Освітить гідно шлях націократії,
Змагань дорогу і стежину дій.
Спочатку слово, а слова — то постріли,
Із вуст гармати зарево руде.
Будуть мечі нехай твердими й гострими —
І Карфаген зруйновано буде.
І вишні кістка стане горла впоперек
Усім катам. І кожна з цих загат —
Куляста біла насінина опору
Зійде в садки вишневі коло хат.

* * *

Хай купчаться хмари, але серед куп їх темних
Завжди виринатиме пострілом та із дат,
В яку черговий постане Микола Лемик
І в захист мільйонів новий прогримить атентат.
Не грузне в болоті та зброя, яку залишив
Вояк для нащадків назамість порожніх прикрас.
«Мені тільки жаль, — на страті сказав Данилишин, —
Що за Україну я можу померти лиш раз».
Не попелом стали, а полум'я досі іскриться,
І кулі крізь простір завчасно формують рої.
Не дав доказати катюга о 6.30,
Тож Білас устиг тільки те «Хай живе Украї...».
Розвіється диму трагічно-убивча вуаль ця.
І остряс від вибуху згине уже казна-де.
По смерті полковника прапор ідей Коновальця
Руки нові послідовників щирих знайде.
Нависнувши тінню, не знищать мою Батьківщину,
Бо правда і воля завжди будуть брати верх.
Прийде листопад. З повтором отого Чину.
І будуть розмови, не довші прицільних черг.

* * *

Дні такі погожі та привітні,
Вже земля збудилася від сну...
Чорний біль Чорнобиля у квітні
Різко перекреслив ту весну.
Вийшло несподівано отак-то,
Вийшло із-під владної руки.
От і все. Розгніваний реактор
Підіймає пекла язики.
Цю біду не затиснеш у жменьці,
Втік із-під контролю той прогрес.
А за тим біда, переселенці,
Смерті ліквідаторів ЧАЕС.
Рана трохи гоїться з роками,
В Зону повертається життя:
Вмерлі села заросли бузками,
Чується цвірінкання й виття.
І давно вже зниклі тут тварини
Заселяють знов безлюдний край.
Хміль, обвивши вікна та вітрини,
Просить вєсну: «Знову не вмирай!»

* * *

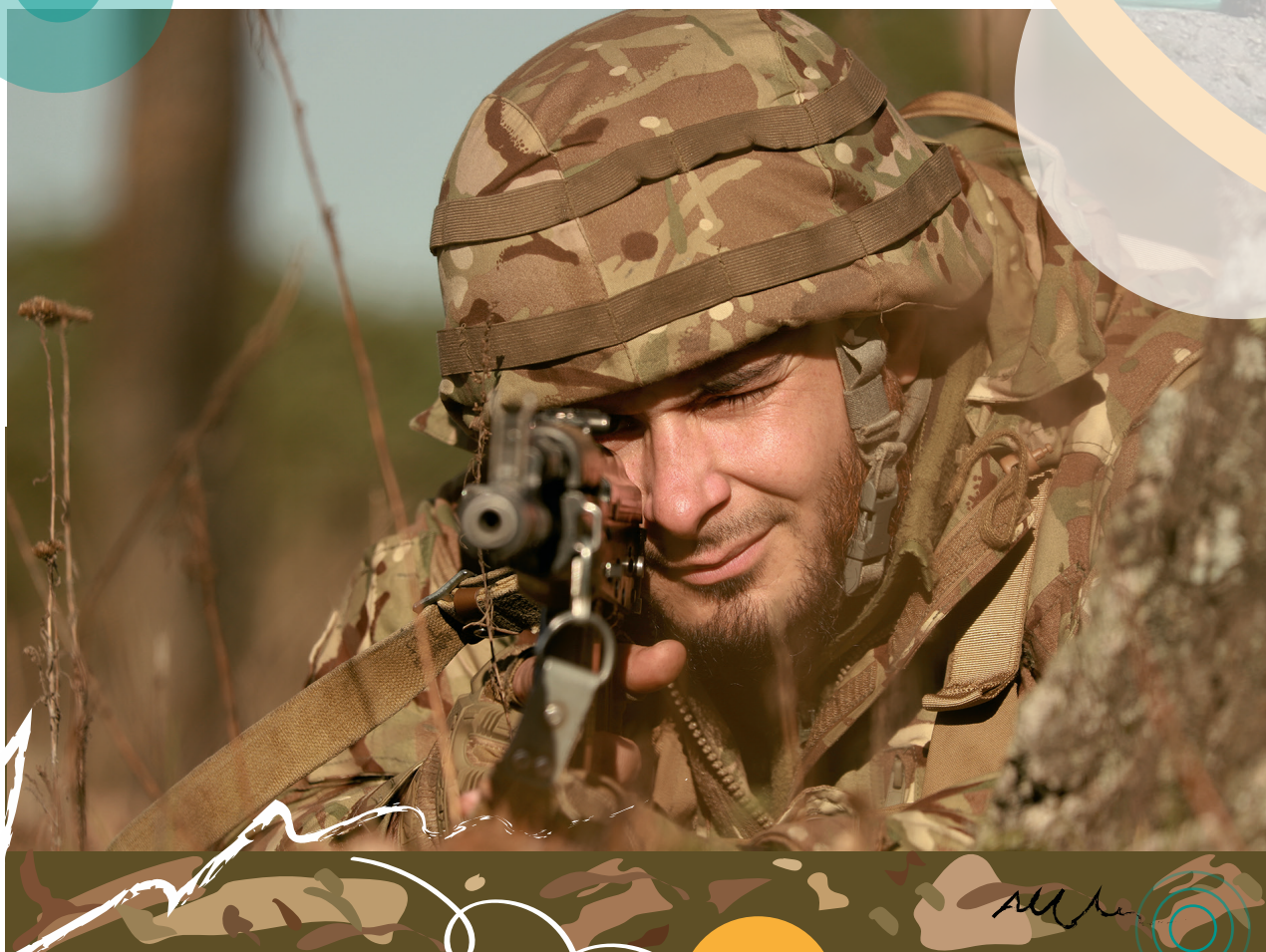
Ліпилась в історичному замісі
Іще тоді, як починався світ.
Тобі зовсім, зовсім не 28,
А більше, аніж тисяча тих літ!
І витоки твої беруть початок
Із тих джерел, із тих праправіків.
І я пишаюсь тим, що я нащадок
Кочовиків, русинів, козаків.
Моя країно скіфська та орійська!
Велична Русь. Гетьманщино моя!
Велика й грізна, ніби мужнє військо,
І лагідна, мов пісня солов'я!
Моя Державо древня, стародавня,
Твоя державність — юна та нова.
Урочища, мов перші ноти славня,
Тремка, як довгождані ті жнива.
Крокуй вперед, незламно та незмінно,
Під неба синню, крізь твої жита!
Тобі не 28, Україно!
Та все ж вітаю! Многая літа!

* * *

На деревах листя багрянє знову,
Їх торкнулась жовтня золота рука.
І шануєм нині не лише Покрову,
А також і День Захисника.
Славних предків зміна — нинішні нащадки,
Ті, що захищають. Кожен з них — борець.
Ніби гомін бою, ніби звуки зброї
Стукіт неупокорених сердець.
І гасять багаття ті сторіки крові,
І горить в пожежі неспокійний Схід.
Боляче Карпатам, боляче Дніпрові,
Бо війна — одна з найбільших бід.
І той дух козацький, що передається
З роду в рід, ще не померк, не зник.
Тож бажаю від душі та серця:
Борись до Перемоги, Захисник!

ПРОЗА

е

Категорія «Аматори»

Світлана Бондарук
Вероніка Картушина
Катерина Сєрба
Дарія Чорненко
Катерина Федоренко
Анастасія Дирда
Анастасія Потужна
Олександра Олійник (Київ)
Олександра Олійник (Кривий Ріг)
Марія Слюсар
Марина Агапій
Юлія Гришина
Анастасія Бабич
Аріна Мар'яш

Категорія «Професіонали»

Тамара Куцай
Людмила Кирієнко
Олексій Тарасенко

Світлана Бондарук,

17 років, I місце

Танго хаосу

Бджілка чіпляється лапками, зариваючись у білі пелюстки ніжної квітки. Вітер гойдає стебельце, але трудівниці це байдуже, вона чіпляється за пелюстки ще сильніше. Вона, така маленька й тендітна, здається водночас такою сильною. Тут — спокій, бо подих довколишнього хаосу, на щастя, не долинає сюди. Злата дивиться на ту бджілку, відчуваючи одночасно захоплення і певну заздрість. Здається, якщо настане кінець світу, що, можливо, уже повільно, але тихо підступає до них, ця бджілка й далі працюватиме, вбачаючи у праці сенс свого життя. Ось чого не вистачає світу. Блакитні очі відриваються від комахи й ковзають на пожовклі сторінки, бігають між літерами, поринають в інші світи — там також хаос, але вигаданий, далекий, тому не страшний. Рука бере олівець, обводить на папері речення. Пише маленькими охайними літерами на полях. Мати завжди сварить Злату за таке ставлення до книг, але та не може припинити робити це. Вона хоче, аби книга розділяла з нею думки, аби аркуші пам'ятали її присутність, зберігали від хаосу її таємниці. Книга стає їй другом, коли яка-небудь цитата про сенс життя виділена маркерами чи простою чорною ручкою. Вітер дмухає. Златі доводиться закласти за вухо золоту прядку волосся, що ледь сягає плеча. Вона відхиляється на стовбур дерева позаду і глибоко зітхає. Береза захищає її своїми довгими гілками, немов огортає руками, бажаючи спинити хаос, якщо він коли-небудь намагатиметься наблизитися до них. Річка збоку бурхливо шумить, неначе злиться на когось невидимого. «Дивно, — проминає в думках Злати, — зазвичай ця річка така спокійна. Напевно, хаос торкнувся і її». Дзенькає телефон, повертаючи дівчину під деревом до реальності. Пошарпані кросівки неохоче ступають по весняній яскравій траві.

Якщо забути про хаос, відігнати тривоги, то в повітрі можна відчути запах свіжості й свободи. Злата дивиться на небо, яким плывуть пухнасті хмари, і слухає звуки селища навколо. На полі мукають корови; ніби помах легкої руки, лопотять крила круків — усе це пульсація серця рідного селища. Один крук сідає на старий глибокий колодязь, що вже давно не працює, приспаний часом. Між його камінців проростають чорні квіти, оповиті місцевими легендами. Квіти тремтять пелюстками, ніби дихають, і Злата згадує, що про них говорять. Ворон неочікувано кричить в небо, наче від болю, і зриває квітку, відлітаючи геть. Шкіра вкривається сиротами. За повір'ям, чорна квітка, зірвана птахом, — це попередження богів, що над селищем нависла загроза, й тільки щире каяття може відвести її. Але Злата єдина, хто бачить смерть квітки. А вона не вірить у богів чи будь-які повір'я, та все-таки лякається.

Тривога не минає, але ховається трохи глибше від погляду на рідну хату, яку, зізнатись, Злата і ненавидить, і любить ностальгією любов'ю. Вона заходить до хати, лишаючи старі кросівки на порозі. В будинку вже немає запаху свободи, але є інший: тепла та прянощів. З кухні долинає грукіт посуду. Злата стає у дверях та посміхається. Остап обіймає її маму зі спини, щось шепочучи їй на вухо. На кухні теж хаос.

— Ви знов готували разом?

Мама лякається, підстрибуючи, і Остап сміється з цього. Він куйовдить коротке волосся Злати, змушуючи її поправляти круглі окуляри, що з'їхали від дотику.

— Так. Я вирішила спробувати новий рецепт. Де ти була?

— Біля річки.

Остап дістає цигарку і відчиняє квартиру.

— Знов щось писала?

І ось той момент, коли в душі знов підіймається тривога. Злата ніяковіє, хоча знає: хто-хто, а Остап з мамою приймуть її бажання. Вона злегка знизує плечима, відводячи погляд. Візерунок на підлозі схожий на картину Мунка: хтось хапається за щоки, разом із криком назовні виринається біль, і таке відчуття, ніби він зараз полине далі, хапаючись за перехожих.

— Трохи. В мене щось не надто виходить.

— Треба просто більше впевненості. Повір, ми ще побачимо твої книги на полицях магазинів.

Злата сором'язливо посміхається і, не відчуваючи руки хаосу, що нависла над нею, йде до своєї кімнати.

Квіткові шпалери, червоні фіранки та купа книг — ось її світ. Але все ж це єдина кімната в домі, де є порядок. Кожен папірець, книга, олівчик — усе лежить на своїх місцях. Постіль, на яку падає дівчина, пахне свіжістю та новим пральним порошком. Злата вдихає запах, розслабляючись. Телефон знов дзеленькає, і дівчина заковчує очі, але відкриває повідомлення. Текст подружки кипить знаками оклику, великими літерами та геть викидає потрібні розділові знаки. Злата відкриває відео, вже очікуючи побачити новий шедевр з розділу жартів чи книжкових трейлерів. Замість цього перед очима розливаються червоно-чорні літери та моторошні фото. Хаос, що пробрався до інших. Хаос, що існує всюди і завжди, але іноді, в місцях, де його не чекаєш, набирає жакливого сили й розбиває все довкола. Кров стигне в жилах, і так хочеться відгородитися від того хаосу, закритися від нього, сховатися, хоч надія на це марна. Чи омине хаос бодай когось? Про це не хочеться думати, бо деякі думки надто лякають, і Злата закриває відео. Вона мусить написати відповідь подрузі, однак відповідь ця видається брехливою: замість співчуття її сковує жах. Вона намагається скинути його й дістає зошит, аби готуватися до екзамену. Злата ненавидить коледж. Бо ж легше ненавидіти бездушну споруду, ніж власний вибір. І легше ненавидіти бодай щось, ніж думати про поглинаючий хаос.

Сонце починає сідати, через фіранки пробивається теплий червоний колір. Злата дістає з шухляди папери, густо списані, з безліччю перекреслень, що так не схоже на її звичний охайний почерк. Вона гортає їх, шепочучи слова під ніс. Чи мають ці слова сенс? Що надає їм того сенсу? І чому серце б'ється сильніше від погляду на них? Від їх тихого звучання з її вуст. Від бажання закричати ці слова посеред вулиці, розлякуючи птахів і відлітаючи з ними на крилах свободи. Вона знов ховає папери, щільно закриває шухлядку, наче там не просто букви, а таємниці, які можуть зруйнувати світ. Але вона була б занадто самовпевнена, якби надавала своїм думкам такого значення.

Телефон дзеленчить втретє. Цього разу це не емоційна Рита, а лише сухе повідомлення про повітряну тривогу. Вона не гуде в їхньому селищі, сирена зламана, і нікому не спало на думку її полагодити. Птахи продовжують літати за вікном, де могла б пролетіти ракета, але поки хаос жалісливо оминає їх. А чим далі сідає сонце, тим менше чути звуків взагалі. Тепло розливається небом, вітається з тишею та спокоєм, що поки тримають свої позиції у Богом забутому селищі. Злата вмикає музику, якусь класичну інструментальну, і намагається забути про існування хаосу. У неї майже виходить, але сама спроба вже є помилкою. Хаос не бажає, аби про нього забули.

Можливо, боги все ж існують, і людська провина — у спробі забути про їхнє існування. І ось — люди покарані за це. Лихо входить до їхнього селища, стукаючи чобітьми по асфаль-

ту, гуркочучи важкими колесами, що котяться дорогою. Хаос регоче пострілами у повітря, і навіть птахи ховаються, оберігаючи своє життя.

Злата різко сідає на ліжку. Мама з панічними очима забігає до її кімнати, вперше забувши постукати, й кидається зачиняти вікна.

— Мамо? — тихим голосом питає дівчина.

— Прийшли...

Вони кидаються до погребу. Раптом їх не знайдуть там? Але стукіт у двері зупиняє на місці. Остап наказує їм сховатися. Злата не пам'ятає, коли востаннє його голос звучав так холодно, що шкірою біжать сироти. Мама обіймає її, коли вони засідають за піччю, припинивши рухатися. Неждані гості не чекають, коли їм відчинять, а, наче господарі, роблять це самі, збиваючи двері з петель. Остапові наказують підняти руки, і він кориться. Хтось стає перед ним, посміхається гнилими зубами.

— *Ещё кто-то есть в доме?* — питає вірний слуга хаосу.

Остап, напевно, ще сподівається обманути його.

— Немає, — хрипить він.

Слуга з автоматом у руках ще раз усміхається. Удар. Остап згинається від болю. Злата застигає, не дихаючи. Ніби так зможе зупинити час. Зможе зупинити неминуче. Але ні. Вона лише бездарна писака, вона не в змозі допомогти. І в повітрі лунає постріл. Птахи продовжують тікати. А час іде. Тіло з різким звуком падає на підлогу. Картину Мунка на підлозі заливає кров. Густа і яскрава. Ще тепла... Очі дивляться туди, де завмерла Злата. І поки вистигають останні краплі, у тих очах жевріє все. Ніжні спогади і тихий сміх. *Вона так і не назвала його татом.* Хоча міцні руки стискали її, як ніколи не робив справжній батько. Остапові очі завжди всміхалися, допоки хаос не вкрав цю посмішку. Ще мить Злата очікує, що він підведеться і витре сльози, що течуть її обличчям. Живий він ніколи б не став причиною її сліз. А до дівчини вже нахиляється чуже обличчя.

— *А говорил, никого нет...*

Злісна рука хапає за волосся, скручуючи його в кулаці. Злата чує вигуки мами, її благання і хоче сказати одне: немає сенсу благодіти. Немає в хаосу милосердя. Вона бачить, як тіло мами відтягують подалі. Десь на дворі кричать інші люди. Виють, наче пси на місяць, жінки. Від цього виття холоне кров, стискаються груди, але їм наче все одно. Людей зганяють в один будинок. Той, що трохи більший. У повітрі досі лунають постріли — попередження для кожного, хто піде проти хаосу. Злату ж кидають назад до її кімнати, а вслід їй несуться слова:

— *А она ничего такая. Выглядит маленькой, но девка хоть куда...*

Постіль більше не свіжа. Вона пахне кров'ю, як і саме повітря. Солдат, закинувши зброю на плече, сіє хаос у маленькій кімнатці. На підлогу летять книги. Записки-секрети вилітають з них, неначе наполохані метелики. Грюкає об підлогу стілець. Розбивається улюблений вазон. Уламок відлітає далі, врізається в ногу, пускаючи кров. Але та кров уже звична. Вона не має значення. І тут руки відкривають шухляду. Дістають папери.

— *О, что это тут у нас... тишки, что ли, пишешь? Надо на нормальном языке хоть, ничего не понятно.*

Лише так секрети залишаються секретами. Тут хаос не зміг їх торкнутися. Солдат відкидає папери, вони теж розлітаються по підлозі. Злата застигає під поглядом людоджера. Пристискає коліна до підборіддя, стискає їх до синців, закушує губу, аби стримати сльози. Вона не стане плакати перед ним. Солдат починає рухатися. Повільно сідає на ліжко. Шепоче, наче до загнаної в кут дикої тварини.

— *Чишиш... будь послушной, и все будет хорошо. Будет не больно, слышишь? Обещаю...*

Молодий, сіроокий, він посміхається заспокійливо, певно, не знаючи, що посмішка ця — як вишкір хижого звіра. Простягає обережно руку, торкаючись її обличчя, не рухається сам, тіль-

ки великим пальцем погладжує під оком, під губами. Злата застигає, майже не дихаючи. Їй все ж не вдається перемогти хаос. Солдат підводиться. Злата заплющує очі. Чути брязкіт пряжки на ремені. Вуха наче залило водою, в них щось дико шепоче. Чужий голос, чужою мовою. Дихання пришвидшується, серце дико скаче. Ліжко прогинається під чужою вагою. Очі різко розплющуються. Хаос їй не подолати. Він непереможний. Тоді чому б просто не стати ним?

Сполохуючи птахів, розриває навпіл небо глибокий крик. Солдат падає з ліжка. Серед крику чути тріск його голови. Кров тече на підлогу. Змішується з землею від розбитого вазону. А новонароджений рух хаосу... далі іде убивати.

Злата вилітає на подвір'я. На неї наставляють автомати. А вона лиш усміхається. Тепер вона сестра хаосу, в неї його сила, в її золотому волоссі й блакитних очах — його блискавки. Вона знов пронизливо кричить, і автомати... падають долі на кривавий асфальт. І кров тече з вух, і кров прорізає очі. Серця зупиняються, ніхто з них уже нічого не відчуває. В небі все ще сідає сонце. Його заграва криваво стелеться небом, поклоняється новому богу. А у неї у вухах лиш дзвенять останні слова:

«Хаос є всюди. Егоїстично він всіх пам'ята. Спробуй забути чи дати відсіч, він тебе привіта. Можеш стати ним, стати його братом... Ним, що душі шматує й тіла...»

Глибокий вдих через ніс, видих ротом. Напруження м'язів, зціплені зуби, заплющені очі. Руки піднімають тіло на перекладині. Босі ноги, до п'ят покриті сірими штанами, падають на підлогу. Спрагле горло мріє про воду, легені посилено працюють, впускаючи та випускаючи повітря. Голий спітнілий прес ховається під майкою. Води досі немає, тож невідомо, коли можна буде прийняти душ. Босі ноги ступають в іншу кімнату. З вікна кухні, заклеєного скотчем, як остання оманлива надія, видно колись веселий живий двір. Сонце висить високо в небі, але чомусь зовсім не гріє. Може, тому, що гріти нема кого? Ні, ті дірки у вікнах не від землетрусу чи цунамі. Просто нещодавно, коли в повітрі лунала сирена, її заглушив рев літаків, що, як підступні щури, закрили сонце й закидали місто блискавками, що врізались у домівки, в людські життя, в нещодавно побудовані дороги, в чийсь історії. Це штучні блискавки випалили в будинках чорні діри, з вулиць — людей, а з людей — щастя. Хлопчина на одній з рідкісних уцілілих кухонь зітхає. Напевно, не варто ходити босим, на підлозі досі уламки, бо скотч таки не вберіг одне з вікон. Він куйовдить своє синє волосся, вже давно не яскраве, як і все в цьому місті, й відкриває заповнений холодильник. Звичайно, від учора там не з'явилося нічого нового. Чи в цьому місті у когось взагалі є бодай щось у тих холодильниках? У хлопчини є. Трохи холодної скислої каші, що почала застигати. Ні, то не діло, вона таку не з'їсть. Кашу треба розігріти, але ні світла, ні газу теж нема. Одна з блискавок пошкодила водогін, а підлі щури стали забирати останнє, коли, кинувши свої літаки, вилізли на землю і увійшли в місто. А, ось, води є ще дві склянки. Хоч зап'є.

Босі ноги ступають до іншої кімнати. Там з вікна нічого не видно. Вона не витримала б, побачивши ті діри у вікнах. Хлопчина обережно ставить тарілку на тумбу, тихо шепоче:

— Мамо, прокидайтеся, треба чогось поїсти.

Очі старої розплющуються, шукаючи рідне обличчя і натикаючись на надто глибокі для юнака жовті очі. Хлопчина сідає на ліжко, підклавши під ноги матері ковдру. Її треба було б попросити. Але знову ж таки, щури забрали навіть воду. Стара ледь жує тверду кашу, але розуміє, що має бути вдячна і за це. Вона пам'ятає розповіді матері про голод, що згриз колись мільйони людей. Можливо, скоро і вона, і її син, що так старанно годує її з ложки, стануть жертвами того хижака, якого прислали «великі» люди. Тож їй залишається лише радіти, що поки цього не сталося. Він підносить їй до обличчя склянку з водою. Вона робить лише два ковтки, бо проста істина от у чому: воду треба берегти. Берегти для сина, який, напевно, і каші не їв, і не зробив ані ковточка.

— Собі залишив? — хрипить стара.

Хлопчина відводить очі і брехливо киває. Стара хитає головою: вона його ростила, знає, коли він бреше. Але на суперечки немає сил. Навіть язик ледве ворухиться в роті від спраги, і губи дедалі важче розліплювати. Та й хлопчина навіть не дає їй шансу посперечатися.

— В тебе закінчуються ліки. Я чув, тут недалеко хтось зібрав припаси, що залишилися. Я не знайду потрібних, але, можливо, хоча б якусь заміну. Піду, напевно, коли стемніє.

Стара робить хриплий вдих і хапається за молоду руку. Очі раптом стають наче дикі. А з вуст зривається благання.

— Не йди... — ледь чутно у темній кімнаті.

Але хлопчина лиш хитає головою. Він завжди жертвував заради неї собою, чому ж зараз має бути інакше? Він підводиться з ліжка.

— Пробачте, мамо.

Цілує її в лоб і йде з кімнати. Склянка води і каша залишені на тумбі. Вона знайде сили поїсти, якщо він не прийде вчасно.

Нарешті взуває черевики. Чорні, міцні і трохи йому завеликі. Ще до хаосу, до щурів, що прийшли у їхнє місто, в нього бракувало грошей, аби купити підходящі. На тумбі в його кімнаті стоїть одинокий портрет, на якому він затримує погляд. Цікаво, що зробив би зараз його тато? Можливо, якби він був з ними, цього всього взагалі не сталося б. Можливо, тато знайшов би спосіб вивезти матір, і вони навіть не стріли б тих хворих щурів. Хлопчина риється в сумках, що зібрані були тут у кожного — і мертвого, і живого. Тривожна валізка, яка зараз — лише нагадування, що в кожного з них є історії, і речі у цій валізці, найпотрібніші чи найрідніші, — цьому доказ. В одній із сумок його документи. Він встигає вхопити поглядом лише ім'я — Марко. На честь його батька. Хлопчина, чесно кажучи, уже і забув своє ім'я. Яка різниця, є воно в тебе чи ні, коли ті підлі щури ладні забрати його разом з усією історією, що ховається за цим іменем? Цікаво, якщо по них теж прийде смерть, чи зрозуміє потім хтось, побачивши ці документи, що він любив своє ім'я, бо воно нагадувало йому старі добрі часи із татом? Чи зрозуміє хтось, що батько залишив їх не зі своєї волі, просто несправедливість світу любить забирати хороших людей? От щури бігають вулицями, виписуючи нахабні накази, а батька нема. Кожен, хто буде тут, неодмінно побачить несправедливість, нею просякнуте тут усе. Але чи стануть вони взагалі цікавитись історіями, які вона відібрала? Марко сподівається, що ні. Такі роздуми — не для маленького людського серця.

Він одягає теплу кофту, чорну, як і нові штани. На голову тягне капюшон, начебто той його приховає і жоден щур не побачить його своїми червоними очима. І нарешті, глибоко зітхнувши, виходить з квартири. Під'їзди зараз мертві. У них помирає навіть світло: ось лампочка, що раніше світила з дратівливим дзижчанням, тепер затихла і пірнула в темінь. Марко йде крізь темряву, намагаючи рукою стіну. І врешті натикається на двері. Щоб відчинити їх і вийти назовні, потрібні неабиякі зусилля. Адже це те саме, що ступити в темну безодню, не знаючи, які монстри ховаються на дні. Марко глибоко вдихає, незважаючи на те, що нутрощі стискаються, а рука тремтить, і ступає в безодню.

Капюшон приховує синє волосся, бо воно, хоч і не яскраве, але все ж ясніше за будь-що навколо, стало б його миттєвою смертю. Хлопчина крадеться, ховаючись, слухаючи серед загрозливої тиші, як тріщить під підозвами скло. Воно ніби попереджає. І що з того, що Марко знає, який хижак ховається у безодні? Відколи це щури стали менш загрозливими, ніж роботи-винищувачі у його книгах? Вся небезпека щурів — у їх підступності. Можливо, зараз якийсь уламок скла трісне сильніше за інші, і самотніх птахів, які ще залишились у поневоленому місті, злякає гучний постріл, а кров розіллється Марковою спиною. Але поки він тихо ступає, лякливо озираючись, чекаючи на пищення щурів, які можуть почути, як дико б'ється його серце. Вулиці й справді мертві. Що б це не означало. Хтось вірить, що люди потрапляють у рай. Чи є такі місця для зруйнованих міст? Марко сподівався, що є їх-

ньому місту там добре. А можливо, воно таки спочиває в раю, але не окремому, а в уламках, які понесли у своїх серцях мертві люди. У їхніх спогадах, у їхніх історіях. Ось де спочиває зараз місто. А Марко поки спочивати не міг. Ліки ховаються у тій невеличкій будівлі, кілометри за два від дому. Там залишаються ще живі історії, ще не переможені люди: волонтери, вояки, просто налякані діти. Природа спостерігає за ним очима чорного-чорного ворона, що тихо стрибає за Марком. Він не літає чомусь. На перший погляд з крилами все в порядку. Можливо, птахам для польоту мало самих лише крил? Вони літають свободою, літають на волі, яку давно убили в їхньому місті. Може, ув'язнили десь, як самих людей, кинули за ґрати. От птахи і не літають, лише спостерігають за такими відчайдухами, як Марко. Він закриває очі і йде серед хаосу далі. Але, сподіваючись не стріти щура, забув про іншого підступного ворога.

У повітрі розлягається гучний гуркіт. Сиплються уламки. Ворон хутко тікає від них, ховається. Це блискавка, що знов прийшла забирати чужі історії за наказом щурів.

Марка відкидає хвилику, голова вдаряється об асфальт. Старі уламки скла всіюються новими, вони хрустять надто сильно, коли хлопчина з усіх сил намагається підвестися. З голови стікає кров, затікає в очі, але не заважає бачити. А Марко бажає, щоб заважала. Блискавка вдарила в ще один будинок, щури махнули хвостами і скинули поверхи дотолу. Вони гепнулись вниз з гуркотом вмираючих надій. І хоча жоден уламок не влучив у серце Марка, він відчуває там жорстоко порожню яму. *Бо це його будинок. Його дім.* Він відчуває ніж, що обертається в його нутрі. *Він відчуває теплі руки мами.* Але з тим домом, з усіма життями зникли і ті руки. Капюшон спадає з голови. Синє волосся і жовті очі, наче маяк серед моря смерті та хаосу. Птахи нарешті злітають у повітря, але це не через врятовану свободу, ні. Вони летять на крилах болю, розносять його скрізь. Серце Марка виривають міцними руками, серце падає на землю, його розтоптали. З-під води, крізь гуркіт руїн він чує їх. Чує, як біжать щури. Перебирають лапами, пишчать накази. Синє волосся почервоніло, забруднилося кров'ю, стало від пилюки, від подиху смерті трохи сірим. Марко витягує ножі, що застрягли в серці. Ножі летять у щурів. Крик розлягається повітрям. Тремтить природа від болю і горя. Вона розуміє його. Очі палають, їх спалюють сльози. Мами немає. Немає історії. Під ногами щурів хрустять уламки. Десь там мертвим упало добро. Марко дивиться жовтими очима. *Він не переміг все одно.*

Чорні черевики, з яких виглядають шкарпетки в кольорах веселки, хлюпають калюжами. Вулиці вранці майже порожні, і це можна було б списати на хаос, що сіявся країною, але це була б брехня. Їхнє місто — одне з тих, яких хаос не торкнувся. І єдиним, що ділить життя на *до* і *після*, є сирена, яка волає на все місто про небезпеку, яку тут ніхто серйозно не сприймає. А також погляди людей, які застрягають у своїх телефонах, роздивляючись, як інші люди ловлять хаос за хвіст, фотографуючи його та пишучи про це пости. Яра й сама серед таких людей: чорні очі червоніють від прочитаних новин, від усіх мертвих історій, про які вона дізнається, від усіх злочинів щурів, що звуть себе завойовниками та «освободителями». Багато хто, почувши про якісь особливі тортури хаосу, падає навколішки зі сльозами та криками, ніби хаос сам стискає їхнє плече. Вони ридають, посилаючи світу і якійсь примарній справедливості сигнали SOS, благання припинити все, ніби це взагалі може колись припинитися...

Яра ж не така. Її червоне, мов кров, палаюче волосся має говорити про це кожному перехожому. Її яскравий одяг мусить притягувати погляди і кричати іншим, глузуючи з них: я не збираюся впадати в жалобу. Мій біль не допоможе в боротьбі з хаосом. А от злість так... О так, вона злиться. Лютє ллється з її різких рухів, з її гучних слів, сказаних в історію інстаграму, написаних у твінтер, змальованих у тік-ток. Вона злиться. Щоранку йде у волонтерський пункт і, ніби кидаючи виклик хаосу, працює багато, важко, не боїться знімати сварки, навіть якщо вони не потрібні. Одягає броню. Жовта куртка і сині джинси, браслет

на руці. Хтось якось запитав її, чи став хаос причиною її злості, а у відповідь отримав глузливий сміх. Хаос не має над нею такої влади. Яра завжди була такою, скільки себе знала, завжди пахла люттю. Ще до нападу щурів це міг би підтвердити кожен, хто смів кидати гниле слово, бачачи, як її вуста м'яко торкаються вуст іншої дівчини. Вона різка завжди, навіть коли говорить з жертвами хаосу. Під час цих розмов її голос стає трохи м'якшим, але будь-що, сказане нею, є прямим, чітким і, як не дивно, мотивуючим. Бог знає, скільки життів врятувала від хаосу ця зла дівчина. Єдине, що може напевне знати кожен, тільки поглянувши на неї: вона не збирається зупинитися. Навіть якщо їй щось заважає.

От як зараз, під час виття сирени, коли інтернет кудись зникає і вона не може викласти чергове люте відео. Сонце лише встає, розливаючись тьмяною кров'ю по небу. Яра з лайкою стрибає асфальтом, виникають думки навіть вилізти на дерево поблизу, але воно здається таким крихким, наче от-от упаде від подиху вітру. Взагалі, все в цьому місті зараз здається нетривким. Як от вай-фай чи зв'язок, що то зникають, то з'являються, заважаючи людям спокійно ридати над горем, а Ярі злитися. Але найбільш хитким здається мир, що поки тримає тут свої позиції. Так, такі самі злі, як Яра, чи просто відповідальні люди понаставляли в кожному кутку блокпостів, стисли в руках зброю і чіпляються до кожного перехожого в параноїдальному пошуку зрадників та диверсантів. Чи той мир завжди такий нетривкий? «З такими сусідами, так, напевно», — усміхається Яра. Мабуть, навіть у броні зі злості їй не варто стояти отак на вулиці, де вгорі літають ворони, як і люди, чекаючи припинення тривоги. Не дивно, коли бомба-блискавка глипне очима в небі й помітить багато неевакуйованих і розслаблених, то потім з-під завалів дістануть надто багато мертвих історій і досвідів.

Принаймні Яра викладає останнє відео про згвалтування. Робота волонтерів полягає саме в цьому. Зі злістю чи ні, але вони — саме ті, через чий пости люди потім ридають, посилаючи SOS богам. Вітер розмаює червоне волосся, коли Яра під сирену, як під пісню, що грає сумний музика, повертається до квартири.

Але ось, раптово і не зовсім для всіх свідомих, в небі чується гудіння ... чи то літаки, чи писки щурів. І Яра усвідомлює, тепер без злості, ще один цікавий факт: яскраво горіти може постіль, папери чи деревина. Але найяскравіше, мабуть, горітиме мир, коли хаос дмухне на нього іскрами. І ось, цілком очікувано, мир став палати. А на вулиці стало чути крики.

Яра біжить у провулок. Чорні черевики, з яких виглядають шкарпетки в кольорах веселки, люто хлюпають калюжами. Уже палають будинки, на які щури з гудінням скидають блискавки. Вони жалять будівлі, дихаючи димом, викурюючи звідти купи людей, стрибають на дахи, залітають прямо у вікна, лишаючи там лише чорні космічні діри, й кидають поверхи вниз. З ними падають історії, досвіди, мрії.

Від будинків займається щось усередині червоноволосої Яри. Здається, її огортає справжній вогонь, він палає між її пальцями, волосся перетворюється на гарячі дроти, і навіть чорні очі червоніють, мов жарини. Ті очі стежать за наступним щуром, що летить у небі. Люди бігають, тікають від хаосу, а їй наче все одно. Злість, лють вириваються з неї, дихають ясним вогнем. І поки ті історії, що ще залишаються живими, бігають за спиною, а сирена виє, наче грім, вогонь різко здіймається до неба і вражає щура. Він втрачає керування, якого ніколи й не було, бо ілюзії не можуть бути правдою. У літака палає крило, і він, як щойно знищений, кидається вниз із хвостом диму позаду. Яра не бачить, де він падає, чує лиш грім і воронячий крик. Однак той літак не єдиний. І хоча вогонь ще палає, Яра вже може запитати себе: *«Що ж насправді сталося? А чи досі вона людина? А чи залишились люди тут взагалі?»*

Пітьма хапає Велеса і зловісно сміється позаду. Щурячі лабетки стискають потилицю, притискаючи її до землі, аби він не бачив нічого, крім тої пітьми. Інші десятки рук шарпають одяг, шастають тілом, неначе комахи, вишукують щось заборонене — вони насправді й не сподіваються нічого знайти, просто бажають розважитися. Потім його беруть під лікті

зі зв'язаними зап'ястями і кидають до сараю, де п'ятьма забирає надії в десятки людей. У сараї горить лише свічка, і її світла замало, щоб бачити всіх, але того, що він бачить, достатньо, аби розказати комусь потім доволі моторошну історію. Хоча навряд чи він зможе вийти звідси. Та навіть якщо і зможе, чи залишиться насправді живим?

Руки зв'язані не у всіх. Діти, наприклад, сидять скуті страхом, а не мотузкою, що врізається в шкіру. Хоча страх виконує цю роботу не гірше. В когось, у Велеса також, за страхом ховається страшна лють, але її надто небезпечно виказувати. Вони сидять, як на порохових бочках, боячись голосно дихати, майже не рухаючись, ніби будь-який голосніший звук прикличе сюди бридких комах, і вони стануть шастати їхніми тілами. Але й не треба галасувати, аби нишпорки прийшли. Прийшли, відчиняючи двері сараю, впускаючи біле світло, змушуючи їх прикривати очі, що вже звикають до п'ятми. Кати заходять досередини і роззираються. Люди не знають, чи це вони виконують якісь накази, чи просто розважаються. Напевно, після здійсненого зла їм усе ще нудно. Спершу комахи не беруть нікого. Лише кидають на брудну підлогу, наче свиням, відро, невеличку каструлю з кашею та пляшку води. Звичайно, води на всіх не вистачає. Кашу розділяють між усіма, але пізніше з кутків все ще чується дитяче шепотіння — тиха скарга на голод. Очі Велеса червоніють від темноти, і їх єдині стає видно у тьмяному палахкотінні свічки. Чорне волосся повністю зливається з п'ятмою, змушуючи хлопчину думати, чи не стає він, бува, її частиною. Йому цього не хочеться, але він сумнівається, чи зможе це контролювати.

Наступного дня стає гірше. Комаха, що, відчинивши двері сараю, приносить із собою трохи світла і більше хаосу, смердить не тільки смертю, як інші, а й горілкою. Він дивиться на них своїми п'яними розширеними зіницями, проводить поглядом по кожному. Діти ховаються за своїми матерями від цього погляду, чоловіки і жінки стискають чи від страху, чи від люті щелепи. Велеса він не бачить: пощастило зайняти місце в кутку, що не освітлюється навіть з відчиненими дверима. Очі зупиняються на одній жінці, і комаха махає їй рукою. Та, звичайно, залишається сидіти, але це є помилкою. Тепер інші жінки змушені закривати роти своїм дітям, що почали ревіти, налякані гучним вигуком. Жінку хапають за волосся і тягнуть кудись, знов зачиняючи двері на засув. Її приводять пізніше. Кидають знесилену на підлогу. І, напевно, кожен знає, що з нею трапилося і чому з неї вириваються хрипкі ридання. Чоловіки тактовно відводять погляд від оголених ділянок тіла, а жінки починають хутко допомагати, чим можуть.

Напевне, кожен, хто зможе вийти звідси пізніше, буде порівнювати це місце з пеклом. З єдиною різницею, що вони не знали напевно, як виглядає пекло, але точно відчували на собі весь жах цього сараю, замкненого комахами на засув. Їжі мало. Діти весь час вередують, і багато в кого уривається терпець, однак малюки швидко вгамовуються, коли двері знов відчиняються. Відчиняються, аби взяти іншу жінку і привести її потім знесилену, або дитину, яку більше не приводять, або чоловіка, що був достатньо сміливим, аби спробувати захистити інших. Звичайно, спроби ці провалюються, і згодом усі чують постріли, а чоловіка більше не бачать.

Боротися намагаються не лише чоловіки. Жінки, яких за волосся витягують за двері, часто залишають на злих руках хаосу борозди, проклинають їх так, що ніяка свята вода не відмие ті прокляття, а потім пронизливо кричать від болю, клянучи і сам хаос. Дивитись на це все нестерпно. Іноді кожному з них здається, хоча ніхто в цьому не зізнається, що вони божеволіють. Або, що гірше, примиряються з хаосом. Велес не хоче цього. Вважає це злочином ще гіршим за те, що роблять з ними. Думає, що краще було б умерти, аніж стати співучасником, увійти в хаос, який радо прийме нового раба. Тож коли двері знов відчиняються, і знов не для того, аби дати їм їсти, щось підіймається всередині нього. Щось, що не дало йому й далі просто дивитися на це. Можливо, ця зміна зумовлена іншою, що її вирішує увести підла комаха. Нещодавно люди трохи осмілилися, ті, хто, як і Велес, не бажав коритися

хаосу, здіймали крики в пошуках справедливості. Оскільки справедливості немає, їх швидко вгамували. Але сьогодні вирішили подати урок. Ця комаха пролізає до них ще вранці, коли діти сплять, але через неї прокидаються. Комаха наставляє на них свою зброю (без неї кат став би звичайною мурахою) і кличе до себе одну з жінок. Вона не чинить спротиву. Одна з тих, хто вже змирився зі своєю долею. Комаха стягує з неї одяг, досі наставляючи зброю на інших. От тоді те щось у Велесові й відкривається. Він дозволяє йому. Всі сидять застигли, гамують ридання і здригаються, почувши гучний вигук:

— *Досить!*

Хлопчина, якого ніхто не бачив, бо він зливається з тьмою, стоїть прямо перед дулом автомата, розправивши плечі. Чомусь у нього немає страху. Немає і злості. Зовсім нічого, окрім бажання нарешті скинути владу хаосу, страчуючи комах разом з ним. Комаха відкидає жінку, підходить до Велеса. У того зв'язані руки. Із зап'ясть стікає кров, капаючи комасі на черевики. А він лиш глузливо посміхається:

— *Хочешь на ее место? Мне не принципиально.*

Велес не відповідає. Його виводять за двері. Він замружується від неочікуваного світла, ще деякий час перед очима літають чорні плями, заважаючи бачити. А комаха все тягне його. Пізніше починає розвиднятися, і він помічає звичайну сільську хату, в яку його затягують. Чує, як хтось кричить щось позаду, чує сміх, але не розуміє ані слова. Він ніби потрапляє у торнадо, навколо кружляє пісок, заважаючи йому чути й бачити. Відчуває, як його нахиляють до столу, розщібають ремінь на штанах. Відчуває бридкі сильні дотики, від яких залишається синці. Але у нього вже й так достатньо ран. Не лише на зап'ястях, а й у серці, де сидить хаос, а комахи прогризають дірки.

Чим більше стає дотиків, тим більше пришвидшується торнадо. І коли пісок дико кружляє навколо, хлопчина вибухає. Точніше, щось виривається з нього, підриваючи все навколо. І коли торнадо зупиняється, Велес бачить мертві тіла комах і мертву кімнату. Вгорі, прямо над ним, утворилась дірка, через яку пробивається світло, і відчуття свободи переповнює його, незважаючи на досі зв'язані руки. Десь там чуються крики людей, десь там біжать комахи, а Велес просто стоїть, насолоджуючись тим, що, хоч і став співучасником хаосу, зробив це на своїх умовах, висотуючи з темного клубка сили і знаючи, що колись хаос знову засне. І хоча перемогти його повністю не можна, Велес триматиметься за одну фразу, що звучить у голові: *«Можливо, він не може виграти війну, але він може виграти битву, і хоча війна буде нескінченною, бо так уже треба для світу, він буде боротися далі, бо боротьба — це єдине, чого не бажає і боїться хаос».*

Хаос дивиться на чотирьох вершників, що стоять перед ним. Він бачить їх боротьбу, їх відчай, їх віру. Він злиться на них. Злиться, бо хоче зруйнувати їх. Але не може. Бракує сили. Бо золотоволоса об'єдналася із жовтооком. Вони взялися за руки і йдуть, тримаючи в серці надію. Бо червоноволоса обійняла чорноокого. Вони об'єднали свій вир люті та пішли напролом, стіною. Хаос знає, що вони не знищать його. Але вони будуть намагатися. До самого кінця. І він з нетерпінням і страхом чекає тієї миті.

Вероніка Картушина,

17 років, ІІ місце

Зі спогадів Сизокрилої

Це було 23 лютого. Вечір. Я сиділа на кухні, а на столі холонули вареники, які я весь день готувала для свого чоловіка. Він навіть не скуштував... Останнім часом він дивний, уже третій день майже нічого не їсть і через щось дуже переживає, ночами не спить, а все дивиться у вікно. Ще тоді я запідозрила, що лиха подія або звістка просто неминуча.

«Але яка?» — впадала в глибокі роздуми та відчай, поки коханий емоційно говорив по телефону, і чим довша була та розмова, тим сумнішим ставало його обличчя.

— Що сталося, любий? — я підійшла і поклала руку на його плече.

— Іринко, не хвилюйся. Усе буде добре, — відповідав він. — Краще лягай, відпочинь.

Ніч... Цього разу місяць не заглядав у наше вікно, не освітлював настільні картини. Моє серце стурбовано билось.

«А може, він мені зраджує?» — раз у раз у моїй голові пробігали такі думки, а він усе стояв біля вікна та споглядав темне небо.

Сон був неспокійний. Разів зо три я прокидалася від кошмарів і навіть не уявляла, що вранці мене чекає ще один, але справжній. Щойно почало світати, з вулиці донісся звук, схожий на грім. Але дощу та блискавки не було. Хіба може так бути? Усередині все завмерло. Що це було, я не розуміла.

У кімнату зайшов Олег, мій чоловік, одягнений у військову зелено-коричневу форму.

— Почалося... — тихо промовив він і замовк.

Я дивилася на нього зляканими очима.

— Україна в огні...

— Цього не може бути, — на очі мені навернулися сльози. — Ні...

— Я мушу їхати на фронт. Вони наступають одразу з усіх напрямків. Україна має зберегти свою територію та волю, — повільно сказав Олег, легенько поцілував мене і вже хотів вирушити в дорогу.

— Стій! Я з тобою, — не вагаючись, вигукнула я, і за мить ми крокували на вокзал.

Дорогою ми не говорили, кожен лишився на самоті зі своїми думками. Мені було важко усвідомити, що почалася війна. Може, я досі не прокинулася?

На вокзалі була сила-силенна людей, я дуже боялася загубитися, незважаючи на те, що вже не маленька дівчинка. Але Олег міцно тримав мене за руку та вів крізь натовп. Не встигла кліпнути очима, а ми вже сиділи в потязі, який ішов у харківському напрямку, де, за словами мого чоловіка, мало бути чи не найгарячіше. Останній раз послугами «Укрзалізниці» ми користувалися, коли їхали на море, але зараз наш шлях — на передову, захищати Батьківщину. Чи було мені страшно? Ні, адже зі мною був коханий, який підтримував мене та запевняв, що все буде добре.

Лінія оборони. Купа танків, захисників, військових машин. Таку кількість техніки я бачу вперше в житті. Усередині все холоне.

— Здоровий був! — потис руку мій Олег кремезному чоловікові з чуприною.

— І тобі не кашляти! — відповів той, а згодом додав: — Що це за краля з тобою?

Я заховалася за плече свого чоловіка, бо цей дядько трохи мене лякав.

— Це Іра — моя дружина, — гордо мовив він. — Чи знайдеться якась робота для неї?

— Рушницю, автомат я їй, звісно, не дам. А готувати на польовій кухні дозволю, — голосно засміявся він, а в мене по тілу пробігли мурахи.

Бр-р-р, не люблю це відчуття.

Воїн закурив люльку, білий дим одразу огорнув усе довкола, а в моїй уяві склалося враження, що я десь на Запорозькій Січі в оточенні мужніх козаків.

Я дивилася на небо і ніяк не могла усвідомити, що лежу не в теплому ліжку, а на вологій холодній землі. Замість затишних стін мене оточують танки.

— Ворог наступає! Батальйони, в бій! — раптом крикнув командир, що я аж підскочила, і не встигла схаменутися, як навколо вже точився запеклий бій. Я щосили затулила очі руками й не могла зрушити з місця. Мене немов заціпило, не могла дихати, а з очей котилися сльози.

«Боже, будь ласка, допоможи!» — шепотіла.

Таку заплакану й злякану мене знайшов Олег.

— Крихітко, заспокойся, — він лагідно провів рукою по моєму чолу. — Напад відбито. ЗСУ непереможні! — він легенько усміхався, а потім відвів мене до вогнища, яке розпалили відважні воїни.

— Чого така сумна, мала? — заговорив військовий, який нагадував пірата.

Не відповіла.

— Слухай, а давай тобі кликуху забабахаєм? — знову почав він. — У нас у всіх є. У твого чоловіка теж — Юний Орел він. А я Капітан Гак.

Я тихо засміялася. Усе-таки смішний цей дядько. А може, мати прізвисько не так і погано?

— Дивіться, у неї сірі очі, та й волю любить. Хай буде Сизокрила... — промовив чоловік з густими вусами та бородою. — Тепер у нас буде Юний Орел та Сизокрила.

Отак і в мене з'явилося прізвисько. До того ж воно мені припало до душі... поетичне, мелодійне. Тепер я Сизокрила.

Вогнище жевріло. Вітер ледь-ледь колихав жовтогаряче полум'я. Поки було затишшя, військо смажило запашні сосиски та співало українські пісні:

Ой у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!

О, як я обожнюю цю пісню! Одразу пробуджує дух незламності.

Була темна ніч, без зірок та місяця. Я прислухалася до кожного звуку й здригнулася від голосу Капітана Гака.

— Військо, до бою!

Олег умить підвівся й наказав мені сидіти тут і нікуди не йти, бо там дуже небезпечно. Через п'ять хвилин, як мій чоловік пішов, я почула голос командира:

— Мати Божа, скільки тут їх?!

Залунали перші гучні постріли. Просто на наші позиції рухалася велетенська орда ворогів. О ні! Ні... Я знову затремтіла, проте цього разу швидко опанувала себе, схопила зброю й кинулася в бій. Не можу я отак сидіти склавши руки, коли ранять Україну.

Бах! — перший патрон влучив у дерево, а не в ціль. «Оце я розтелепа!» — промайнула думка. А що ви хотіли — вперше тримаю зброю.

Розгорівся страшенний бій, ЗСУ мужньо та впевнено відбивали напад, але окупанти все йшли і йшли... Я старалася з усіх сил, стріляла, як могла, а над головою шалено ревіло.

Об когось спіткнулася, полетіла додолу. Мене кинуло в холодний піт... то був український воїн... червона кров на чолі. Лежав нерухомо. Якесь знайоме обличчя... Це він... мій Орел.

— Олегу! — вигукнула я. — Ти живий, ти чуєш мене?

Але відповіді не було. Я притулила вухо до його грудей... серце билось. А довкола все палало, ось-ось мав зайнятися мій одяг. Я винесла його, ледве живого, з поля бою. Більше нічого не пам'ятаю з того дня... немов якась чорна діра в пам'яті.

Тьмяне світло, білі стіни та тиша. Я розплющила очі й роззирнулася. Я сиділа на стільці, а поряд лежав Олег з перебинтованою головою.

Лікарня. День п'ятий. Йому вже краще й не терпиться повернутися до своїх побратимів. Ми з лікарем лише зітхнули.

— Пощастило, ваш чоловік у сорочці народився, — сказав лікар. — Але на фронт повертатися не можна, — він похитав головою. — Уламок ми дістати не змогли. Такі операції в нас, на жаль, не роблять. Тільки за кордоном. Загрози для життя наразі немає, але жодних перенапружень та важкої роботи, — зачинивши двері, лікар вийшов.

Олег зажурився, але лікар був категоричним. Ніякого фронту!

Тепер ми волонтери. Розвозимо гуманітарну допомогу в міста, де були або тривають бої. Так приємно було бачити усміхнені обличчя дорослих та дітей, коли ми вручали їм пакети з їжею та водою. У такі миті в мене завжди виступали на очах сльози.

Одного дня ми поїхали з гуманітаркою до міста Бучі, що перебувало під окупацією вже понад два тижні. Завдання надскладне, але ми з чоловіком чудово розуміли, що люди голодні й неабияк потрібна допомога. Наш мікроавтобус їхав повільно, аж раптом пролунав постріл, авто перехилилося набік.

— Нас можуть розстріляти, — злякано зойкнула я, а Олег набрав величезну швидкість і помчав щодуху... Наш транспорт продовжували наздоганяти лихі кулі, скло вікон розліталося довкола. Невже я потрапила у фільм жахів?..

Мікроавтобус перевернувся... Потім я почула лише вибух і тріск вогню, свист куль...

Ми ще молоді, щоб помирати!

Знову лікарня. Дивом врятувалися. Ми обоє тепер ледь пересувалися на милицях, а лікарі сипали невтішними прогнозами. У перерві між реабілітацією та лікувальними процедурами ходили в сусідній двір в'язати маскувальні сітки та робити протитанкові «іжаки» або «Бандера-смузі».

Той страшний день я хочу назавжди викинути зі своїх спогадів. Хочу забути його раз і навіки.

Ми у Львові. Наша волонтерська діяльність не закінчилася. Разом з Олегом ми вирішили відкрити курси української мови для всіх охочих. У місті Лева зараз зібралися люди чи не з усієї України, чимало прагнули підтягнути рівень володіння рідною мовою. Українську ми знали чудово, у шкільні роки не раз брали участь в олімпіадах і часто посідали призові місця. Наші курси почали користуватися популярністю вже з першого дня. Я була надзвичайно щасливою, що люди нарешті хочуть перейти на українську. На заняттях, що відбувалися у невеликому приміщенні, ми намагалися створити затишну атмосферу, щоб люди почували себе як удома, відчували нашу любов та тепло, які ми їм дарували. Я і Олег старалися жартувати, показували всім кумедні відео українською, щоб наші учні хоч на мить забули страшні події. Наприкінці занять я полюбляла вмикати популярні пісні Христини Соловій, гурту «Океан Ельзи» та інші й підспівувати разом з усіма. Учасники наших курсів, мабуть, найбільше любили цю рубрику. Завдяки цьому проєкту ми знайшли нових друзів та познайомилися з багатьма цікавими людьми. І здавалося, усе чудово, життя налагоджується. Але ні... Кошмар уже вкотре повторився. Неподалік прилетіла ракета, ударною хвилею вибило вікна... Будівля зруйнована, а проєкт українізації закрито.

Проте у мого чоловіка було ще безліч ідей, як можна допомогти державі.

Харків. Ми знову тут. Але в метро. У підземному царстві ми розважаємо дітей, для яких це місце стало тимчасовим притулком. Ми не просто з ними граємо — ми пробуджуємо патріотичний дух, віру в перемогу. Увечері, перед сном, Олег читає їм цікаві казки, а я спі-

ваю лагідні колискові й гладжу по голівках, неначе мати. Складалося враження, ніби ми супергерої, прийшли рятувати країну від мороку. А й справді, наші відважні воїни та волонтери — герої.

Одного дня до мене підійшла дівчинка й тихо запитала:

— Усе ж буде добре?

Я не вагаючись відповіла:

— Усе буде Україна! Ми переможемо!

...Ох, ці спогади...

Пам'ятайте, навіть найменше щире зусилля рухає нашу Україну до перемоги.

Катерина Сербя,

15 років, ІІ місце

Незламний Лелека

«Олег повертається! Сьогодні ви маєте змогу побачити Ольжича. Чи вдасться йому вийти з полону?» — я тримав у руках вранішню газету «Свобода». Заголовки так і кричали про мій приїзд. А що відчуваю я? Сором. Сором, що повертаюся з німцями. Окупований. Я у знайомому краю, мені дозволили востаннє повернутися додому.

Батькова хата... Рідний дім у Житомирі. 3 часів мого дитинства нічого не змінилося, усе так і залишалося на своїх місцях. Стіл, як і раніше, стоїть біля вікна. За ним батько проводив багато часу, натхненно пишучи твори. Роздивляюсь кімнату, у якій колись збиралась уся родина і лунав дзвінкий дитячий сміх, мій погляд зупинився на білому порцеляновому чайнику з квітковим орнаментом. Я згадав, як тато холодними осінніми вечорами любляв випити чаю, поринаючи в думки. Іноді саме в такі моменти до нього приходила муза, тож під посудиною часто знаходили його записи. Я отямився, посмішка, викликана спогадами, зникла, холодними долонями я доторкнувся до чайничка і ніби поринув у ті часи, на хвилину навіть відчув себе дитиною. З-під чайника виднівся пожовклий клаптик паперу. Не було жодних сумнівів, що то записи батька... Я розгорнув записку, хоч і сам не знав, на що сподіваюся.

«Лелеко, сину...» Минуло багато часу, тож не дивно, що інші літери не розібрав. «Тато, як мені бракує твоєї підтримки», — подумав я. Понад усе любив цей дім, любив своїх батьків та цінував кожну хвилину, проведену разом. Поринувши у спогади і тиняючись по кімнатах, зупинився в холі. У широких вікнах, як у рамах, застигли мальовничі пейзажі осені. Щойно я встигав перейти з однієї кімнати в іншу, як сонце змінювалося сірими хмарами, що віщували легкий та затяжний дощ. Посеред кімнати так і залишилося старе чорне піаніно. Відкрив кришку — на мій подив, замість нот лежав конверт. Цікавість подолала мене, тож, знайшовши ножиці, я розрізав його. У моїх руках зашурхотів клаптик паперу. Знайомі букви, почерк батька. Лист.

«Мій хлопчику, Лелеко... Як ти? Я постійно згадую тебе, не знаю, коли ми побачимося», — сум чи радість? Я так і не зрозумів, які почуття переповнювали мене. Несподівано для самого себе відповів: «Тату, в мене все добре, сумую за Вами і так хочу обійняти». Читати було важко, однак і зупинитися я не зміг. «Усі вважають, що ти — син українського класика, не знаючи, що ми мусили виживати. Ти ніколи не покидав надію на краще, хоча сам пережив і холод, і голод». «Та-а-ак, — зітхнув я, — дитинство було нелегким. Пам'ятаю, що мандрував у дальні села, аби виміняти різні речі на картоплю й борошно. Розумів, що були

тяжкі часи, тож у жодному випадку не звинувачував Вас». Тремтячими руками перевернув лист. «З дитинства досягав великих успіхів, прагнув до всього найкращого. Ти мав талант в усьому, наповнював наші сірі дні чудовими барвами і прикрашав дім мелодією скрипки та піаніно. Ти відрізнявся від інших, мабуть, і не пам'ятаєш, як у п'ять років зібрав усю родину, аби представити свою першу п'єсу. Ми думали: "Дитяча забавка", однак побачили досить дорослу тему — життя козаків. Одразу видно — майбутній археолог!» На вустах з'явилася швидкоплинна посмішка. «Тату...» — забракло слів, і вимовити нічого іншого не зміг.

«Я зберігаю кожний твій лист, сподіваючись, що жоден не загубився. Ось і тоді ти писав про свої досягнення в археології. Мене переповнювали гордості, що мій син зібрав першу колекцію кераміки, зустрівся з професором Козловським і довів йому свою неперевершеність», — я згадував найщасливіші моменти своєї роботи. Хотів розповісти про все-все. «Батьку, а я наймолодший доктор наук. Мене взяли на цю посаду, тож мав стати відомим ученим. А ще був археологом у музеї Праги і заснував університет в Америці. Мені подобалася археологія, культурологія, це справді цікаво, однак серце до останніх днів буде належати іншому».

«Берлін, Прага, США, Потсдам, Росток, Любек, Вісмар, Гамбург... Чималий список, так? Мій велосипедний хлопча, ти об'їздив пів Європи, душею залишаючись киянином. Недарма і псевдонім собі обрав "Ольжич"», — на хвилю навіть замріявся. «Батьку, я завжди прагнув визволити рідну Батьківщину. Не знаю, чи вийде це в мене, однак прагну зробити нашу країну незалежною. Ти пишатимешся мною, тату». Понад усе я хотів, щоб він обійняв мене. Пригорнув до серця, як у дитинстві. «Синку, я уже пишаюся тобою», — наче відчув мої слова батько.

«Хто б міг подумати, що людина, яка колись скаже, що вірші тільки для гімназисток і телеграфісток, стане легендою? Я ще карався, казав, що не треба бути таким радикальним в усьому, прагнув, аби ти пішов по моїх стопах. Як я помилявся. Ти хотів бути вільним та незалежним і закликав до цього Україну. У віршах писав: "Не стримать, не захитати... Нас вдруge єднає кров!" або "Вперед, Україно, В Тебе — тяжкі стопи", закликаючи до об'єднання та дій. Ти ніколи не любив бездіяльність», — батько завжди розумів мене, навіть коли я не хотів дослухатися до його слів. «Справді, мене обурюють люди, які сидять на місці, маючи шанс щось виправити. Може бути, за це доведеться віддати життя, однак це краще, ніж померти у неволі».

«Сину, вибач, що не зміг розділити твою радість... Мені шкода, що так мало був у твоєму житті, шкода, що все дитинство тебе виховували бабуса та дідусь», — очі забігали швидше, перечитуючи знову й знову. «Тату, про що це ти? Ти завжди був поруч, хоча лише у думках», — справді, він завжди був зі мною. І на посвяті в доктори наук, і в дитинстві. Я присвячував йому перемоги і знав, що батько завжди чекає на мене. «Ти — не син Олександра Олеса, ти археолог, лицар української ідеї, доктор наук, поет, політик і мій рідний Двоногий Лелека».

Я схопив конверт. Вірші, що батько присвятив мені, різні записи і фотокартка. Я взяв її, пригорнув до серця. Відчував, що ми більше ніколи не побачимося. У вікно дивився сірий день. Наче немає інших кольорів, наче митець даремно використав свої фарби, розмальовуючи кожне деревце. Краплі дощу монотонно зашуміли, кожна замерехтіла діамантом. По щоглі скотилася перша сльоза...

З того моменту минуло небагато часу. Однак тепер я у концтаборі. Жахливе слово, правда? Заксенгаузен... Неминучий холод та закривавлені стіни. Я пройшов крізь немилосердні катування, проте найбільшою мукою для мене виявилось зовсім інше. Батько більше не дізнається про мене, він має знати, як я його люблю.

Мій товариш, Степан Бандера, дав мені обірваний аркуш паперу. «Тобі потрібніше», — мовив він. Я писав. Писав про все, що бачу, ледве стримуючись, аби не крикнути: «Рятуйте!» «Тато, це мій останній лист до тебе. Самому не віриться, що знаю місце, де проведу свої останні дні, в цьому пеклі. Стерв'ятники схопили нас. Два тижні катують. Я жодного слова не мовив

їм, не хочу, щоб страждала моя країна, моя сім'я. Будь ласка, не хвилюйся і пам'ятай: найбільше я пишаюся тим, що я — син найкращого батька у світі. Шкода, що не зміг сказати це раніше». Відчинилися двері нашої камери. Я кинув лист Степану, він мав передати його іншим. А далі все як у тумані. Довгий коридор, з камер лунають крики. І хлопців, і жінок. Німці нікого не жаліли. «Кричить, що хоче жити. До болі знайомий крик», — подумав я. Ось і мої кати: ге-стапівська трійця. Вольф, Вірзінг. Не видно тільки Шульца. Нічний допит тривав усе життя. Так боляче не було ніколи. Однак фізичний біль ніколи не затьмариться моральним. Я не відчував катувань. Тіло вже звикло. У камеру зайшов Шульц, в руках у нього щось шурхотіло. Сили немає, очі заслав кривавий туман, однак я підняв голову. «Ні», — усе, що вирвалося з моїх вуст. Черговий удар. У голові крутилася тільки побачена картина: Шульц знайшов мій лист. Не вберегли... «Тато... тато... тато», — пошепки промовляв я, не відчуючи катувань фашистів. «Як ти тепер будеш без мене? Хто тобі повідомить? Почуй мене, я відчуваю, ти зараз думаєш про мене. Тату, я поруч. Я завжди буду поруч». Вони почали бити ще страшніше. Тепла кров стікає по тілу. Найбільше я хотів побачити поруч батька. Щоб він не дивився на мої страждання, а посміхнувся. Образ тата не покидає мої думки, перед очима постає сивий чоловік з очима, повними болю та любові. «Тато, тато...» По щоці скотилася друга сльоза. Ще один удар став останнім. Холодні стіни збережуть у собі мрії, бажання та надії. За стінами табору залишиться вагітна дружина, батько, який очікуватиме на якесь послання від сина, збірку поезій, невидані нотатки, грандіозні праці. Там залишаться сотні людей, які не покидали надію на Олега Ольжича. Вночі з 9 на 10 червня відтяли крила Незламного Лелеки...

Дарія Чорненко,
14 років, III місце

Ми і Україна

Україно моя, сильна й мужня, чарівна красуне в калиновому намисті, про що шепочуть опівночі вишневі садочки твоєї Слобожанщини; про що ведуть таємну розмову густі смереки твого Закарпаття; про що співають бурхливі хвилі Чорного моря, що в перлах-бризках несуть з далекого невідомого якусь таємницю; про що намагаються сповістити золотоголосі дзвони Софії? Чи не про те, рідна земле, що хвилювало тебе століттями, що не давало спокою полум'яним серцям патріотів, які вірили у твоє вільне майбутнє, у твою міць і непереможність, вірили в те, що нові покоління примножать багатства твої, збережуть скарбницю духовності, відновлять те, що розгублене було в лабіринтах кривавої історії?

А я — частина твоєї неосяжності й величі. Україно, вслухаючись у багатоголосу тишу ночі, мріючи про своє майбутнє, чомусь заворожено вдивляюся у чорно-синє зоряне небо. Десь чула я, що кожна зірка — ангел, який упродовж життя не тільки оберігає людину, а й супроводжує її до мрії.

Де ж то моя зірочка? Чи та, що бентежить і манить своїм яскравим жовто-червоним сяйвом; чи та, що смарагдовим промінням кличе за собою у невідомі мандри; чи та, яку майже не видно, бо маленьке жовтеньке оченятко її затьмарюють красуні-сестри?

Та мовчить небо, мовчать зорі, мовчить тиша навкруги.

Не мовчить тільки серце моє, не мовчать думки, що, випереджаючи одна одну, шукають відповіді на свої питання.

Так, знайти своє місце у цьому житті, приносити користь людям — ось завдання для твоїх синів і дочок, Україно, бо нам творити твоє майбутнє, лише нам. «Що ж ти, що ти здатна зробити, аби бути гідною дочкою землі своєї?..»

Катерина Федоренко,

14 років, III місце

Що для мене означає патріотизм?

Зараз ні про що, окрім війни та перемоги нашого народу, думати просто не можу. Іде жорстока і страшна війна.

Кожен воїн нашої армії — патріот, кожен волонтер — патріот, кожен мешканець України, який дав притулок у себе біженцям — патріот, до таких належить і наша родина. Той, хто перераховує гроші на потреби армії, допомагає військовим, чим може, також патріот. Таких у нашій країні більшість. Ми, як ніколи, об'єдналися у боротьбі проти ворога, і це теж патріотизм.

Я дуже пишаюся, що належу до нації українців і живу на легендарній землі, ім'я якій Україна. Зараз у всьому світі люди ставлять знак рівності між словами *Україна, Свобода, Демократія, Незалежність*. Весь цивілізований світ підтримує нашу державу. Тому я вірю в перемогу, вірю, що моя країна повстане з руїн ще прекраснішою, ще прогресивнішою. І моє завдання, як патріота своєї батьківщини, вчитися, багато вчитися, щоб освоїти професію та стати потрібною своїй країні, щоб сприяти її розвитку та процвітання. Не тільки за себе, а й за тих моїх однолітків, що загинули, які були закатовані, які теж мріяли про майбутнє. Не можна таке пробачити та забути, якщо ти патріот! Мені дуже шкода, що моя Україна та мій народ платить величезну ціну за свободу, платить тисячами людських життів. Я вірю в те, що всі кати будуть знайдені та покарані.

А зараз у мене в селищі буяє літо, все цвіте, росте, сади повні вишень, черешень, скрізь така краса! Мені здається, що такого прекрасного літа ще ніколи не було. Я розумію, що краще за мою землю, мою Україну, моє селище, мою вулицю, мій будинок, сад, мамині квіти, рідніших за моїх близьких нікого і нічого немає. Я люблю свою Батьківщину.

Анастасія Дирда,

14 років, III місце

Завдання з відзнакою

У бабусиній скриньці не дуже багато коштовностей: пара золотих сережок та медальйончик — листочок на ланцюжку — і весільна прабабусина обручка. Але є те, чим вона надзвичайно пишається і зберігає як зіницю ока, — іменний командирський годинник, ще дві медалі — «За відвагу» та «За взяття Будапешта» — та орден Червоної Зірки. Це нагороди мого прадідуся Василя Дирди, батька бабуні Марусі, який своїми ногами пройшов тисячі кілометрів під час Другої світової — від Кривого Рогу до Будапешта. І хоч дідуся давно немає на світі, пам'ять бабусі береже спогади про нього та його розповіді про страшну, нищівну війну. Бабуся Марія переказує їх нам, онукам, щоб ми ніколи не забували про героїзм наших солдатів-українців, завдяки кому маємо можливість жити на цій землі; щоб берегли мир та свободу, що вибороли нам наші пращури ціною власного життя, щоб передали нащадкам ці найбільші для людини цінності.

Бабуся задумалася, потім підняла вії, глянула кудись далеко-далеко, наче побачила знову тата, і привітно усміхнулася. Почала оповідь...

Давно це було, дуже давно, мене ще й на світі не було. Батько казав, що в листопаді 1944-го почався наступ на фашистські війська в Угорщині. Бої точилися цілодобово: ні на мить не затишали постріли гармат, з неба тоннами падали бомби; вибухи, стогін і плач, мертві, поранені — усе перемішалося. Навколо — зруйновані будівлі, постійне завивання сирени. Спочатку наші війська вдало просувалися до Будапешта, столиці Угорщини, але вчасно надана фашистам допомога добровольчої СС-дивізії «Марія Терезія», що вирізнялася особливою жорстокістю та тваринним жаданням крові, завадила нашим. Командування дало наказ відійти на рубіж Такшонь — Монор, щоб ретельно підготувати нову операцію.

Тато Василь теж там був, сержантом-розвідником в артилерійській батареї. Вони намагалися прорватися до Будапешта, але застрягли біля села Голоке, що сховалося посеред невисоких гір Черхат. Саме в ньому й засіли гітлерівці. Снайпер «працював» на горіщі двоповерхового будинку і постійно вів обстріл по будь-яких підозрілих цілях — і муха не пролетить. А нашу батарею чекали на допомогу під Будапештом. Що ж робити?

Командир покликав тата з товаришем і дав завдання: розвідати, скільки техніки мають фашисти і за можливості знешкодити снайпера. Одяглися так, аби якомога більше скидатися на селян, бо напередодні до них пристало трійко місцевих угорців, які не хотіли коритися загарбникам. Щойно споночило, розвідники «поповзли» до села. Зрозуміло, що робили це обережно й крадькома, ховаючись попід кущами (але деталей батько не розповідав)... Довго пересувалися, бо й кулеметні черги над головами не вщухали, вартові не дрімають — страшно, але пам'ятали, що від них залежить майбутнє. Обійшли... Нарешті в селі... Ніч, хоч око встріль. Куди далі? Та якраз з будинку, де вони зупинилися перепочити й продумати свої наступні дії, почувалася гучна німецька мова, а їй відповідав тихий, переляканий жіночий голос — наші води в рота набрали. З дверей вийшов, хитаючись, видно, напідпитку, якийсь військовий, узяв до рота цигарку і задивився кудись удалину. Такої нагоди годі було й чекати. Татусь намацав поряд гарненьку дровиняку, разом з товаришем навшпиньки підкрався та й гепнув фашиста по потилиці. Той враз, наче лантух, став валитися на землю, але Іван, побратим, не знітився, а вправно підхопив гітлерівця під руки, щоб той не гепнувся. Тато швидко одірвав у себе від сорочки гарний шмат тканини й зробив кляп для схопленого. І хоч вони ще нічого не довідалися про окупантів, та швидко потягли полоненого до командира. Може статися, такий трофей допоможе їхньому війську подолати цей рубіж. Мчали якомога швидше, але не забували про снайпера та вартових.

Аж ось шлях позаду... У своїх...

Командир зустрічав особисто, бо не міг спокійно спати, чекаючи потрібної інформації. Побачивши живий, але ще не зовсім тямущий трофей, зрадів, як дитина іграшці. Адже взятий «язик» був не простим солдатом, а командиром, який точно знав усе. Тож з нього до ранку були «вибиті» потрібні дані і про кількість вояків та техніки, і про те, як краще знешкодити стрільця на будинку.

Наступного дня підготували наступ на село — і цей бій було виграно. Батькові та його товаришеві оголосили подяку. Саме завдяки їм батарея виграла битву.

Наші пішли далі...

Попереду ще багато боїв, але під час визволення Будапешта тато був тяжко поранений і доставлений у шпиталь на лікування, потім комісований за станом здоров'я, до Берліну не дійшов.

Бабуся важко зітхає, витирає сльози, які безшумно котяться по її запалих щоках.

Саме за ті події мій прадід Василь Дирда нагороджений медаллю «За взяття Будапешта», яку так ревно зберігала бабуня Маруся.

І хоч прадідусь давно пішов із життя, пам'ять про нього залишиться назавжди! Слава героям!

Вікова категорія «18–24 роки»

Анастасія Потужна,
19 років, І місце

Безликий янгол / Подих смерті

Angelum meum est semper apud me¹.

Вітер ласкавим подихом зірвав останні квітки з маленької яблуні. Ніжно-рожевий цвіт почав падати на сиру, втомлену землю. Навкруги все почало зеленіти, задушливе повітря п'янило ароматом майбутньої грози. Небо вкрили важкі, понурі дощові хмари, ховаючи за собою яскраві сонячні промені. Могутній вітер почав гойдати гілля дерев, що витримали не один буревій у своєму житті. Аж раптом велика гілка відчахується від кремезного дуба і летить ген-ген з вітром, немов маленька пір'їнка. Щойно міцне на перший погляд, незламне дерево втратило частину себе.

У старій хатині на краю села ледь помітно горить нічник, проте його світла цілком вистачає, щоб розгледіти абсолютно чужі, лихі обличчя солдатів. У домі панує хаос — усі папери, документи, фотокартки та цінні речі розкидані по кімнаті. Яскраві блискавки спалахують у небі одна за одною, дощ безжально б'є в шибку старого вікна. Я знаю, що рівно за 10 секунд пролунає грім. Ніби повертаючись у дитинство, я подумки веду відлік. І справді, щойно у моїй свідомості виникає цифра 10, одразу лунає сильний гуркіт, який не можна ні з чим порівняти. Подумки, всього на декілька хвилин, я переносуюся в дитинство і згадую, як татко пояснював мені природу виникнення грози, як я постійно рахувала з ним, а потім лякалася страшного звуку й ховалася під стіл. Він намагався заспокоїти мене, але дитячий страх було важко здолати. Зараз я знаю, що є звуки набагато страшніші, і гроза тепер тільки заспокоює мене. Мій безстрашний герою, цікаво, як ти? Теплі спогади огортають мою душу, і я починаю відчувати в тілі дивне тремтіння. Думки повертають мене до суворої реальності нашого часу. Дихання прискорюється, серце починає вискакувати з грудей, на очі навертаються сльози, але мені не страшно за себе, я боюся за рідних.

Я стою посеред невеликої кімнати свого будинку під прицілом пістолета, а мою рідну матусю тримають четверо брудних рук, щоб вона не мала змоги вирватися та допомогти мені. На її лиці — шалена мішанина почуттів, проте огида переважає все інше. Стіл, який колись слугував моїм укриттям, понуро стоїть у кутку, тепер він не може мені допомогти. Їх усього троє, але цього цілком достатньо, щоб зробити нам боляче. Ці нелюди не знають, що таке любов, співчуття чи просто жаль. Вони вб'ють і навіть оком не моргнуть, їм абсолютно байдуже твоє життя. Я не стану просити помилування, не впаду на коліна перед ними, не почну плакати та благати, адже чудово розумію, що це нічого не змінить.

Я пильно вдивляюся в темні, як лють, очі свого непроханого гостя й розумію: зараз найкраще, що на мене чекає, — це миттєва смерть. У відповідь на всі їхні запитання — наше мовчання. Воно переростає в абсолютну тишу, тільки негода за віком вказує на те, що час не зупинився. Так не може тривати вічно, ще хвилина, і хтось обов'язково загине. Раптово лунає постріл, куля проходить крізь мене, і я падаю просто до ніг свого вбивці. Останнє,

¹ Мій ангел завжди зі мною (латин.).

що я бачу, — це мамині сльози, а далі — тільки пітьма. Нестерпний біль пронизує все тіло, серце ледь-ледь б'ється, мозок востаннє транслює всі приємні моменти з мого життя, аби трохи полегшити біль від рани. Найкращі хвилини життя, ніби маленькі вогники, спалахують у моїй свідомості, а потім зникають за лічені секунди.

Біль минає, я відкриваю очі й розумію, що опинилася в якомусь невідомому місці. Хоч за спиною і з'явилися справжнісінькі крила, але я не лечу, а не поспішаючи пробиваюсь крізь густий туман. Навкруги так темно, що нічого не можна розгледіти, я більше не відчуваю биття свого серця, біль більше не пронизує тіло, а всі почуття стали стриманішими. Несподівано вдалині спалахує білосніжне сяйво, я починаю бігти йому назустріч, але не встигаю. Світло згасає, і натомість я чую якісь незрозумілі, тихі голоси. Вони лунають звідусіль, мені так і не вдається віднайти джерело звуку.

— Рятуйте її, серце ледве б'ється, вона втратила занадто багато крові, — лунає бентежливий голос незнайомої мені жінки.

— Я знаю, ну ж бо, дівчинко, ти маєш боротися за життя, — говорить знову незнайомий голос, але на цей раз уже чоловічий.

Я розумію, що вони розмовляють про мене, напевно, це лікарі, але я не знаю, як їм допомогти і як узагалі боротися за життя, якщо я зараз перебуваю тут. Голоси стають усе голоснішими й голоснішими, темрява розсіюється, ніби ранковий туман, і я чую шепіт, від якого сироти біжать тілом:

— Ти повинна жити, але колись ми обов'язково зустрінемося знов, і я заберу тебе до янголів. Ще не час, ще зарано...

Голос зникає так раптово, як і з'явився, крила перетворюються на маленьких світлячків, які розлітаються навсібіч. Ще секунда, і моя душа, як весняна квіточка, летить вниз...

* * *

Ранок. Сонячне проміння падає на моє ліжко. Я насилу відкриваю очі й бачу маму, яка скрутилася в незручному лікарняному кріслі. Її очі закриті, напевно, сон все-таки здолав цю маленьку, тендітну жіночку. Мені так хочеться підійти до неї, обняти її, поцілувати, сказати, що в мене все добре і я жива. У пам'яті спалахують думки минулої ночі, і раптовий, нестерпний головний біль змушує мене знову опустити голову на подушку. Мама відкриває очі, її погляд завмирає, з очей починають капати сльози, вона раптово встає і через секунду вже міцно обіймає мене, тепер плаче не тільки вона. Я думала, що більше ніколи не побачу її, але вмілі руки лікарів і доля подарували мені ще один шанс.

— Мила моя, як ти себе почуваєш? Що болить? Можливо, тобі щось потрібно? Я, напевно, покличу лікарів, нехай оглянуть тебе, — лунає тривожний мамин голос.

— Матуся... татко... вони дізналися? — я не маю сил, щоб стримати сльози, адже ті лихі люди... вони хотіли дізнатися, де він.

— Я їм нічого не сказала, вони подумали, що ти мертва, тому залишили мене в живих. Вони хотіли, щоб я страждала, бачачи, до чого призвела моя вірність.

Навкруги стає так тихо, що я чую слабке биття власного серця. Важкість учорашніх подій навалюється на нас. Ми нічого не розповіли про татка, не сказали, що він захищає рідну землю, що він перебуває досить далеко від нас, ми не промовили ані слова. Я знала, що хтось може померти, я все чудово розуміла, але навіть під прицілом пістолета я б ніколи не зрадила свій рідний край, своїх рідних. Я впевнена, що будь-хто інший на моєму місці вчинив би так само. Мені пощастило, я жива, тому, поки б'ється моє серце, я буду боротися і допомагати кожному, хто цього потребує.

Нашу тишу порушило гучне завивання сирени, а це означає, що ракети випущені, і я сподіваюся, що вони не досягнуть своєї цілі. Раптом у палату прибігає стривожена молоденька

медсестра. Вона любо посміхається мені, запитує про самопочуття, дає кілька пігулок і коротко розповідає про мій стан. З її слів стає зрозуміло, що мені потрібен спокій та відпочинок, але важко бути спокійною, коли навкруги ходить смерть. Я залишаюся сама, адже мені потрібно трішки поспати, оскільки мій організм виснажений. Мати йде працювати, вона дитячий лікар, її допомоги потребують сотні діточок. Тіло втомилося, борючись за життя, йому потрібен відпочинок, тому я миттєво провалююсь у сон.

Переді мною з'являється образ чоловіка, проте я не бачу його обличчя. Він простягає руки до мене, намагається щось сказати, але я не чую його. Мені зовсім не страшно, мені цікаво...

— Я вас не чую, що ви хочете мені сказати? Чим я можу вам допомогти? Що вам потрібно?

Мої запитання так і залишаються без відповіді. Він обіймає мене, на душі стає так приємно і спокійно, а потім чоловік безслідно зникає. Я відчуваю кожною клітиною свого тіла, що знаю його, але не можу зрозуміти, хто це був. Оглядаючись навкруги, я зовсім нічого не бачу, суцільна пітьма. У грудях спалахує нестерпний біль, і я прокидаюся так само раптово, як і заснула.

За тиждень мені стає набагато краще, але уві сні мене постійно переслідує безликий образ чоловіка. Я намагалася з ним поговорити, але він досі не промовив ні слова.

Мати навідує мене, розповідає цікаві та смішні історії, а медсестра декілька разів на день перевіряє мене. Вона дуже мила дівчина, з нею приємно говорити, часом ми проводимо разом кілька годин, і тоді на душі стає так легко і світло. Минає ще декілька днів, і я вирішую, що потрібно повернутися до роботи. У лікарні я побачила так багато людей, яким потрібна моя поміч, що не можу сидіти на місці. Людям потрібна підтримка, і я впевнена, що зможу дати їм це. Кілька років я працювала психологом, у мене невеликий досвід, але я зроблю все, щоб полегшити страждання цих розбитих горем людей. Я занурююся в цю справу з головою. Коли на світі війна, коли постійно лунають вибухи, підтримка потрібна кожному з нас.

Якось увечері, коли я слухала історію життя бабусі, яка вдруге у своєму житті переживає такі страшні події, до мене заходить мама. Я прошу вибачення у старої жіночки, але вона тільки посміхається й дякує за розмову. Вона обіцяє молитися за кожного, її слова, напевно, назавжди залишаться у моїй пам'яті. Я посміхаюсь їй у відповідь, але коли бачу безрадісне лице матері, мене охоплює тривога. Я проводжаю бабусю до її палати і повертаюся до свого кабінету. Мати сидить у кріслі й тримає білий конверт. Мені не потрібно довго розмірковувати, що в листі йдеться про татуса. З моїх вуст злітає єдине запитання, яке хвилює мене вже не один місяць.

— Тато живий?

Пауза, тривожний вигляд матусі, її сльози, паніка в очах — все це дає мені зрозуміти, що відповідь на це запитання тільки одна.

— Він... він... він помер.

Декілька хвилин я намагаюся повірити в те, що сталося, серце розривається від болю.

— Як це сталося? Тобі щось відомо? Що це за конверт? — мої запитання лунають крізь сльози, але я маю почути відповідь.

— Він помер, як справжній герой. Вони намагалися зупинити просування ворога, тому мінували територію. Часу було замало, потрібно було приймати рішення, твій татко вирішив закінчити все сам. Він підірвав себе разом із ворожою технікою — це все, що мені відомо з розповіді його командира. І він передав мені це...

Мати простягає мені конверт без жодного маркування.

— За декілька днів він відчував, що станеться щось жахливе, тому написав нам листа, — мати продовжує свою розповідь зі сльозами на очах. — Я його ще не читала, давай разом переглянемо.

Не стримуючи сліз, тремтячими руками я відкриваю конверт, розгортаю лист і починаю читати вголос.

«Дорога моя, кохана дружино, моя маленька донечко!

На світі існує так багато слів, але мені так важко висловити свої почуття до вас. Мені хотілося б обійняти вас і більше ніколи не відпускати, але доля вирішила інакше. Вже сама згадка про ваші милі рідні усмішки зігріває мою душу холодними ночами. Сподіваюся, що ви ніколи не отримаєте цього листа, проте я повинен бути готовий до всього. Запах смерті чути всюди, вона причаїлася в кожній травинці, в кожному деревці. Часом я відчуваю, як вона дихає мені в потилицю, але щось відганяє її від мене, можливо, в мене є ще час. Я не знаю, що станеться зі мною, але якщо ви читаєте цей лист, то я вже мертвий... Не плачте, мої рідні, я помер, захищаючи свій рідний край, свою сім'ю та дім. Я вас люблю й завжди буду любити та захищати, наперекір усьому, байдуже, де я буду: на землі чи на небі. Мені не стане ні часу, ні слів, щоб передати всі свої почуття.

Кохана моя, дякую тобі, що завжди була поруч та підтримувала мене. Ти найпрекрасніша жінка у цьому світі, ти назавжди залишишся в моєму серці.

Донечко моя, моє ясне сонечко, попіклуйся про свою матір, їй потрібна твоя допомога та підтримка, а я завжди буду захищати тебе. Навіть якщо помру, стану твоїм янголом-охоронцем і буду спостерігати за тобою з небес.

Попри відстань міцно обіймаю вас.

Люблячий чоловік і татко».

Папірець випадає з моїх рук, я вже не маю сили, щоб стримати сльози. Він помер і став моїм янголом-охоронцем... Ще довго ці слова будуть лунають у моїй свідомості, ще не раз він з'явиться у моїх сновидіннях. Мій безликий янгол тепер набув рис. Я буду відчувати його присутність усе своє життя, аж поки не зустрінуся з ним на небесах. Не знаю, коли ми побачимося, але як тільки я заплющу очі, він прийде до мене, я це відчуваю.

*Знову я провалююсь у сновидіння,
У нас всього хвилинка.
Я знаю, ти не просто видіння,
Ти моя частина!*

*Поговори зі мною,
Не будь мовчазною тінню,
Я тягнусь до тебе рукою,
Слухняна твоєму велінню.*

*Скоро ми побачимося,
Перемога вже незабаром.
Разом з тобою наплачемося,
Твій захист для мене став даром.*

*З небес ми будемо радіти
За нашу Україну,
Тепер там щасливі діти,
Смерть від ракет я більше не зустріну...*

Минуть сотні, тисячі років, а душі загиблих солдатів навіки залишаться нашими янголами-охоронцями. Вони захищали нас, коли були живими, й продовжують захищати, коли померли. Навіть смерть не здатна змінити цього, навіть вона не в змозі позбавити нас захисту. Я живу думками про своїх рідних, я часто занурююся у свої спогади і вдячна кожному, особливо своєму рідному батьку, за те, що тепер навкруги тихо, а над нами мирне, спокійне блакитне небо. Я на все життя запам'ятаю бридкий подих смерті та безликого янгола, який приходив до мене уві сні й подолав смерть. Тепер він уже не безликий...

Червень 2022 р.

Олександра Олійник,
Київ, 18 років, II місце

Шум тиші

Цвіту абрикосів під бабусиними вікнами присвячується.

Intro
БІЛИЙ ПОПІЛ

Я підходжу до свого найбільшого страху — чотирьох вікон бабусинового третього поверху. Я боюся вікон, відколи на мою країну почався повномасштабний наступ і ми тимчасово переїхали до бабусі. Це «тимчасово» теж лякає, але більше насторожує.

Над брудними вінками тяжіє стеля. Я стою босоніж на лінолеумі, але, здається, не відчуваю холоду. У мене підкошуються ноги, і мені відкривається рай. Землю вкриває білий-білісінький попіл цвіту абрикосів. Їх тут більше десятка. І як вони так швидко зацвіли? Цвіт спадав, і дрібні білі сніжинки м'яко падали на мокрий асфальт. Повітря пронизувала шумна тиша. Десь далеко гула сирена повітряної тривоги. Здавалося, лишень учора був лютий і цвіту не було. Чи був? Який сьогодні день? А число, місяць? Я знаю лише рік: зараз 2022, здається...

ЗАТИШШЯ

Якби мене запитали прямо, по суті: «Хто ти?» — я сказала б, що із самоусвідомленням мені пощастило. Я студентка другого курсу журфаку, який насправді не зовсім журфак, а не що інше, як видавнича справа і редагування (точніше, я видавець, який хоче бути журналістом).

Розумію, у журналістиці не все так однозначно, і мені хочеться донести до людей, що вона може бути варіативною. Що це не тільки новини по ТБ, але й рецензії, редакторські висновки, коректура і, звісно ж, редагування.

Я волю розповісти кожному охочому слухати, як я млію від кожного відредагованого мною тексту, від розуміння того, що цей текст набраний моїми пальцями від першого абзацного відступу і до останньої крапки. Із середини лютого я працюю в редакції, пишу для неї літературні новини для недільних публікацій.

Як і всі земні й смертні, я страждаю від псевдопроблем. Щоранку стою перед складним вибором: одягнути сукню та підбори чи білу сорочку під піджак, які однаково обожаю. Постійно гублю записи в щотижневиках і забуваю про щось дійсно важливе. А ще купую книги і ставлю їх на полицку на «потім» і мрію побачити море в лютому.

Моя рутинна — це шість годин дистанційного навчання до сьомої, вечірня прогулянка, склянка улюбленого вишневого соку й трохи музики, щоб зняти втому і напругу. А потім літній душ, як останній доказ земного раю. Мама привчила мене засинати з думкою, що завтрашній день буде обов'язково кращим, ніж учорашній. Принаймні має бути. Мій світ — усталений і чудовий, чого ще бажати?

По-моєму, життя вдалося.

БУРЯ. 24.02.22

Я до дрібниць пам'ятаю цей день. До цього в мене було три дні нервів, три дні суцільних політичних новин, три дні спроб пересилити інтуїцію. А після 23 — фініш. Війна. І вже не потрібно ні про що думати, окрім того, як вижити, звісно. Хоча, хіба це складно? Дрібниці.

Пригадую, як мені вперше в житті стало боязко через мій вік. Я занадто доросла, як для дитини, щоб усвідомити небезпеку війни і її наслідки, але мені так хотілося хоч на секунду побути дитиною, щоб не розуміти цього.

Війна почалася — казати недоречно, вона почалася давно, у 2014, краще б мовити: війна відтерміновувалася. У мене не було паніки, коли зранку до мене зайшла сестра із простим: «Прокидайся, на нас напали». Ми дізналися про війну трохи запізно, пізніше за інших, о 7.00, у той час як уся Україна вже дві години героїчно протистояла ворогові.

Чутки про можливий повномасштабний наступ поширювалися давно. І щоразу вірогідна дата змінювалася: це було 25 грудня, 20 січня, 16 або 20 лютого. Лотерея із джекпотом навпаки. Я не вірила до 21, а коли визнали псевдореспубліки на сході, відчула нервову лихоманку. Мама, відповідаючи на моє ранкове питання, що ми будемо робити, коли почнеться війна, заспокоїла і сказала, що все добре, все минеться. Це було за день до наступу.

Ці три дні зміцнили мене морально, але віра в краще заглушила вереск свідомості та підсвідомості. У мене не було тривожної валізки і плану «б» (про план «а» я промовчу). Я не збирала поспіхом речі, по правді, не хотіла нічого брати (окрім своєї квартири, звісно). Спакуйте, будь ласка, тільки обережно, щоб не розбилася, там 17 років мого життя, між іншим.

З найпершого дня повномасштабного наступу ми залишалися в Києві. Тільки перебрались трохи нижче, на стратегічно вигідніший бабусин третій поверх житлового будинку у колісх тихому спальному районі.

Кажуть, знання — це притулок. Однак, тримаю парі, що у жодній школі світу не вчать, як діяти в ситуаціях, коли твоя біографія стає сторінками підручника з історії.

ПРИНЦИП ЄДНАННЯ

Війна — це класична постать жорстокої мачухи, яка без попередження ввалюється у твою мирну хату. Виховує і дисциплінує, тільки не різками чи батогами, а «градами», обстрілами й вибухами. А ще — загартовує тишею. Ви знаєте, як звучить тиша? Як відлуння стукоту власного серця, яке на пів хвилини завмирає, прислухаючись до вибухів і до повітряної тривоги водночас.

Психологи стверджують, що звичка у людини виробляється за 21 день. Я готова знову закластися, що менше ніж за 24 години. Звичка лягати спати в одязі та взутті, руйнуючи останні межі комфорту; звичка закривати очі, тобто спати під щоденні новини з фронту; звич-

ка знати, що робити, коли на устах слова «повітряна тривога», і ще десяток інших воєнних інстинктів мають бути вироблені майже миттєво.

У хаосі й анархії, які панували довкола, я не була одна. Зі мною були серця мільйонів українців. На власні очі я бачила й відчувала мурахами, які не припиняли бігати по тілу, як будується новий соціальний устрій. Два слова: мурахи й задоволення. Люди змінювались, і змінювались на краще. На всіх фронтах і навіть у тилу кожен готовий був підставити своє плече для міцнішої опори і заради спільної справи.

Всі як один раптово стали набувати умінь, про які раніше навіть не чули. Жінки почали розбиратися у назвах і потужності військової зброї, розглядали свій дім як потенційну воєнну фортецю, шукаючи «міжквартирні стіни»; чоловіки боронили країну. Два короткі слова, 14 літер, які насправді вартували людського життя.

Ми прислухались до кожного шереху, найдужче боячись звуку тиші, і вірили, що зможемо вижити в цю ніч. Приправлені адреналіном і страхом, але більше — відвагою і жагою до волі, ми стали єдиною Україною, яка весь час була по крихтам розсипана у кожному з нас.

Ми збивались із рахунку днів і раділи із сльозами на очах, слухаючи у новинах, як життя продовжується попри все, коли янголятка-українці народжувались на станціях метро, у бомбосховищах та підвалах. Найзапекліші атеїсти щиро молитись за тих, хто проливав свою кров по різних куточках України, щоб ми, принаймні сьогодні, спокійно поспали. Я засинала і продовжую засинати із прапором України, який був першою річчю, яку я взяла до рук і поклала у рюкзак 24 лютого, не втрачаючи віри у краще, мирне життя.

Я не маю сумнівів, що наших людей не перемогти, допоки вони сповнені надій.

ДЕЖАВІЮ 05.06.22

Вочевидь, викинути з голови і забути страх із 24 лютого мені не вдасться ніколи, бо 5 червня я пережила його вдруге.

У голлівудських фільмах, коли хтось каже фразу-кліше «гірше вже бути не може», за іронією долі, завжди стає гірше. Щоправда, ми не у фільмі, ми всього-на-всього у країні, де вісім років іде війна із особливим пожвавленням в останні три місяці.

Для будь-якої (найгіршої) ситуації у мене біля ліжка незмінно стоїть рюкзак із найважливішим (так, від 24-го я параноїк). Проте моя параноя цілком виправдана.

Я прокинулась, подумки рахуючи вибухи. Один, два, три... Три вибухи. Далі півхвилини затишшя. Чотири. З іншої сторони пролунав четвертий вибух. Потім п'ятий і майже одночасно із ним шостий. Далі я не рахувала.

Спочатку завібрували стіни. Вибухи були настільки потужними, що тряслось підвіконня, вікна і навіть ручки вікон. «Російська колискова» (вона ж сирена) н-е з-а-г-у-л-а, а вже опісля повалив густий дим. На периферії двох районів Києва, які розташовані поблизу мене, по 2 об'єктах прилетіли ракети.

Ноги самі понесли мене на мій завод. Точніше на місце його залишків. Я мала там бути, мала відвідати це місце сили, де мирне життя мого району розмежувалось на до та після. І якщо не позавчора чи вчора, то сьогодні, завтра або у будь-який інший день. Я мусила це зробити.

На власні очі я побачила наслідки «руського міра». Я б розказала про це детальніше, однак це не ті емоції, якими варто було б ділитись.

Outro
СПОВІДЬ

Пройшовши всі стадії онулення, від надії до відчаю, і у зворотному напрямку — від відчаю до надії, я навчилась жити. Жити так, як про це пишуть у книгах для саморозвитку: проживати кожен день, як останній, радіти дрібницям, робити максимум і не знати, що чекає попереду, коли час зависає у повітрі й немає впевненості «у завтра». Є лише ти і наступні 24 години, які потрібно прожити з користю.

У мене поки що тугувато із проєктуванням планів у довгостроковій перспективі, але я точно знаю, що буду робити після нашої перемоги.

Бабусині абрикоси вже давно відцвіли, і зараз на них красується зелене листячко. А я досі подумки повертаюсь у той день, коли побачила їхній цвіт і завмерла під вий сирени, усвідомлюючи, що вже настала весна. Відтоді я боюся весни й надалі поповнюю список фобій: павуки, бабусині вікна і шум тиші.

Олександра Олійник,
Кривий Ріг, 18 років, II місце

Розлучниця війна

Війна, війна! І знов криваві ріки!
І грім гармат, і шаблі дзвін.
Могили, сироти, каліки
І сум покинутих руїн.
Олександр Олесь

Хлопчик сидів на підлозі й будував щось із кубиків, на яких були різні малюнки. Ось маленька качечка, а ось великий ведмідь, але він зовсім не страшний.

— Синку, ходімо. Час годувати курей, — сказала мати.

Дитина одразу підвелася на ноги, і вони пішли надвір. Погода була сонячна, курчата чекали на свою їжу. Так тепло, так радісно, так спокійно...

Бам! Маленьке серденько забилося швидко-швидко, а налякані блакитні оченята знайшли фігуру жінки, що сиділа неподалік і тихо плакала. Від цього ставало ще сумніше, адже останнім часом його красива й весела матуся постійно плакала. Бам! Десь на вулиці знов розірвався снаряд.

— Максиме, злякався? — запитала мати.

Він закричав і підповз до жінки. В її обіймах було так тепло й спокійно, що страх починав відступати, але хлопчик відчував, що мама так само напружена.

Вони вже другий тиждень змушені були переховуватися в сирому підвалі, бо кожної миті снаряд міг потрапити до їхнього будинку. Чомусь останнім часом обстріли стали активнішими. Зв'язку з чоловіком не було, і тому жінці залишалося лише молитися, щоб з ним нічого не сталося. У пам'яті почали з'являтися спогади з їхнього минулого.

* * *

Вони познайомилися випадково, мов у якомусь фільмі. Ще зовсім молода дівчина сиділа в парку й читала книгу. Якоїсь миті поряд з'явився гарний хлопець з великим букетом квітів. Він був засмучений. Між ними зав'язалася розмова. Виявилося, що хлопчина запросив на побачення дівчину зі свого інституту, але вона не прийшла. Якось проста розмова переросла в незаплановане, але доволі вдале побачення. Після того дня вони почали зустрічатися. У молодих людей знайшлося багато спільного, і кожна зустріч була незабутньою. Не знадобилося багато часу, щоб вони зрозуміли, що закохалися і вже не можуть жити одне без одного.

* * *

Заграла гарна спокійна мелодія, молодята вийшли у центр зали й почали танцювати свій перший весільний танок. Руки нареченої трохи тремтіли від хвилювання, але варто було поглянути в блакитні очі навпроти, які дивилися з такою любов'ю, і всі сумніви танули. Вона все робить правильно і поряд з ним точно буде щасливою. Та й хіба може бути по-іншому? Ні, це просто неможливо.

* * *

Подружжя переїхало з квартири до будинку, який нещодавно купили. Він був у жахливому стані, але свій. Того ж дня завезли необхідні матеріали й розпочали ремонт. Були сміх і крики, жарти й сварки, невдачі й кумедні випадки, але за кілька тижнів роботу було завершено, і пара не могла натішитися з того. Все було чудово, але одна кімната все ще була порожньою. Це — для майбутньої дитини, про яку вони так мріяли.

* * *

Марина сиділа в палаті й тримала на руках таке бажане немовля. Вона не могла надивитися на нього й вважала себе найщасливішою жінкою, як і в день весілля. Матуся уже уявляла, як буде читати своєму сину казки на ніч, як уперше поведе його до зоопарку, до школи в перший клас, а влітку поїдуть відпочивати на море, де чоловік навчить їхнього хлопчика плавати.

У двері постукали, і в палату увійшов чоловік.

— Треба вже визначитися з іменем, — Марина поклала голову на плече Павла.

— Хай буде Максимом.

— Чому саме Максим? — вона була здивована, адже спочатку вони й не думали про такий варіант.

— Бо воно має значення «великий». Він обов'язково стане щасливою та успішною людиною, а ми допоможемо йому в цьому.

— Добре, хай буде так...

* * *

— Чому ти мені нічого не сказав? — жінка була зла, але ще більше налякана. Її чоловік повідомив, що йде захищати кордони нашої країни. Виявилося, він уже давно ухвалив це рішення, але не знав, як повідомити дружині, а сьогодні вже треба було їхати.

— Мила, прошу тебе, заспокойся.

— Як я можу заспокоїтися? Ти ж знаєш, скільки вже загинуло людей, я не можу тебе втратити! Не можу!

— А я не можу тихо сидіти вдома, доки наша рідна країна в небезпеці. Я мушу піти.

— А якщо...

Не давши договорити, він міцно обійняв дружину та сина. Звісно, не хотілося залишати їх, але так потрібно було. Якщо рідна земля в небезпеці, хтось повинен стати на її захист.

— Я повернуся. Обіцяю.

* * *

— Мамо... Мамо!

Жінка моргнула кілька разів, наче повернулася до тьми. Хлопчик був наляканий, адже вона доволі довго сиділа мовчки.

— Ох, пробач, мій маленький, я трохи задумалася. В чому справа?

— Я хочу їсти.

— Вибач, синку, я зовсім забула, що вже час обідати. Зараз, почекай трішки. Але, оглянувши полиці в підвалі, жінка не знайшла, що дати Максиму. Всі запаси їжі вже закінчилися.

Переконавши хлопчика, що незабаром повернеться і все буде добре, Марина вибралася нагору. Вибухи наче порідшали й віддалилися, тому вона пішла до кухні приготувати чогось гаряченького. Смачний аромат наповнив будинок, який вже засумував за дзвінким сміхом дитини, веселими святами й любов'ю. Зараз могло навіть здатися, що цей жахливий сон закінчився, все повернулося на свої місця.

Раптом пролунав телефонний дзвінок... Такий бажаний, такий несподіваний, адже мобільного зв'язку в місті вже два тижні не було...

— Повідомляємо вам... Зник безвісти під час виконання завдання... Можливо, вже мертвий... Приносимо свої співчуття...

Телефон випав з ослаблих рук, а по щоках покотилися сльози.

— Як же так? Не може бути...

Здавалося, наче її хтось кликав, але жінка не могла зрушити з місця. Ноги немов вросли в холодну землю, а свідомість швидко й болісно покидала тіло. Аж раптом якийсь гучний звук змусив прийти до тьми, а пронизливий нестерпний біль вмить занурив Марину в холодну темряву, з якої вже ніколи не вдасться знайти вихід.

* * *

Невідомо скільки знадобилося часу, але сусідські чоловіки нарешті відкопали вхід до підвалу зруйнованого будинку. Хлопчика знайшли на підлозі. Маленькими тремтячими ручками він обіймав себе за плечі й тихо плакав через те, що весь цей час кликав маму, а вона не приходила.

Чому на нього дивляться з таким жалем? Чому зараз його обіймає мамина подруга Наталка? Лише побачивши надворі багато крові, він усе зрозумів. Хлопчик голосно закричав би, якби не втратив голос. Він побіг би невідомо куди, якби не був міцно затиснутий в обіймах тітки Наталки. Дитина не могла вже нічого змінити. Маленький розумний хлопчик Максим, який жив з чудовими батьками і мав стати великою людиною, як іноді казав тато, втратив усе й залишився зовсім сам.

* * *

Наталя сиділа на краю лікарняного ліжка й гладила по голові хлопця. Жінка не змогла залишити дитину...

Наступного дня вони виїхали з охопленого полум'ям війни Маріуполя.

Марія Слюсар,
19 років, II місце

Багряний етюд

Вже багряніло небо над селом, коли маленький хлопчик у масивних рожевих чобітках з гуманітарки бігав за песиком. Він ганяв уздовж городів, мов навіжений, радіючи сонечку, яке за кілька місяців очуняло після потрясіння, що спіткало усе живе 24 лютого, і вперше вирішило усміхнутися. Хмари дозволили йому визирнути зі сховку хоча б ненадовго, так само як і мати цього трирічного малюка, який за місяць уперше вийшов з підвалу. Маленькі ніжки так і тупотіли за песиком ріллею, на якій білою сіткою розкинувся ще не розталий сніг. Яскраве сонце пригрівало, розтоплюючи білу скатертину, неначе батарея. Хлопчик не переймався тим, що далеко від дому, що на ньому по-дівочому рожеві гумові чоботи, що завжди усміхнена мамця все ще показує свої жовтуваті зуби, але велика зморшка вже прикрашає її чоло. Він нічого не розумів. Йому лише три роки.

Колись і мені було три роки... Я не боявся того, що Джессі вкусить за пальця, хоча це я перший завжди доводив собаку до гарчання. Я не боявся й дядька Опанаса із сусідської хати, що стояла просто серед чудового вишняка, а дядько завжди готовий був відлупцювати мене палицею за те, що я нещадно рвав і запихав за щоки вишні, аж потоки криваво-червоного соку стікали з куточків губ до підборіддя й капали на білу сорочку, яку мати вишила рясними волошками та маками. Вона почала готуватися до народження сина, тільки-но дізналася, що носить під серцем дорогоцінний плід.

Тепер замість вишиваної сорочки — камуфляж, і стікає ним не вишневий сік, а кров з ворожих артерій. Чиста вода не доходить до окупованих територій уже давно, тож доводиться жити тим, що є. Хоча їхня кров і гидка на смак, та це дозволяє втамувати спрагу надовго. Це як плацебо: ти знаєш, що кров ворожа, і від того все твоє єство, твої звірячі інстинкти прокидаються, радіють та розбурхуються. Беручися за зброю, ти прицілюєшся, затамовуєш подих... постріл. І вже за кілька секунд бачиш, як підірваний «Тюльпан» розкидає свої пелюстки по зруйнованих гусеницями українських дорогах. На подив, серце наповнюється щастям та надією, але...

Я розумію, що вже давно не та людина, яка вперше потрапила на фронт. Я сумніваюся в тому, що досі люблю людей. Я вбивця. Я не герой, яким мене будуть потім називати у новинах, на шпальтах газет і сторінках електронних видань. Я людина, яка захищає своє. Я звір, який зробить усе можливе, аби знищити артилерійську батарею заради того, щоб мого сина і далі зігрівало сонце. Я люблю тебе більше за все на світі й прошу, не змушуй матір плакати. Допмагай дідові Опанасу, і він сам пригощатиме тебе ягодами. Будь чесним та щирим, синку. Мій Олександр...

Марина Агапій,
20 років, III місце

Місто М

...лютий 2022-го постукав у вікна несподівано навіть для тих, хто найбільше готувався. Темною хмарою він заповнив небо над кожним куточком країни, збивши до купи і мале й велике; змусивши усіх переживати біль — єдиний біль. Межі між *Я* і *Ти* стали розмитими — з'явилися *Ми*. І *Ми* протиставлялися *Їм* — тим, хто у звірячій подобі, підперезаній манією величчя, прийшов до нас зі злим наміром.

Уперше за довгий час для народу образ ката набув єдиних рис. І скільки б любові не було в серцях *Ми*, скільки б доброти й чуйності — усе це щемливе надбання, що поміж нами завше зветься людяністю, довелося сховати до кращих часів, як святкову вишиту сорочку. Душі людей заповнила ненависть. *Ми* хотіли вбивати своїх катів. *Нам* було боляче, тому ненавидіти було природньо, було потрібно. Світ радив знову вдягти вишиту сорочку, світ говорив: «Будьте добросердими!» — та сам не розумів, що своїм закликком прагнув змусити нас бути добрими до свого ж убивці.

Добросердечність була м'якістю, а м'якість завжди чомусь приймають за вразливість. «Ох, мабуть, тому *Вони* прийшли...» — думав люд, який прагнув знайти хоча б якесь логічне пояснення того звірячого вчинку. Та правда в тім, що цього пояснення ніколи не було. *Вони* прийшли, бо хотіли прийти. *Вони* вбивали, бо хотіли вбивати.

А ми боролися, бо хотіли жити. Нам було для чого, нам було за що. Ми хотіли знову вдягти свої прекрасні вишиті сорочки. На своїх умовах, на своїй землі.

...Етер потрапив до міста М у перші дні березня. Спочатку його спрямовували у місто К, де він навчався, жив і до вторгнення давав настанови новим поколінням світлих голів, що мали піти у військову медицину. Однак його сестра та побратими були головним маяком усіх рішень. Так сталося і тепер.

Етер «Ярило» Ярмоленко, військовий парамедик, власник декількох волонтерських нагород, відомий між своїми як «Незламне Сонце», був перенаправлений у саме пекло, хоча ще не знав того. Ніхто не знав. Але, як і завжди, він дивився у вічі небезпеці з м'якою, ледь втомленою усмішкою.

* * *

До кінця березня місто М було зруйновано на 60 %. Кати цинічно, не шкодуючи сил і зброї, гатили по цивільних будівлях і укриттях. Під постійними обстрілами неможливо було гасити пожежі, що виникали через бомбардування. Неможливо було ховати й трупи. Тіла валялися просто неба на вулицях, прикриті куртками та пошматованими сорочками. Кінцівки стирчали з-під завалів. Холодна плоть була на лавах і східцях. Кому таланило більше, були закопані — на дитячих майданчиках, у дворах дитсадків чи навіть у своїх власних, біля порога. Іноді трупи не було більше кому впізнавати, тому на тих невеликих клаптиках випаленої землі, на двох зв'язаних дитячою резинкою палицях вивішували дощечки-таблички «Невідомий» з датою, написаною фломастером. А іноді навіть табличок ніяких не писали. Хрест — і все. Біль — і все. Смерть — і все.

— Давай, хутко, хутко! — Етер підганяв товаришів, намагаючись чимшвидше дістатись до місця їх укриття. Золотаве пасмо волосся час від часу вибивалося з-під каски, і він раз-по-раз ховав його за вухо. Щоки були брудні від сажі та попелу, що ним завше вкривалася форма поза межами бази.

Десь удалечині пролунав вибух, та військові навіть не здригнулися. Невеликою тактичною групою вони навприсядки переміщалися між коробками спустілих зруйнованих багатопверхівок. На руках чоловіка із темним волоссям та пов'язкою на одному оці була дитина. Зіщулена й маленька, вона тихенько плакала, залишаючи вологі плями на запиленій військовій формі. Кров була всюди: на обличчі, животі, на схудлих блідих ногах, одна з яких була в панчішці, а інша — боса. Руки звисали та безвільно хилиталися. Здавалося, це дитя більше не було маленькою людиною. Воно перетворилося на шкіряний мішок з м'ясом і кістками. У нього більше не було прагнень, не було душі. Лише біль, що от-от мав згаснути назавжди.

Тією чи іншою мірою усі, хто бачив це видовище, розуміли — *тут усе*. Втім, вголос не говорили. Стурбований погляд Ярила просто не дозволяв їм зробити цього. Його жага, його впертість живили їхню свідомість і продовжували вселяти надію, що все буде добре. А що, як справді буде?..

Вибух. На цей раз звук прильоту пролунав ближче.

— Стоп! — військовий, що йшов попереду, застережливо відвів руку назад. Усі завмерли. Чоловік визирнув з-за рогу і пильно видивлявся щось у далечині через приціл гвинтівки.

— Що там, Отамане? — запитала дівчина за його спиною; її обличчя було зіbrane, серйозне, та в загрубілих від війни рисах ще можна було відшукати відлуння юності — те саме, що збереглося і в Етера. То була Леся «Люмін» Ярмоленко.

— Чисто. Мабуть, здалося, — Отаман відвів гвинтівку вбік та повільно видихнув; блакитні очі під рудим чубом, що вибився з-під каски, здавались втомленими.

— Ще трохи, — тихо провадив Ватра, скосивши погляд на дитину в чужих руках, — скоро будемо на місці.

Етер схвильовано дивився на те, як гасне дитяче обличчя. «Потерпи, — благав він подумки, — і ми врятуємо тебе. Я врятую тебе, обіцяю».

Дівчина-військова суворо подивилася на чолов'ягу із дитиною на руках. Її сталевий погляд був прискіпливо-промовистим, поки вона перекладала звисаючу руку малої тій на живіт і суворо шепотіла: «Корсаре, слідувай за її руками».

— Я би подивився, як би ти, Люмі, слідувала одночасно за зброєю, дитиною, та ще й видивлялась окупантів, — чоловік із пов'язкою розтягнув губи в задерикуватій усмішці.

Отаман та Ватра саме вийшли з-за рогу та повільно перейшли вулицю, роззираючись на всі боки. Ярило йшов наступним.

— Ти хочеш помінятися? — дівчина пропустила вперед Корсара, пильно вдивляючись, чи не йде ніхто у них за спиною; гвинтівка — наготові. — Цікаво, як багато ти побачиш своїми баньками. Ох, вибач, однією банькою.

— А ти все ніяк не залишиш у спокої моє втрачене око... — військовий видихнув з уданим сумом і міцніше притис до себе дитину.

— Досі не розумію, як тебе поновили на службі.

— Військовий досвід, зв'язки, бажання мочити орків... до речі, кажуть, я все ще стріляю непогано. Побалакав там, побалакав сям, і от — та-дам!

— Прямо поет, — дівчина закотила очі. — Що не кажи, але балакати вмієш справді добре.

— Ти надто жорстока, Лесю.

— А ти — телепень.

— Помовчіть! — Ватра розлючено обернувся до товариша і товаришки, змусивши їх залякнутися посеред дороги. Його рука в тактичній рукавиці здійнялась вгору — так, ніби він ледь стримував бажання когось придушити. — Знайшли, в дідька, час розводити цирк! Вам справді так сильно потрібно з'ясовувати, хто з вас краще? Ви не забули, що, чорт забирай, відбувається взагалі?

І Корсар, і Люмі зацікавилися. Вони скосили погляди на маленьке тіло, що, здавалося, стало ще блідішим. Було боляче. Було так боляче, що хотілося закритися в собі, у своїй іронії та гострій на язик вдачі, у звичній масці, аби лише не відчувати цей біль. Та маску стягували. Здирали шкірку з ран, що ледь загоїлися.

Надто багато крові. Надто багато смерті.

...А втім, за сором свій ніхто вибачитися не встиг — приліт і вибух майже поруч. Снаряд влучив у багатоповерхівку, розпорошуючи довкола пил, каміння і уламки скла. Друзі припали до землі, закриваючи голови. Корсар наклав своїм тілом дитину, і хоч до них долетіло не так багато, він відчув, як маленькі камінці вдаряються об бронік та каску. У вухах стояло нестерпне гудіння.

— Валили треба! — Отаман заволав, намагаючись докричатися крізь глухоту. — Встаєм, встаєм, встаєм! — і скочив першим на ноги. За ним підвелася Леся Ярмоленко, знову займаючи позицію. Потім Ватра та Ярило.

— Е... друзі? — Корсар нервово дивився на товаришів знизу вгору. Дитина на його руках хрипіла і судомно коцюрилася. З її рота стікала цівка крові.

— Твою ж... — тільки й зірвалося в когось із вуст. Перед очима Етера попливло, та наступної миті він уже кинувся до дитини, намагаючись пульс та перевіряючи очі.

У цей момент знову прилетіло — трохи далі, та група знову впала долілиць. Усі. Окрім їх парамедика. Просунувши руки під ноги та плечі малечі, він забрав — майже вирвав! — маленьке тіло у Корсара із рук і чимдуж побіг у бік їхньої бази.

— Ярило, стій! Іти самому — це самоту... — почала було Леся, та на цей раз прилетіло втретє — з іншого боку. Дівчина рефлекторно закрила голову руками й опустила обличчя. А коли підняла його знову — брат зник за рогом у вервечці розбомблених вуличок. Треба було йти за ним.

За кілька секунд усі вони скочили на ноги.

...Група дісталася бази хвилин за п'ять чи сім потому. П'ять хвилин — вони здавалися б несуттєвими у звичайному житті.

Біля входу, де за тканинною завісою розташувався їхній полк, де лежали поранені, а втомлені солдати шукали хоч якісь миті для перепочинку перед наступним боєм, — там, на сходах, сидів Етер. Голова його була опущена. Каска лежала поряд. Руки парамедика сперлися об коліна, і широкі скривавлені долоні зарилися в золотаві волосся, роблячи світлі пасма брунатно-коричневими.

Люмін стиснула зуби й відвернулася. Корсар опустив очі, а Ватра з силою стиснув його плече. Отаман з боєм стискав свою гвинтівку.

Іноді навіть упертість програє звірячій реальності.

— Не врятував, — змертвіло шепотів собі в долоні Етер, — не врятував...

* * *

За кілька днів розпочався квітень. Вороги продовжували нещадно бомбардувати місто і відтискати військо все далі й далі, до морського узбережжя, ніби хотіли навіки втопити їх кременну незламність у синій воді.

Попри обмеженість ресурсів на базі стало більше люду. Цивільні мешканці, які ніяк не могли покинути оточене місто, будучи замкненими у власній господі озвірілими терористами, шукали прихистку в тих, хто вселяв в них хоч якесь почуття безпеки та дарував реальну надію. Вже не на життя — на виживання. Хоча, по правді, назвати будь-який кут у місті М безпечним було неможливо — завжди існувала вірогідність того, що наступної секунди на тебе впаде бомба і поставить крапку раніше, ніж ти встигнеш це усвідомити. Однак до цієї кінцевої секунди тут, на військовій базі, була хоча б якась надія не померти від голоду чи зневоднення.

Люди спали одне в одного на головах. Старі впереміш із малими, поранені — з уцілілими. Стояв нестерпний сморід. Уночі було жахливо холодно, тому всі збивалися купками і сиділи в темноті, коліна до колін. Іноді у величезних металевих бочках запалювали вогнища, і очі без блиску дивилися на те, як грають тіні на стінах. Маленькі діти, поділивши між собою одну-єдину пачку фломастерів, малювали на потрісканій штукатурці кривенькі дитячі химерності. А іноді, знайшовши біль-менш гострі камінчики, видряпували слова, складали свої перші віршики чи записували ті, що вивчили в школі — до того, як у місто прилетіли бомби. Пам'ятати щось із «життя до» було необхідно, як повітря, тож ніхто й проти не був. Іноді співали. То тиху колискову заведе мати над чужою дитиною, то повстанську пісню підхоплять один, двоє, троє — та вже й усі співають. «Лента за лентою — набої подавай...» — і вже блищать від душевного щему кілька сльозинок у кутиках очей. «Зродились ми великої години...» — й до хрускоту стискаються кулаки. Від утоми та виснаження очі втрачали блиск, душі втрачали віру, але від пісні... від пісні люди втрачали тривогу і страх. Пісня була скелетом усієї конструкції; підтримкою, якої потребували кожен і кожна. Дорослий. Малий. Цивільний. Військовий.

Ворог вів брудну гру і намагався глушити зв'язок, не даючи загону контактувати із зовнішнім світом. Їх залишили на самоті одне з одним, з обмеженими ресурсами і групою цивільних, яких методично окупанти переконували в тому, що вони стали «усім не потрібними». А там, де були посіяні зерна хибних переконань, зростали паростки хибних думок, і вже неможливо було часом відділити брехню від правди. І хоч найбрудніші, найогидніші, найнеправдивіші думки про «кинуті своїми ж напризволяще» одразу відміталися, інші плітки, як-от про здачу в полон іншого загону в протилежній частині міста чи повне знищення бригади на північному сході, обривалися не так швидко.

Рації мовчали. Налаштована частота видавала збайдужілу хрипку тишу, що лише підсилювало тривогу і думку: вони останні з тих, хто залишився у місті М.

Чи думали ви коли-небудь, як це: залишитися останньою людиною на повністю зруйнованій планеті? Вони думали. Саме так і почувалися.

Коли Етер закінчував перевірки поранених солдатів, він відходив у свій «медичний кут», так звично відгороджений цупким прозорим поліетиленом, і, поклавши руки на холодний металевий стіл, раз-по-раз натискав кнопку на рації в надії почути що-небудь, окрім самотності.

Тут я попрошу зрозуміти його правильно — фізично він, справді, самотнім не був. Але фізична самота не йшла ні в яке порівняння із самотою психологічною. Після смерті тієї маленької душі, яка не була першою (та що казати, не буде й останньою), Ярило вперше за вісім років надання медичної допомоги на фронті справді відчув безвихідь. Раз-по-раз у голові виринали спустілі скельця очей дитини, яка могла б прожити прекрасне і довге життя. Він так хотів урятувати її! Він так хотів, щоб вона побачила та відчула цей світ! Вона ж бо й чверть його, Ярила, життя не прожила, і усвідомлення цього доводило чоловіка до сказу. «Скільки можна картати себе?» — іноді проривався у свідомість голос Лесі, але Етер не відповідав.

Бо відповіддю було: «Усе життя».

— ...на зв'язку, нам потрібна ваша допомога, — крізь туман, що заповнив свідомість, донісся спотворений чи то чоловічий, чи то жіночий голос із рації. — Повторюю, я командир бригади АЗ-3 північно-західного напрямку, позивний «Скіф», ми на зв'язку, нам потрібна ваша допомога, як чути?

Етер отетеріло проморгався, а потім, схопивши рацію, кинувся до виходу: «Живі! Вони живі!»

На іншому боці збезлюднілого коридору стояв Ватра. Багряні очі на мить зустрілися із сонячними. А потім, натиснувши кнопку, Ватра почав говорити. Із рації до Ярила долинули слова товариша:

— Прийом. На зв'язку Ватра, загін АЗ-2, — на мить військовий затнувся, — раді вас чути...

Повідомлення загону АЗ-3 водночас зняло напругу і зібрало бійців. Окрім самого факту, новини були невтішними. АЗ-3, очолювана Скіфом, відступала під тиском ворога в бік їхнього загону і от-от мала бути оточена. Військові тримали оборону, але, як і в їхньої групи, ресурси виснажувалися, бійці помирали, а цивільні, яких вдалося врятувати з підземель та завалів, перебували в небезпеці. У певний момент Етеру здалося, що Скіф прощається: ось зараз він передасть останні відомості й скаже, що вони здаються ворогові. Ось зараз та надія, яка змушувала спотворений рацією голос повторювати знову і знову своє повідомлення в рацію, зламається.

Що залишиться тоді?

— Ми прийдемо за вами. Наша розвідка знайде найоптимальніший шлях. Мобілізуйте всіх, хто знаходиться на вашій базі, повна готовність. Ми обов'язково прийдемо по вас, — голос Ватри був твердим та непохитним.

— Плюс. До зв'язку.

І голос перервався. Їх чекала бойова пошуково-рятувальна операція.

Наступні кілька годин видавалися Етерові сном. Він пам'ятає, що бігав поміж людом, даючи вказівки, куди кому переміститися, та попереджаючи про те, що скоро їх стане більше. Як говорив про щось з жінками-доглядальницями. Як просив Ватру, що вийшов з одного із відсіків після обговорення деталей операції, взяти його з собою, та чув лише: «Ти не готовий». Було видно, що він боявся брати Ярила після того, що сталось кілька днів тому — після смерті дитини. Етер пам'ятає, як приголомшено втупився у свої ноги, а потім за нього вступилася Леся...

Це все — спалахи на замиленій плівці його внутрішньої кінострічки. Так завше і живеш, коли знаходишся у зоні бойових дій.

Етер пам'ятає, як вони переміщалися в сутінках. Як за кілька метрів до місця призначення Отаман щось зашепотів Ватрі на вухо, і той, кивнувши, голосно заволав, подаючи знак до АЗ-3. «Не хотілось би схопити кулю через власну дурість», — пояснив з усмішкою Отаман, обдивляючись верхівки будівлі на наявність снайперських чатівників. У зруйнованих стінах вгадувався колишній торговий центр.

Утім, майже одразу всі зрозуміли, що і повідомити про свою присутність, і промовчати — все було однаковою дурістю. Ворог не спав, а чатував, мов щур, у шпаринах зруйнованих багатоповерхівок. Після слів Отамана пролунав оглушливий вибух, а за ним зірвався град хаотичних пострілів. Невеличка темна цятка на тлі будівлі ворухнулася — це прочинилися двері, ніби запрошуючи всередину темряви. У звичайному житті ця темінь була б моторошною, непривітною, але зараз... Зараз її обійми здавалися порятунком, здатним схвати тебе від ворожого осатаніння.

— Хутко-хутко! По одному, бігом! — закричав із темені якийсь чолов'яга, що тримав двері прочиненими. Військові попереду присіли нижче, і, намертво вхопившись за свої гвинтівки, помчали через вулицю, аби дістатися до прихистку. Постріли стали ще ряснішими. Їм у відповідь пролунали інші — з вікон центру.

Етер пам'ятає кулю. Вона застрягла у його бронежилеті, зі спини, змусивши руки похолоти від відчуття доторку смерті.

— Давайте! — закричав тоді той самий військовий із центру, а потім з темряви висунулася рука і, прицілюючись кудись понад головами групи з АЗ-2, випустила зливу куль.

Тоді Ярило сіпнувся, але не відвернувся. Не перестав бігти, хоч тіло погано слухалося.

«На себе байдуже. Тобі на себе байдуже», — подумки, неначе мантру, повторював він. Все тому, що там, попереду, були ті, хто потребував допомоги набагато більше.

Кілька кроків здавалися вічністю, і, оминаючи військового на вході, Етер почувався так, ніби зриває стрічку на фініші у перегонах, де приз — твоє виживання. В голові гуло, гуч-

но калатало серце. Коли влетів із напівтемряви в суцільний морок, в очах потемніло. Нога перечепилася за ногу, і він от-от мав полетіти долілиць просто біля входу, але міцні руки спіймали його, зтягуючи всередину.

— Все добре, Етере. Стоїш? — хтось м'яко торкнувся пасмочка його волосся, відводячи від обличчя; Ярило ствердно кивнув. — Ну й гаразд.

Всередині будівлі була неймовірна задуха. Люди з ранцями та пакунками стояли хто де, збившись у групки. Вони майже не гомоніли між собою, навіть діти — і ті не кричали. Місцями чулися лише вигуки військових, що передавали вказівки одне одному.

Чужі руки нарешті розслабилися та повільно відпустили Етерові плечі. Повільно звівши очі догори, парамедик намагався розгледіти обличчя того, хто його спіймав. Щоки палали від сорому та усвідомлення власної жалюгідності.

У темряві вимальовувалися м'які риси зібраного чоловічого обличчя. Чоловік пильно стежив за бійцем біля входу. Складалося враження, ніби він очікував на вказівки — і в цей момент Етер зрозумів: цей чоловік був не з його бригади. Не з АЗ-2. Він був тутешнім, але це обличчя... таке знайоме! Він упізнав його, він назвав його ім'я! Цей голос... де ж він чув його раніше? Цей спокій, ця м'яка безбарвність...

Здогадка була до сміху неможливою.

2014-ий. Молодий практикант, який став помічником парамедика, висмикнутий майже з-за парти, з-за конспектів і книг з анатомії. Скільки йому було? Та на Бога, це зараз не мало абсолютно ніякого значення! Тоді він повів операцію: кульове між ребрами та осколкові в ногах. Невідомий військовий, єдиний уцілілий з повністю знищеної бригади, яку спочатку оглушили вибухівкою, а потім розстріляли майже впритул.

— С...Сава?

Юнак сіпнувся, і в присмерковому світлі, що пробивалося крізь щілину, Ярило нарешті побачив ті самі золотаві очі. «От тобі й на... де зустрілись».

Ярило прекрасно пам'ятав той день, коли військові знайшли та доставили цього одинака на базу. Тоді Сава був притомним, але повністю спустошеним. Голос був зниженим та позбавленим будь-яких барв, на обличчі — зовсім ніяких емоцій. Багато крові. Золотаві очі були вологими — та жодних сліз. Чоловік не кричав і не плакав, хоча цілком міг би відійти від культивованої сталевої мужності й віддатись болю. Однак сльози, як і життя, тоді здавалися йому неймовірно безглуздими. Він раз-по-раз стверджував: «Я мав померти». Не бачив сенсу в тому, аби його життя хтось рятував. А Етер боровся за його життя, ведучи тиху розмову. Не відходив від нього, не залишав. Не міг. Усе хотів вселити в нього надію. Переконавав. Говорив. Тримав за руку. А коли Сава зник, вивезений волонтерами для реабілітації та відрапортовування «вишці», постійно думав про нього. Чи захоче він жити? Такі люди, як він, переважно не хочуть. Їм немає за що зачепитись, тому між життям та забуттям вони обирають темну прірву — і стріляють собі в голову чи вішаються на мотузці у стані алкогольної чи то агонії, чи то ейфорії.

— Ярило, треба твоя поміч! — немов з нізвідки, перед Етером з'явилася Люмін. — Наші складають мобільний план евакуації. Тебе попросили допомогти оглянути поранених і сказати, як їх краще переміщувати.

— Плюс, — парамедик кивнув, — а де місцеві...

— Медики? — Сава скосив на нього погляд та майже одразу відвів, не давши їхнім очам знову зустрітись. — Одну парамедикину взяли в полон кілька тижнів тому. Іншого розстріляли, коли він намагався привезти ліки.

Руки затрусилися. Від страху чи від люті — не було часу роздумувати. Не було часу балакати про минушину. Не було часу на лірику, на рефлексію, на почуття, слабкість, жах, смуток — на будь-що, що робить тебе людиною. Був час лише для міцно стиснутих кулаків та виконання своїх обов'язків.

— Ходім. Проведеш мене.

...У той день вони не знали, чи вийдуть із будівлі оточеного торгового центру. Чи дістануться бази, чи побачать знову всі знайомі їм обличчя. Чи заспівають знову «Зродились ми великої години...», поки у величезних заіржавілих бочках палахкотітиме грайливе полум'я. Ніхто не знав, що за двадцять хвилин після приходу АЗ-2 усе стихне, і у них буде лише година, щоб покинути торговий центр і переміститися на іншу базу. Що, тицьнувши в руки цивільних ноші й вишикувавши з військових «живий коридор», по темряві та руїнах вони пробиратимуться до захисту. Вони не знали, як оскаженіло після тієї спокійної години бомбитимуть місто до самого ранку, добиваючи тих нещасних 20 % вцілілої минувшини. Як гучно лунатимуть сирени повітряних тривог. Як, збившись до купи, мов оселедці в бочці, тихо буде читати молитви люд. Знайомі, що вже й не сподівалися побачитися, незграбно обійматимуться, не маючи місця навіть для того, щоб простягнути ноги. Що від вибухів спатиметься тиньк.

— Дякую тобі, — прошепотів Сава. — За... тоді.

— Та облиш, — відмахнувся Етер.

— Ні, правда. Я знаю, що ніхто не сподівався і не вірив у мене. Навіть я сам. Я думав, що від втрат я ніколи не зцілюся. Що припустився фатальної помилки, — військовий замовк і спохмурнів, однак продовжив. — Але ти — так. Ти сказав, що тепер я їхня надія. Своїх товаришів. І маю жити заради них.

— І... як тобі? Жити з цим зараз? — голос Ярила був глухим. Перед очима знову було бездиханне скривавлене маленьке тіло. Очі-скельця. Мокра від сліз форма Корсара.

— Нестерпно. Не думаю, що колись стане краще, — Сава видихнув, і погляд його втупився у морок стелі. Десь поряд голосно чхнула дитина. — Але я не збираюсь хоронити себе у цьому почутті. Я вму, але перед цим дам комусь надію на життя, як ти дав колись мені.

Очі Етера ледь-ледь розширилися, але він одразу спробував приховати своє здивування. Давати комусь надію, коли ти втратив її сам. Стати кимось, коли сам себе вважаєш ніким. Вмерти, аби хтось був живим. Хотів жити. Жив.

— Саво, — Ярило повагався, а потім, наскільки дозволяв вузький простір, простягнув руку та стиснув плече військового. — І я тобі дякую.

Тихо й чітко пролунав голос, заводячи знайому всім пісню. Його підхопили один, два, три голоси з різних кінців будівлі. Мов та пожежа, перекидалася пісня з вуст у вуста, і Етер сам не помітив, як підспівував уже знайомі рядки. А разом із ним заспівав і Сава. Лише тепер його голос не був безбарвним...

*Зродились ми великої години
З пожеж війни, із полум'я вогнів,
Плекав нас біль по втраті України,
Кормив нас гнів і злість на ворогів...*

Юлія Гришина,
19 років, ІІІ місце

Хвилинка

Про що думає людина в останні хвилини свого життя? Кого згадує? Та чи згадує взагалі? Про що думає людина, знаючи, що залишилось їй на цьому світі всього нічого? Всього якісь жалюгідні 10, 7, 5 хвилин, за які не можна встигнути *нічого*. *Нічого*.

Сашкові було 24, коли 24 лютого він збирав речі молодшої сестри у великий рюкзак, сажав їх з мамою у батькову машину і просив бути обережними. Сашку було 24, коли в його країну вже вдруге прийшли окупанти. Сашку було 24, коли він вдруге вирішив піти воювати. Вперше не зміг. Малий був, досвіду ніякого, вміння володіти зброєю — теж. Вивчився. Поставив на ноги молодшу сестру. Працював. Кохав. Звичайне життя звичайної людини у звичайний час.

Здрігався, щоправда, кожного разу, коли чув, як летять літаки, ще кілька років і думав, що треба виїжджати з країни подалі, кудись на острови, про які він багато чув від своїх крутих нових друзів у затишній кав'ярні на Хрещатику і читав у сотнях книг, що припадали порохом на полицях квартири, чужої, вже вкотре не їхньої, вкотре нової. Але його життя тривало, попри таємні страхи, що, немов демони, вилазили із закутків розуму вночі, пробуджуючи тривогу за своє життя, за життя рідних. Вони породжували всередині нього те дивне відчуття, коли хочеться втекти кудись на край світу, заховатися, стерти собі пам'ять і почати нове життя. У такі ночі сльози його здавалися йому самому занадто гарячими й пекучими, а власні думки — занадто гучними. Тоді Сашко поставив собі діагноз — *війна*. Війна всередині нього. Тоді він зрозумів, що ніколи більше в його житті не буде все як раніше. Як раніше вже не було, здавалося навіть, що стало краще — на двадцятому році життя він нарешті відчув себе знову живим, нарешті відчув себе знову нормальним. Таким, як усі, таким, як його звичайні друзі з різних куточків країни, які жили нормально все своє життя, поки він поневірявся, покинувши власну домівку. Його *змусили* відчувати себе нормальним. Точніше, змусила одна конкретна людина.

Артем, той хлопець з темними, наче ночі в Карпатах, очима, які завжди дивилися ніби крізь тебе. Він зазиравав усередину, розкривав усі потаємні думки Сашка одним лише поглядом. І завжди розумів. Артему було 19, коли вони познайомилися в одному з барів міста. Сашко пам'ятав їх зустріч усе життя. Той перший погляд, смішну сумку з ведмедиком і білу футболку, на яку він пролив випадково свій коктейль. Здавалося, Артем — подарунок долі, він і є тією самою чарівною пігулкою, що може вилікувати внутрішній біль, болісний злам, що переслідував Сашка все життя. З того вечора вони завжди були разом. Гуляли, жили, вчилися, навіть познайомилися із сім'ями один одного. Їхнє життя було цілком нормальним, зі своїми плюсами й мінусами, звичайно, але з меншою кількістю болю і жахливих думок-демонів.

Їхнє життя було цілком нормальним до 24 лютого 2022 року. І навіть тоді вони не розлучилися. Не треба було багато говорити один з одним, просто їхні думки зійшлися. На диво, як і їхні долі. Артем учився на військовій кафедрі, йому було 22, молодий, сильний і достатньо досвідчений. Одне повідомлення, відправлене одночасно: «Я йду на війну». Одна посмішка крізь сльози і одна на двох цигарка, викурена тим ранком, змінили їхнє життя назавжди.

Якби в Сашка перед смертю попросили описати найкращі моменти свого життя, той день був би одним з них. Попри війну, попри злість і біль, відчувати Артема поряд, бачити його суворе обличчя, знати, що він з ним і нікуди не піде, було найкращим відчуттям у світі.

Хтось би сказав, що це просто викид гормонів, хтось — що це юнацькі емоції. Сашко вважав це чимось більшим. Більшим за все фізичне, більшим за всі емоції й гормони. Більшим за біль.

Їх відправили на Донбас. На рідний Сашкові Донбас, де він знав кожне місто, кожне деревце, кожна пташка і тваринка там були йому рідними. Їх відправили туди, де завжди Сашкові дихалося вільніше і легше. Та не цього разу. Цього разу Донбас, його рідний, перетворили на пекло. Його перетворили на в'язницю із залізними, залитими кров'ю, сльозами і потом ґратами, зламати які, здавалося, було неможливо. Тоді Сашко вперше за довгий час тихо, майже непомітно заплакав. Артем тримав його руку в своїй, міцно стискаючи, коли вони їхали степом, а довкола була лише темрява і виття ракет. Він ніколи не був на Донбасі, але того дня сам відчув неймовірний біль. Такий, ніби йому вистрелили прямісінько в серце і залишили помирати. У той день, і справді, щось усередині в обох померло. Але разом з тим народилося щось нове. Лють.

Ця лють давала їм сили боротися далі кожного дня, ця лють давала їм сили жити далі. Ця лють давала їм віру. Навіть у найважчі хвилини, коли вони не знали, чи доживуть до завтра. Лють, любов і сила. Саме так Сашко описав би цю війну. Саме так він хотів назвати книгу, яку мав обов'язково написати після перемоги... разом з Артемом.

Війна приносить багато болю і багато втрат. Ти звикаєш до них з часом. Навіть коли дуже боляче. Біль приносить надію. Якщо боляче — значить, ще можеш відчувати. Якщо боляче — значить, колись біль мине.

Артем прокинувся того ранку спокійно. Ніч була спокійною, тож він зміг поспати довше. Голова і шия боліли від незручної пози, а думок перші кілька хвилин не було взагалі. На секунду йому здалося, що він удома, зараз піде в кімнату до Сашка, а потім вони разом будуть пити гарячу каву на кухні. Але сувора реальність неначе окропом хлюпнула на нього, змушуючи здригнутися й голосно зітхнути. Артем пішов у сусідню кімнату старого розбитого будинку, в якому вони переховувалися. Сашко, і справді, був там. Тільки замість величезного теплого ліжка він лежав на саморобному з матраців і якихось теплих речей. Його сухі губи ледь ворушилися, бажаючи дати не кави — води. На ковдрі розпливалася волога червона пляма. Знову розв'язалася пов'язка. Знову він намагався встати. Того дня о шостій ранку, сидячи на одному ліжку, тримаючись за руки, вони просто мовчали.

Говорити було нічого. Яка, в біса, може бути надія, якщо допомоги немає? Таких, як Сашко, поранених тут ще 10, їх усіх звезли сюди. Їх теж треба врятувати. Їм теж треба якось протриматися, їм теж треба пережити ці декілька днів, а можливо, тижнів. Надія, як той докучливий ранковий промінь сонця, причаїлася все-таки в кожному з них і муляла, і тримала тут.

Артем думав про це в останні хвилини. Думав про те, що вони обов'язково врятують поранених, переможуть у війні і будуть разом. Думав про те, які теплі в Сашка руки. Слухав його тихе дихання. А Сашко нарешті відповів на своє питання «Про що думає людина в останні хвилини життя?». Він думав про маму. Думав про молодшу сестру, яка своїм сміхом, наче чарівниця, могла, і справді, вилікувати і врятувати будь-кого. Думав про батька і його сині великі очі, зовсім не схожі на темні Сашкові. Він думав про Артема. Думав про те, що колись вони знову зустрінуться. В іншому вимірі, в пеклі чи в раю, у наступному житті, можете називати це як хочете. Але точно зустрінуться. Він востаннє подивився на замріяне, усмінене обличчя друга і закрив очі. А в голові лише: «Я нарешті вдома».

Того дня щось знову померло всередині Артема. Рятувати тепер треба було десятих замість одинадцяти.

Вікова категорія «25–30 років»

Анастасія Бабич,
25 років, І місце

Незламна

Усім давно вже відомо, що у світі існують добро і зло. Вони є в житті кожної людини і приходять на землю під маскою випробувань та подарунків долі. А керують усім цим два янголи — Янгол Світла і Янгол Темряви. Вони безперервно борються між собою за людські душі. Янгол Світла завжди прагне, щоб люди тут, на землі, жили щасливо, творили добро та робили цей світ ще прекраснішим. Натомість Янгол Темряви постійно намагається сіяти у людських душах злість, ненависть, бажання помсти. Триває ця боротьба багато віків. На рахунок у Янгола Темряви уже чимало людських душ, проте Янгол Світла випереджає суперника, і на землі добро все ще перемагає зло.

Одного разу, коли янголи вкотре сперечалися про владу над людськими душами, на великому екрані Янгола Темряви з'явилася нова жертва.

— О! — гучно вигукнув Янгол Темряви. — Вона точно буде на моєму боці.

— Ти з глузду з'їхав! Скільки можна? Хіба вона все ще не довела, що не підкориться тобі? — вихопивши пульт, гучно мовив Янгол Світла.

— Нервуєш? — з підлою посмішкою запитав Янгол Темряви.

— Ти ж уже перевіряв її! Ти посилав їй сотні випробувань. Вона скінчила школу, закінчує університет. Вона майже навчилася самостійно ходити. А ще вона досі щиро вірить у добро, — тихо, але з дивною впевненістю в голосі промовив Янгол Світла.

— А мені цікаво випробовувати сильних! Кажеш, «щиро вірить у добро»? Я так не думаю. Я підготував для неї, як і для багатьох інших, останній іспит. Пройде його без злості й ненависті — я облишу її назавжди.

— І що ти вигадав на цей раз? — з сумом запитав Янгол Світла.

— Я вигадав війну! — промовивши це, Янгол Темряви гучно зареготав, поправляючи чорне пір'я на лівому крилі.

— Ти при своєму розумі? Що ти верзеш? Людство тільки-но оговталось від твоєї попередньої витівки. Скільки ти забрав життів, пославши оту дивну, смертельну хворобу? На землі двадцять перше століття! Яка може бути війна?

— Не кипи, малий! Ти ж у нас хороший, світлий, тобі не личить. Невже ти забув? Я ж люблю стабільність. Мої «жорстокі ігри» з людством повторюються кожних сто років. Спочатку дивна болячка, від якої немає порятунку. Потім кривава війна за землю. Після такого навіть найдобріші стають злими, а злі люди з темними душами — це саме те, що мені потрібно. І до речі, ось ця твоя «хороша», — Янгол Темряви кивнув на монітор, — теж зламається і поповнить лави мого війська. Рішення уже прийнято. Війна — це страх, смуток, біль, злість, прокльони, бажання помсти і багато-багато смертей. Загалом усе, як я люблю! Комуś дістанеться менше, комуś більше, а когось, як завжди, врятуєш ти зі своїм дурним добром. Годі балачок! До справи! — із цими словами Янгол Темряви здійняв свої чорні крила і зник у темряві...

— Роби як знаєш, але дівчини ти все одно не отримаєш! — упевнено промовив Янгол Світла і вимкнув екран монітора.

То був звичайний морозяний ранок зими. На кухні витав аромат кави. Спокійний матусин голос розбудив доньку: «Прокидайся, сонечко, я сьогодні на роботу не йду».

«Чому, мамо, що сталося?» — сонно запитала дівчина. «Поки не знаю, гадаю, слід увімкнути телевізор», — мовила мати. Дівчина повільно підвелася з ліжка і, ледь помітно кульгаючи, пішла в іншу кімнату. Вмостившись на дивані, увімкнула ранкові новини. Перевівши погляд на вікно, вона сонно милувалася ранковим пейзажем, майже не слухаючи телевізор. І тут раптом у небі над багатоповерхівкою майнуло щось довге, блискуче та швидке. Кілька секунд — і щось з глухим гудінням упало. Ще мить — і за кілька кілометрів від дому дівчини в небо здійнялися клуби диму. Нічого не розуміючи, вона стривожено поглянула на маму. «У країні розпочалася війна», — тремтячим голосом промовила та.

Вражена, дівчина перевела погляд на екран телевізора. Війна? Яка війна? Світ неначе завмер. У голові все перемішалось, її охопила паніка.

«Щойно ракети влучили в наш аеропорт. Цей дим звідти. Збирай хутчіше речі, ми їдемо до бабусі», — сказала мама.

Дівчина поспіхом збирала речі у валізи. У голові крутилася сила-силенна запитань. Чому? За що? Куди тікати? А як же навчання? «Скільки ми будемо у бабусі?» — запитала дівчина у мами.

«Недовго. Допоможемо їй зібрати речі й виїдемо. За ніч, сподіваюся, вдасться дістатися до кордону», — продовжуючи пакувати речі, відповіла жінка.

«До кордону?» — зі страхом в очах перепитала дівчина.

«Так», — твердо відповіла мати.

«А потім куди?» — запитання дочки прозвучало ледь чутно.

«Я щойно телефонувала твоїй тітці Мирославі. Вона готова нас прихистити у Норвегії. Правда, переліт буде тривалим, але нічого, твоя бабуся давно мріяла політати!»

На очах у дівчини виступили сльози. Вона пішла до себе в кімнату, скулилася в кутку дивана й гірко заплакала. За кілька хвилин до неї підійшла мати, сіла поруч і обійняла доньку. «Ох, сонечко, я розумію тебе, мені теж не хочеться їхати. Але й ти зрозумій, дитино, це війна. Це небезпечно. Окупанти хочуть нас знищити. Невідомо, коли це все закінчиться. Тому нам потрібно поїхати...» «Добре, мамо, я все розумію. Зараз заспокоюся і допоможу тобі пакувати речі», — витираючи заплакані очі, відповіла дівчина.

Жінка вийшла з кімнати, прикривши двері. Дівчина глибоким поглядом обвела свою кімнату, а в голові лунало оте мамине: «Ворог хоче нас знищити». Ось у кутку на стіні висить нагорода за перемогу в міському чемпіонаті з шахів. А там старенька карта України, її купила мама ще у свої шкільні роки. У шафі на полиці — книги сучасних авторів. Усі рідною мовою. Їх дівчина потроху сама купувала на ярмарках та у книгарнях, щоб була своя домашня бібліотека українських письменників, а потім довгими осінніми вечорами перечитувала по кілька разів, допоки мати не кликала спати. Картини на стінах — то вже надбання матусі. Молитва за доньку, українська символіка. Українська символіка... Дівчина зупинила свій погляд на ній. Вона довго вдивлялася в цю картину: квітуха карта України з червоними маками, блакитними волошками, жовтогарячими соняхами та золотистими колосками пшениці. Враз на обличчі дівчини з'явилася ледь помітна усмішка, а в душі спалахнув дивний вогник сили та віри. Вона схопилася на ноги і пішла до матері.

— Мамо, я нікуди не поїду! — твердо почала дівчина.

— Як це? Ти що, досі не зрозуміла, наскільки це серйозно? До найближчого бомбосховища сто метрів. Ти людина з обмеженими можливостями. Ти не зможеш швидко добігти до укриття, коли наступного разу прозвучить сигнал тривоги. Ми не зможемо заховатися від наступного ракетного обстрілу, — розгублено сказала мати, сідаючи на край стільця.

— Мамо, я все розумію, але це моя Україна. І якщо ворог хоче її знищити, то ми повинні не тікати, а захищати її. Тут я народилася, тут я долала усі життєві труднощі, тут похований

дідусь і всі наші предки. Тут наша старенька хатина в селі. Подвір'я, де ти так любиш ходити босоніж, згадуючи дитинство. Тут родина, друзі. А що, як комусь із них знадобиться наша допомога, а нас не буде поруч? Мамо, ми повинні залишитися в Україні, тут наш дім, ми тут потрібні. І якщо нам судилося загинути, то краще вже тут, на своїй Батьківщині, аніж жити десь далеко у світах і бути там ніким. А тікати в укриття ми не будемо. Облаштуємо все в коридорі, подалі від вікон. Кращого укриття, ніж наша оселя, годі й шукати! — очі дівчини сяяли.

— Яка ж ти в мене смілива! — з гордістю промовила мати. — Піду зателефоную бабусі, скажу, щоб не нервувала і не збирала речі. Залишаємось тут. Все в Божих руках.

— Передай бабусі, що все буде добре. Ми на своїй землі, нам нічого боятися, — додала дівчина.

З того дня минуло кілька місяців. За цей час мати з донькою багато допомагали воїнам та переселенцям з окупованих територій України. Плели маскувальні сітки, готували смачні обіди, шукали житло для біженців, ділилися одягом та продуктами. Інколи було нелегко, в місті часто лунали сигнали тривоги. Спати доводилося одягненими в коридорі.

Тієї весни на Великдень мати з дівчиною йшли до церкви у проміжку між виттям сирен, але йшли, ступаючи по своїй землі, до своєї рідної української церкви. За весь час війни дівчина ніколи не скаржилася, не проклинала, не бажала нікому зла, а тільки тихенько молилася за усіх захисників України та за мир у державі. І мир таки настав.

Це було особливо спекотне літо, але ніхто не відпочивав. Усі, хто не виїхав за межі України, невтомно працювали. Кожен у своїй царині та на своєму місці. Кожен як міг допомагав воїнам і всім, хто потребував допомоги. Країна об'єдналася заради одного — перемоги. Багато хто здався, обравши сторону зла. Хтось проклинав ворога та бажав йому смерті. Хтось назавжди виїхав з держави, марно думаючи, що десь буде краще, ніж на Батьківщині. Багато того літа було убитих, поранених, знедолених та зниклих безвісти. Але й ворог усе слабшав і слабшав. Українські військові з кожним днем звільняли окуповані території і врешті знищили загарбників та відвоювали втрачені землі.

На українських землях знову запанував довгоочікуваний мир. Дівчина з мамою поступово повернулися до свого звичного життя. Вони нарешті змогли дозволити собі відпочити. З вибором місця сумнівів не було. Уже через кілька днів вони взяли квитки на море в одне з містечок на вже українському півострові Крим. Дівчина була дуже щаслива, що війна закінчилася і можна спокійно жити далі, радіти, займатися улюбленою справою та продовжувати творити добрі справи, намагаючись робити цей світ ще прекраснішим.

Ніч м'яко та поволі оповила всесвіт. Десь там, високо-високо, де білі хмари утворюють суцільний килим, на нараду знову зібралися Янгол Світла і Янгол Темряви. Як і завжди, вони всілися у зручні крісла перед великим увімкненим екраном, на якому були тисячі фото людей. Обидва виглядали втомлено та знесилено, але на обличчі у Янгола Темряви був помітний якийсь особливий розпач.

— Запеклою була битва. Сил немає зовсім, старію, — почав Янгол Темряви, відкинувшись у кріслі.

— Еге ж, — відповів Янгол Світла, — тепер, сподіваюся, ти задоволений? У тебе тепер суттєве поповнення злих душ, котрих мені так і не вдалося врятувати.

— Так, моя армія зла збільшилася. Але мушу визнати, головну битву я все ж програв, — обираючи та збільшуючи на екрані фото дівчини, промовив Янгол Темряви.

— А я в ній не сумнівався, — з гордістю відповів світлий суперник, — вона не тільки сама вистояла, а й інших своєю добротою рятувала! Багато хто не здався і не став злим, беручи приклад з неї.

— Чергове випробування, яке її не зламало. Треба ж, а я був переконаний, що вона його не пройде, що їй стане страшно. Почне клясти, жалітися на долю, злитись, виїде з країни

і там, на чужині, остаточно втратить свою доброту... — задумано говорив Янгол Темряви, пильно вдивляючись у фото дівчини.

— Знаєш, а я з кожним разом їй усе менше й менше допомагаю. Усього кілька разів за цей час довелося прийти їй на допомогу і додати трішки сил. А так мені вже іноді здається, що це вона мені там на землі допомагає, а не я їй, — з посмішкою та дивним спокоєм підтримував розмову Янгол Світла. — Дай їй трохи часу перепочити, а потім знову візьмешся за неї, вигдавши нове випробування.

— Ні, не візьмуся. Годі з неї! Вона незламна. Нехай живе щасливо! — зітхаючи, відповів Янгол Темряви і прибрав фото усміхненої дівчини з великого білого екрану.

Аріна Мар'яш,
26 років, II місце

Я і мій Ха
Короткі нариси небойової хроніки

Нації не народжуються незламними...

24.02–28.02.2022. У перший день повномасштабного вторгнення Харків, як і інші українські міста, прокинувся від вибухів. Стадія заперечення нової жахливої реальності минула швидко. Здавалося тільки, що це не може тривати довго, правда ж? Головне — протриматися кілька днів. ...Але думки про марафонську дистанцію вже почали тікати з комірчини підсвідомого.

Страх померти. Страх жити. Страх не побачити близьких.

Ніч без сну. З телевізора пояснювали, інструктували, розповідали про ДРГ. Біля військоматів шикувалися черги добровольців. Ті, хто за бажанням чи проти волі залишилися цивільними, демонстрували дива самоорганізації та усвідомленості.

Гордість за наших людей. Розпач через те, що ми дозволили цьому статися. Розпач і спроби закликати росіянців зупинити президента, «якого вони не обирали». Розпач і розуміння, що «хороших русских» не існує. Лють! Лють!! Лють!!! Віра в абсолютну перемогу (поки не тверда). Віра в ЗСУ (тверда). «Рускій воєнний корабль, іді на**й!!!»

Уночі проти 26 лютого були випадки прориву оборони, у першій половині дня ворожа техніка зайшла в Харків. Страх змінився азартом. Я дістала маленьку сокирку, старанно протерла її й поклала біля свого ліжка, маючи повну впевненість у тому, що зможу вбити. Ні, маючи бажання вбити. Аніскілечки не злякалася його.

28 лютого наші таки перебили окупантів. Харків вистояв, і маю надію, що на віки вічні позбувся дурної слави проросійського міста.

03.2022. У березні рашисти влаштували нам справжнє пекло на землі. Думалося, що після ракетного удару по Харківській ОДА на майдані Свободи пробивати дно далі вже нікуди. Але ж зараз усі ми знаємо, що це єдине ремесло, у якому ерефія досягла найвищої майстерності.

Винищувачі, що десь із тиждень зухвало вешталися нашим небом. Ракети. Багато ракет. Арта. Вони випалювали цілі житлові масиви, «денацифікували» школи, дитячі садочки, лікарні... І ніби між іншим, іноді влучали по суто військових об'єктах.

Вони сподівалися нас зламати психологічно. Подекуди їм це вдавалося. Люди почали масово виїжджати з міста. Я не поїхала. Не хотіла. Не могла. Чому? Мені складно дати собі однозначну відповідь. Але ще важче їй було дати нехарківським родичам, які молили, щоб я евакуювалася. Я ж молилася, щоб у випадку чого мене вбило одразу.

Страх умерти. Страх жити. Страх не побачити близьких.

Херсон. Маріуполь. Перші значні успіхи нашої армії. Чорний гумор увійшов у чат. Чорнобаївка, перший сезон, N-на серія. Віра в ЗСУ абсолютна (сплю в піжамі). Віра в перемогу тверда.

Регулярні, але дуже короткі прогулянки містом. Помірний біль через зруйновані будівлі. Сильний біль через наругу над нашою культурою та історією. Ретроспекції. Паралелі. Лють. Наша русофобія недостатня!

Нестерпний щем через умиць подорослішалих дітей теперішньої війни і такий самий нестерпний щем через безпорадні погляди нині живих дітей Другої світової. Нестерпний щем і дві жахливі думки: як добре, що дотепер мені так і не вдалося народити, як добре, що мої бабця і дідусь уже цього не бачать... Марафон усе-таки буде довгим і ще кривавішим. А хіба далі є куди? Є. Салтівка. Горизонт. Олексіївка. Думки про загиблих свідомо блокуються. Трупний запах, що іноді доноситься в центр з півночі, тішить: рашистське добриво. Лють змінилася гидливістю та відразою.

Згодом я стала боятися не вибухів, а цілковитої тиші. Вона здавалася занадто підозрілою. Я не могла заснути, не чуючи, як по орках працює українська армія. Гадаю, що на цьому етапі війни більшість у країні вже навчилася відрізняти «вільоти» від «прильотів».

Під час останніх нас усіх, немов заворожених, тягло до вікон, ми ледь не випадали з них, намагаючись побачити, що коїться навкруги. Інстинкт самозбереження періодично покидав чат. Психіка почала адаптуватися. Ми почали адаптуватися. Харків вистояв.

04.2022. Обстріли все ще регулярні та інтенсивні, але здається, що стало легше. Потроху намагаюсь жити життя, займатися побутовою рутинною. Російські війська тікають з Київщини, Чернігівщини, Сумщини. «Рускій корабль» таки дійшов у заданому напрямку, здійснивши «отріцательное всплтиє». У наших сусідів з Белгородської Народної Республіки з'явилася «бавовна». Піднесення. Гордість. Віра в ЗСУ абсолютна. Віра в перемогу абсолютна.

На Салтівці досі живуть тисячі поранених душ і попри все наполегливо тягнуть свою плоть на вулиці, щоб та могла всотати теплі сонячні промені й трохи ожити.

Надлюдно-комунальники, до речі, як і в усі попередні дні війни, виконують свою роботу з хворобливою сумлінністю: зварюють, лагодять, проводять, облаштовують... Клумби патріотично шедеврально. Усюди охайно та чисто. Біля ХНАТОБу й у позеленілому саду Шевченка прогулюються матусі з візочками. На Стрілці вже стоять 3-4 фургончики з кавою та непристойно гучною музикою. Українською. Радію. Люди біля мене у довжелезній черзі — теж. Кафе та ресторани не надто впевнено, але все ж відкривають двері для відвідувачів. Треба запускати економіку. Нічого-нічого, все буде...

І тут — Буча, Ірпінь, Гостомель. Думки про жорстоко закатованих та згвалтованих блокувати неможливо. Маріуполь. Херсон. Мій рідний понівечений Ха... І його загиблі цивільні... І його загиблі військові... Якась частина мене нарешті теж померла. «Як раніше» вже ніколи не буде. Погано це? Добре це? Психічний стан хвилеподібний. Але ми тримаємося.

05.2022. Обстріли все ще регулярні, але не такі інтенсивні. До цього часу в багатьох моїх близьких та друзів вже з'явилися другі й навіть треті дні народження. Святкувати їх немає сил, ані бажання. Втома. Жаль до себе. «Азовсталь».

Оперативні успіхи наших на півночі. Подекуди орків відтиснуто до кордону. Період затишшя. Гордість. Піднесення. Ілюзорне відчуття, що найстрашніше позаду. Запрацював «Буфет». Ті, хто поїхав, сприйняли це як вагомий аргумент, щоб повернутися додому. Влада закликала почекати ще. Але на Полтавському знову з'явилися затори.

Віра в перемогу абсолютна. Віра в ЗСУ абсолютна. Згадала, як усміхатися. Харків тримається. Харків стоїть!

1-17.06.2022. Щоночі з Белгорода летять «іскандери», але дні в місті переважно мирні. Відносний спокій. Харків регенерує.

18.06.2022 — ?.. Нелюди знов просунулися в області та накрили місто пекельним полум'ям.

АЛЕ віра в ЗСУ абсолютна. Харків стоїть і вистоїть! Україна вистоїть і переможе! Ми ріками власної крові ВЖЕ вибороли це ексклюзивне право — називатися НАЦІЄЮ НЕЗЛАМНИХ. І обов'язково виборемо свою тріумфальну ходу незліченними майданами Свободи.

Слава тобі, моя люба Ненько! Ми міцно тримаємо тебе за руки. Слава твоїм Героям! І живим, і загиблим, і ще не народженим...

Категорія «Професіонали»

Тамара Куцай,
І місце

В одному празькому будинку...

— Перфаворе, ескузе! Перфаворе! — поверхом вище знову, як і щоранку вже три тижні поспіль, голосно закричав італієць Антоніо на свою дружину — американку Сьюзі. Його крик заглушив навіть ревіння газонокосарки на прилеглий галявині, що вже казати про спів ранкових пташок. — Як ти могла повечеряти без мене позапозаминулої п'ятниці о 7.20? Виходить, сім'я для тебе нічого не значить?!

— Ой, слухай, могла, — спокійно натягуючи плаття на свою фігуру, що починала добряче повніти, відповіла Сьюзі тоном, яким щоранку віталася із сусідами в будинку.

Тридцятирічна миловидна українка Катерина усміхнулася, допила гарячу каву з глиняного горнятка й підвелася. За вікном чарівливо пахнув бузок, зеленіли газони, а сусіди були уособленням чогось незмінного в цьому дуже мінливому світі. Але сьогодні на неї чекав незвичайний день. Сьогодні в неї було дуже багато роботи.

Пані Магдалена обережно піднімалась сходами.

— Пардон, може, вам допомогти, мадам? — послужливо й галантно кинувся до неї француз П'єр з п'ятого поверху.

— Ой, знаєте, чоловіче, я чешка. І мені вже сто років. І я так довго протрималася на цьому світі не тому, що хтось мені допомагав, а тому, що я весь час долала перешкоди сама! — виклично-повчально відповіла пані Магдалена, відводячи його руку, й по-хуліганськи підморгнула Катерині, яка спускалася сходами назустріч.

— Знаєте, якби смітєвий бак розмістити лівіше на десять сантиметрів і під кутом сорок три градуси, то сюди цілком міг би заїхати бус! — знову, як і кілька днів тому, поділився з Катериною вже на вулиці своїми міркуваннями рудий німець Ганс, який мешкав на першому поверсі. Він видавався зосередженим і тримав у руці лінійку. Усі свої вимірювання (синус, косинус, тангенс, котангенс) вносив у якийсь застосунок на смартфоні.

— Який ще бус? — чарівливо усміхаючись, перепитала Катерина.

— Будь-який! — вперто наполягав на своєму, лише йому відомому, Ганс.

— Бл...ь, нас не люб'ят! Опять зуби на балкон падбросілі! Што оні хот'ят етім сказать? — істерично заверещав з усіх сил росіянин з третього поверху на всю вулицю.

Газонокосарка різко вмовкла.

— Придурку, заспокойся, то вставну челюсть пані Магдалени знову до нас вітром занесло, — вмовляла його дружина, поки пані Магдалена, загадково посміхаючись, з грюкотом зачиняла зверху свої балконні двері. Ніякого вітру в Празі вже другий тиждень не було.

— А з нею перерветься ланцюжок того, що не повинно перерватися! — перелякано кинувся до Катерини, яка ступила на тротуар, індус Шраван із шостого поверху, гублячи чалму. Він ледь не збив її з ніг, коли вона випадково опинилася поблизу якоїсь малесенької комахи.

А вже біля зупинки трамваю її наздогнав смаглявий кучерявий іспанець Родрігес із сьомого поверху. Його красива засмагла шия була грайливо обмотана вишуканим яскравим шаликом.

— Я вас запрошую сьогодні на вечірку! Там будуть танці з кастаньєтами. І вино. Але кожен сам за себе платить!

Катерина вскочила в трамвай і побачила у склі вікна своє обличчя. Воно було зосереджене й насуплене. Вона хотіла б бути розслабленою, як подружки француза П'єра. Легковажною, як дівчата іспанця Родрігеса. Практичною, як супутниці німця Ганса. Різноманітною, як коханки індуса Шравана. Хотіла б, але не могла. Вона українка, і їй зараз не до того. І загалом у неї був вигляд людини, яка досягла всього, втратила і знову все починала спочатку.

...Хаші у цьому лісі були непрохідні й непролазні. І це було дивно: як так? Тут же світить сонце, гуляє іноді вітер, ходять поряд люди, але саме ця частина була ніби з іншого виміру.

Вона знала, що він її бачить. Він стежить на нею незмигнано давно, прораховує швидкість і розмір її кроків, просвітлює її рентгеном своїх очей. Оченятюк. Очисьок. Вилупків. Більм. Що там у нього може бути, вона ще не знала.

Щойно вона підійшла до бункера-печери, ніби вмонтованого в гору, старі скрипучі двері самі відчинилися і одразу ж зачинилися, ледь не вдаривши її в спину. Катерина здригнулася. Треба було кудись іти. Бо не йти було вже не можна.

— Красавиця... — прогарчало Щось у темному кутку, де горіли яскравим світлом якісь кнопки. Вона побачила написи «Дружні» й «Недружні», причому перший ледве миготів.

Щойно Катерина зробила крок уперед, кнопка з надписом «Недружні» ніби знавісніло замиготіла.

Катерина намагалася роздивитись те Щось, яке тут мешкало. Але воно ховалось у темряві, а на величезному столі можна було бачити велику купу мухоморів.

Раптово в цій печері на всю стіну загорівся екран.

— Зараз ти їх побачиш! — сказало Щось. Боже, який же противний у нього голос!

І вона побачила їх, своїх сусідів. В іншій реальності й зовсім іншими.

...Голодний і самотній італієць Антоніо плакав над порожніми тарілками й безперестанку заглядав в абсолютно порожній холодильник. Жажіття! У нього не було навіть пасти й піци!

Американка Сьюзі, закутана в чорний хіджаб з ніг до голови (навіть без отвору для очей), важко відсапувалася на розпеченому полуденному сонці в якійсь пустелі.

Пані Магдалена, прикута до крісла, мовчазна й нещасна, сиділа в якомусь із кутків будинку для літніх людей.

Француз П'єр у самотній келії чоловічого монастиря намагався продовжати зубочисткою отвір у стіні, яка роз'єднувала обитель з жіночим монастирем, але все було марно.

Німець Ганс уже нічого не вимірював, бо забув усі цифри, які тепер були не потрібні,

і взагалі сидів на якійсь дерев'яній колоді, а може, й на двох (все одно він не міг їх порахувати).

Злий крикливий росіянин та його дружина остаточно втратили голос і були схожі на акваріумних рибок, які припливли на виставу-пантоміму.

Індус Шраван, цілком дезорієнтований, топтався по комахах, якихось облізливих звірах та птахів і уявляв чомусь, що це все батут.

А іспанець Родрігес бігав з величезним червоним шматком тканини за куркою і думав, що він тореадор, а шокована вкрай курка — бик на кориді...

— Красавіца... Хочеш спитати, де ти тут?! Що, цікаво?! А тебе... нема!!! Пх-х — і нема! Порожнє місце! — зареготало Щось гучним моторошним сміхом. Від цих звуків у печері перелякано застрибали жаби, погаснув екран і на підлогу звалилися мухомори.

— Ой-ой-ой! — різко сказала Катерина, ступаючи вперед.

...Коли вона вже сховала свого меч, в печеру раптово проникло світло й залило все довкола. Там, де було Щось, лежала лише купа іржавого металообробу. І гарячково намагалися втекти кудись жаби, плигаючи від стіни до стіни.

Катерина була втомлена, але задоволена. Скільки минуло часу, насправді не знала. Але сьогодні точно був ранок, знову світило сонце й буяла природа.

— Перфаворе, ескузе! Перфаворе! — почула вона високий голос італійця Антоніо ще за квартал від будинку. Почули його й голуби на прилеглому даху й різко вмовкли, аби не впасти. — Чому ти не хочеш відпочивати разом із моєю родиною? Нас усього двадцять п'ять людей зібралося!

— Ти мені краще плаття допоможи натягнути, — спокійно відповідала йому американка Сьюзі під поновлене вуркотіння голубів.

Біля будинку стояв новенький бус, і німець Ганс скрупульозно вимірював усі його двері, намагаючись розрахувати оптимальний кут для відчинення, а завтра планував виміряти й опрацювати ще й процес зачинення.

Іспанець Родрігес пив на балконі холодну мінералку і тряс головою, приходячи до тями після запальної вечірки й прагнучи забути, як йому тепер здавалось, зайві подробиці.

Француз П'єр писав комусь ранкове повідомлення в стилі «лямур-тужур». Ну, як писав? Копіював із попередніх записів і надсилав.

Росіяни кудись виїхали, а індус Шраван подався в буддистський храм.

— Допоможіть мені, Катерино, — чешка Магдалена вперше за сто років дозволила комусь підтримати себе за руку, ступаючи вгору східцями. Вона вже давно жила на цьому світі й здогадалась, звідки Катерина прийшла.

...У глиняному горнятку неймовірно пахла кава. Й щемливо кликала тридцятирічну жінку додому. Від цього дому — до свого.

Людмила Кирієнко,

І місце

Лови момент

Чи часто ви звертаєте увагу на миттєвості? Не замислювалися? А це важливо. Адже саме вони відбивають у дійсності всі тонкощі життя: відтінки і напівтони. Як приємно помічати перший весняний спів пташок, перше тріпотіння прозорих крилець малесенької бджілки, яка щойно поцілувала своїми пухнастими вустами першу квіточку... А яку насолоду можна отримати, помітивши, як перший промінчик весняного сонечка лагідно пестить все і всіх навкруги... Я мрію стати тоненькою травинкою, яку осяяла ніжна, кришталево-чиста і завжди правдива краплинка роси. У цій краплині відбивається все прекрасне і неповторне, щомиті вона змінює свої барви-перли.

Я часто спостерігаю за хмаринкою, що безтурботно подорожує просторим небом. І варто відволіктися бодай на хвилику, як вона безслідно зникає... Тоді шкодуєш, що звернув увагу на щось інше, і починаєш розмірковувати: куди ж поділася ця маленька красунечка? Може, заховалася за обрій? А може, приєдналася до подруг? А може, взагалі десь розвіялася? Та ні ж! Вона сховалася, щоб пограти з тобою в піжмурки. Та ось же вона! Але вже зовсім інша... Не така, як була кілька хвилин тому... Вона сяє... Протерши оченята, її привітало сонне сонечко і побажало приємної подорожі.

А ось і легенький вітерець вже ніжно лоскоче мої рум'яні щічки. Побіг кудись... і зник, адже йому треба привітатися з усіма... Дякую, що не забув і про мене... Поспішай! Адже зараз люди, і дорослі й діти, поспішають — хто на роботу, хто до школи, їм ніколи буде тішитися тобою, мій милий друже.

А ось мене вже помітила молоденька берізка й схилила до мене свою кучеряву голівку. Яка ж ти сьогодні прекрасна, люба дівчинко! А пам'ятаєш, як ти дарувала мені затишок улітку, як ми ділилися одна з одною своїми таємницями, як просто мріяли в тиші й шепотіли, щоб не злякати полохливе їжачення, яке, притаївшись, очікувало кінця нашої розмови? Які незабутні спогади пов'язані у мене з тобою! До зустрічі...

А ось маленькі працюючі добродійки, за роботою яких завжди приємно спостерігати. Так, саме зараз я проходжу повз бездоганний замок — мурашник. Які ж ви чудові, крихітки! Як я вами пишаюся!

Нарешті... вони, ці два безмежні світи, які з невимовною любов'ю дивляться на мене... Так, це його очі... Такі рідні й щирі, такі замріяні... Запитую, чи довго вони шукали мене серед безлічі інших очей, які щойно тут пропливали? А вони відповідають, що їм ніколи не буває сумно наодинці з природою. І тут два легкі крила ніжно стискають мій тонкий стан... Так, це його руки... Такі натружені й люблячі... І знову палкий погляд зазирає мені в душу... О любий! Як же я тебе кохаю! Я відчула легке запаморочення, ніби земля попливла в мене під ногами, а весь світ на якусь мить припинив своє існування... І пелюстки його розкішних губ торкнулися моїх, створивши квітку... Кожен атом мого серця випромінює безмежне кохання... І навкруги стає так світло, так добре... Струни моєї душі грають хвалебну оду кохання... Я завмираю... Який казковий момент! Лови його, чуєш, хапай його, коханий, не відпускай, затримай... І ця незрівнянна мить продовжується... Він випив мене, як сонце росу після літнього дощуху... І я зробила йому подарунок... Тільки бережи його, любий, не зламай, не згуби! Так, це ключ від мого серця, який не має дублікатів. Він лише один... І саме ти його володар!

Я живу тобою... Ти завжди в моїй уяві, думках, мріях, сновидіннях... Твій чистий образ, з якого хоч зараз пиши картину, завжди зі мною... О мій янголе! Я возвеличу тебе у своїх віршах! Адже людина-творець ніколи не вмирає... Її душа безсмертна... Вона оживає на

папері, вічно промовляючи до небайдужих... Я хочу, щоб усі знали, що ми були, що ми є і що ми будемо...

Бережіть своє перше кохання! Адже воно — від Бога. Цінуйте кожную прекрасну мить... Тоді цих чарівних миттєвостей у вашому житті буде набагато більше... Зберігайте в душі все досконале, і воно буде супроводжувати вас завжди й усюди... Ловіть момент! Адже життя таке коротке...

Олексій Тарасенко,

II місце

Три доби останнього дня

(Уривки)

Як би ви провели свій останній день життя? Ні, не перед самогубством. Якесь сила має вас убити. Ви не знаєте, що саме за сила. Але знаєте, що зараз 8.00 за київським часом, і рівно о 8.00 наступного дня ваше життя і життя людей у радіусі 50 км закінчиться швидко і безболісно.

Тут будуть історії людей, які відповіли на моє запитання «Що робитимеш у день, коли знатимеш, що мусиш померти?».

Утім, зауважу, що питання від початку було, напевно, некоректно поставлене. Адже значно краще спитати: «Як ти чекатимеш наступної невідомості, що настане о восьмій ранку наступного дня?»

Одразу варто розставити крапки над «і» та зрозуміти, чим є життя. Цієї ж миті запитайте себе, чим є життя, на вашу думку. А що таке існування? А що таке якийсь відрізок часу існування? А що таке буття?

Ставлячи все більше уточнюючих запитань, ми ніколи не знайдемо відповіді або знайдемо ту, яка влаштовуватиме наш розум. Ми не знаємо, що таке життя і кожна річ, яка його наповнює. Спробуйте за тим самим принципом описати, що таке «дерево» або «думка».

Ми не знаємо, що в дійсності керує цим всесвітом і буттям загалом, адже глибина питання настільки серйозна, що, очевидно, наше світосприйняття і мозок не здатні тут до жодних умовиводів.

Історія № 1

— Знаєш, якби я жила, знаючи, що завтра мій останній день, я б не зволікаючи вдягнула найкращий одяг, пішла б у Карпати, лягла б десь посеред поля і чекала б на кінець. Символічно попрощалася б з близькими людьми.

Але чи можна думати в цей час про якесь символічне прощання? Напевно, так. Гадаю, люди виходять зі своїх життєвих пріоритетів, коли ухвалюють такі рішення. Ми однозначно хочемо зробити те, що пов'язує нас із символізмом, теплом і любов'ю, адже:

1) символізм полегшує життя і перетворює його на дуже загадкову і магічну річ, вносить сенси;

2) тепло — комфортна базова умова існування, те чого намагаються досягти люди;

3) любов, кохання — те, що керує нами і на чому тримається цей світ. Лише завдяки любові та коханню ми досі мали можливість жити більше 2000 років, попри війни та інші негаразди.

Ми підсвідомо прагнемо покращення нашого життя, допускаючи дії, які спрямовані на його погіршення. Що означає «покращити своє життя»? Ще одна пауза.

Історія № 2

— Я вкрала б коня або машину, ввімкнула б гучну музику і їхала б стільки, скільки дозволить ситуація.

Усіх турбує те, наскільки буде дозволяти ситуація. Отже, неправильними і схожими на самообман є вирази «Я керуюся ситуацією», «Буду дивитися ситуативно». Ні, треба називати речі своїми іменами, бо нами фактично керує ситуація, а ми під неї підлаштовуємо свої запити і як результат — дії.

Вкрасти коня й увімкнути гучно музику — доволі сміливе останнє бажання. Типу, ми підсвідомо хочемо стати частиною вічності, уявляючи свою вічність на коні з музикою, яка ніколи не закінчиться.

В принципі, іноді ми аж занадто романтизуємо наш кінець. Маємо на це право, чому ні. Кожен перебуває у тій точці, де хоче. Концепція свободи працює, коли ти про неї думаєш. Вибір з двох варіантів не є свободою. Свободою є твій вибір з тих варіантів, які ти сам собі надиктовуєш. Можливо, тобі різко захочеться плюнути в перехожого. От просто так. Плюнь. Візьми і плюнь. Це твоя свобода. Але пропагований концепт свободи не відповідає дійсності. Свобода, якою ми володіємо, обмежена. А чи може обмежена свобода називатися свободою? Часом людину робить злочинцем суспільство і правила, які диктують інші, а не вона сама. Ще одне обмеження.

Історія № 3

— Я б хотіла провести свій останній день в офісі, з шампанським і смачною їжею. Спокійно, адже навіщо переживати через наближення кінця, якщо він неминучий?

Фактично, так. Ми ніколи не знатимемо, що відбуватиметься з нами в майбутньому. Його не існує. Ми самі вигадали собі вимір часу для комфортнішого існування. Проте насправді наступної секунди не існує. Адже ніхто не володіє даром переміщуватися в часі фізично. Ми завжди живемо тут і зараз. Часом ми усвідомлюємо не стільки мізерність і незначущість нашого існування, скільки потребу проживати кожную мить із задоволенням. Не існує ніякого обов'язку йти й отримувати диплом після школи. Не може існувати ніякого обов'язку вчитися попри бажання не вчитися. Ті, хто не хоче вчитися, але під тиском цим займається, виростають доволі жорстокими людьми. Хоча, знову ж таки, що таке «жорстокість»? Помста реальності за те, яка вона є?

Ми мусимо жити без думки про те, що от-от щось може трапитися. Для значного полегшення життя необхідно позбутися очікування поганого. Чому очікування найстрашніше? Бо це тривалий процес, якому ми приділяємо забагато уваги. У результаті нічого може й не статися, або ж станеться те, на що ми не чекали. Тобто очікування може мати обманну функцію, відволікати увагу від дійсно важливих речей.

Людство, набувши певного досвіду, не має перспективного бачення, не має глобалістичного погляду на процеси. Адже кліпове мислення є дуже шкідливим, проте комфортнішим. Маючи певний досвід, ми розглядаємо перспективу переважно у такій площині: «Якщо зараз я витрачу 300 грн, то чи вистачить мені на пачку сигарет, перш ніж я знов отримаю зарплату?» Ми думаємо не про те, чи хороша ця інвестиція у 300 грн, а про те, чи не завдасть це шкоди нам у найближчому майбутньому.

Вокзал Тернополя, 22.50, стою біля смітника, курю, слухаю Зеленського. Жіночка, що та-
кож курить, звертається до мене:

— А ви аткуда?

— З Києва, а ви?

— З Харкова... — Я не знаю, як описати ці очі, не розумію, як це пояснити відомими мені
словами.

— Добре, щось трапилось? — дуже дивне запитання насправді, але ситуація неоднозначна.

— Та знаєте, я виїхала вже більше місяця тому сюди, сьогодні подивилась на кроликів,
купила на барахолці. Дістала вперше пива. Я так заплакала. Сама у хостелі тут живу, так
сумно стало. Кролики такі красиві. Я тут уже більше місяця, кожні два дні проплачую собі
наступні ще два дні проживання тут. По 100 гривень. А моя мама... Она осталася там, у Хар-
кові. Я не знаю, що з нею робити. Я розумію, що вона інфантильна, їй 63 роки, працювати
не хоче. Я її утримую останні 10 років. І що з того. Я накопичила собі за 20 з лишнім років
на хріновій роботі на квартиру в Харкові. І зробила ремонт за 2 місяці до війни. І що з того?
Я не знаю, що з нею робити! — піковий момент перед тим, як сльози поллються градом.
Не кришталево-чистим, як із хмар, а палаючим руським градом.

— Так, важка ситуація...

— А що мені робити? Вона їхати не хоче, за все там тримається, ще живе на останньому
поверсі, не спускається в сховища ніколи. Каже, що як прилетить, то так і буде. А я навіть
приїхати і забрати її не можу. Що мені, насильно забирати її? Та куди там, я отут поруч живу
біля вокзалу, я кожен день ходжу і дивлюсь квитки в Харків. Я навіть приїхати туди не можу.

— Ну, може, якісь евакуаційні потяги повертаються?..

— Нічого, нічого не їде, взагалі. А вона говорить, що нічого не хоче. А я не можу навіть по-
чати працювати тут. Я не можу взятись за якусь роботу, бо у будь-який день можу зірватися
до неї. А знаєш, що вона? Вона каже мені: їдь у Європу. Що я в цій Європі буду робити? Кому
я там нужна? Та і куди? Я майже вже без грошей, треба і себе годувати, платити за хостел,
і їй гроші скидувати, бо вона, інфантильна, не хоче працювати. А кроликів купила сьогодні
по 10 гривень. Пасхальні кролики. Я їх поставила біля її фотографії, пиво дістала. Я вже не
витримала і закричала в тому хостелі. Простіть, що я так перед вами оце розплакалась.

— Все добре, хочете, я обійму вас?

— Ну що ви, перестаньте... — Я обійняв її. Вона витерла сльози, продовжує: — Дякую,
що ви оце так послушали мене, бо вже треба було поділитися з кимось.

— Все добре, дякую, що виговорились, сподіваюсь, у вас і вашої мами все буде добре.

— Пішла я поки дивитись квитки на Харків, але якщо їх не буде, то не знаю...

— Тримайтесь, усе буде добре, путін здохне, сподіваюсь, він вже в муках.

— Дякую, спасіба, хорошої поїздки.

Німа пауза...

Розбирали з дітьми театр абсурду:

— Денисе, ну ти б відповідав якось, замість того щоб у чаті спамити.

— Ну я так, побалуватись.

— А я думав, тобі весело.

— Кому?

— Мені. Мені весело розповідати про театр абсурду. Так от...

Так от, діти. Діти — найкращі персонажі для абсурдної драми:

- Ну що, прокинулись? Готові до уроку? Розкажіть, як почуваєте себе, який настрій.
- Я хочу померти.
- Денис, а краще відповідав би на заняттях.
- Зовсім, зовсім короткі діалоги. Але колись було і так:
- Олексію Олександровичу, добрий день.
- Добрий, добрий.
- Як у вас справи?
- Може бути, — зітхнув.
- Не зрозумів.
- Нормально, Ваню, нормально.
- А це ваші окуляри?
- Так.
- Такі зелені, так пасують.
- Дякую.
- Мені пасують, я прям забрав би їх навіть.
- Так, діставай губозакатувальну машинку.
- У мене є лише трохи насіння в кишені.
- Що?
- Хочете насіння полувати?
- Ваню, урок скоро.
- А я чув, ви любите насіння лувати.
- Ні, зовсім не люблю, це шкодить.
- А гарбузове?
- А що ти хотів, Ваню?
- Як... ну, насінням поділитись з вами.
- А перед цим, коли прийшов?
- Привітатись хотів.
- Довго вітаємось?
- Так, довгувато.
- Привітались?
- Наче так.
- Ще щось?
- Ні, я взагалі хотів іти, у мене урок скоро.
- Добре, тільки не лувай насіння на уроках.
- Я для цього можу дати його вам.
- Ні, дякую, я не лувую насіння.
- І мені не треба.
- Не лувай, добре.
- Добре, домовились.
- Який урок у тебе?
- Укр. мова.
- Оксана Василівна?
- Так.
- Вперед в 310.
- Так це ж нагору...
- Вперёд і ввєрх.
- Добре.
- Гарного уроку, Ваню.
- Дякую. Гарного дня, Олексію Олександровичу.

— Дякую, — видихнув, і раптом Ваня знову розвернувся.
 — А ви добре вчили мову в школі?
 — Ні, погано.
 — А я думав, вчителі добре вчилися...
 — Не обов'язково.
 — Дивно.
 — Що?
 — Може, вчителем теж піду...
 — Так, вперед на заняття.
 — До побачення.
 — Пака-пака.
 Діти такі дивні, коли щось говорять.

Історія № 8

— Я танцював би у лісі під «Вів'єн Морт» та «Один в каное».
 Скажімо так, він мені від самого початку не подобався. Але це моє ставлення. Проаналізуємо мотиви такої позиції. Ми занадто романтизуємо смерть, хоча підсвідомо дуже її боїмося. Скоріш за все, це самозахисна функція підсвідомості.
 Адже я дуже сумніваюся, що людина у свої останні 24 години піде з речами в ліс танцювати під «Один в каное» та «Вів'єн Морт». Хоча на війні взагалі не знаю, що є можливим, а що — ні.

Історія № 9

— Діп питання, треба добре подумати.
 Щось більше схоже на реальність, так? Але ми не будемо сильно думати, розуміючи, що лишилось 24 години до смерті.
 Хоча, можливо, це найправильніший шлях — провести останню добу лише з думками. Лише один на один. Проте знову ж таки: з думками про світ, буття, себе, своє минуле чи про те, що його робити далі? У крайньому випадку — сенсовості нуль. Та й у першому випадку сенсовості мало. Що має сенс в принципі? Таке питання, значить.

Історія № 10

— Я пішов би захищати Маріуполь.
 Він у 7 класі. Вибачте, я відмовляюсь це коментувати.

Переможці
всеукраїнського конкурсу
«Березневі містерії»

ПОЕЗІЯ

lee

АММ

Марго Долотій
Олег Федоренко
Вікторія Француз
Надія Кулеш
Михайло Марчук
Дарина Неділько

Марго Долотій,
м. Запоріжжя,
Запорізький ліцей «Промінь» Запорізької міської ради,
3 клас

Сім'я

Сім'я — скарбниця нашого життя!
Вона є чиста, як вода!
Бо у сім'ї кожен вірить другу,
А також розвіює свою тугу...

У родині один одного підтримують люди!
І так майже всюди!
І повторити завжди зможу я,
Що найцінніше у житті — наша сім'я!

У кожного ця сім'я виняткова!
Буває сумна, а буває й зразкова.
І запевняю, друзі, вас я,
Що найдорожча у світі сім'я!

Олег Федоренко,
м. Запоріжжя,
Комунальний заклад «Запорізький обласний ліцей-інтернат
з посиленою військово-фізичною підготовкою "Захисник"»
Запорізької обласної ради,
10 клас

Моя Україна

Мене щодня вражає Україна,
Її краса, безмежність, простота.
Вона уквітчана та чорнобрива,
В очах її сіяє доброта.

Простора, щира, вільна, незрадлива.
Нескорена, хоч важко як було.
Молилась за синів своїх, стокрила,
Благословила дочок на добро.

Іди, іди вперед, не зупиняйся.
Крокуй в щасливе, світле майбуття.
Такою ж щирою, благаю, залишайся.
О, рідний краю мій, моє життя!

Нескорена Україна

За єдину Україну,
За славу, за волю
Будем, браття, боротися
До самого скону.
Не дамо спаплюжити,
Знищити, здолати,
Нашу неньку — Україну
Ворогу віддати.
Скільки ж було тих поганців,
Скільки зазіхали,
Били, мучали, палили,
Нищили, топтали...
Але волю, дух український
Не можна зламати.
Україна була й буде.
Її не здолати!

Вікторія Француз,

Чернігівська область, м. Остер,
Остерська ЗОШ І–ІІІ ст. ім. Ю. Збанацького,
11 клас

Нескорена...

(Поезія в прозі)

Замріяний літній ранок...
Брунатно-рожевий схід сонця...
Теплий, лагідний вітер пестить її волосся, а заразом підіймає і хвилю...
Хвиля накочується і трепетно розбивається об скелі...
На душі — спокій...
Хоча біль не відпускає.
Цупкими лабетами роздирає кістки, а душу — й поготів...
Не дає дихати... жити...
а жити хочеться... і писати...
Без упину...
Крихітна жінка з великим серцем та чоловічою вдачею...
Яскрава зірка, яка вказувала шлях багатьом...
Рідна донька свого згорьованого народу...
Нескорена...
Необорна...
Непокірна...
Людяно-крицева...
Ексцентрична...
Силовольна...
Ятристо-пам'ятна ...

Горіхові сні

Оголився старий горіх,
Сповідается перед нами.
Він — обійстя святий оберіг,
Що залишився нам від мами.

Пригадалось горіху багато:
Як він бачив смугасті сні...
Як він мріяв, що стане крилатим,
І чекав як нової весни.

Нагадає красень, що жовтень
Добігає потроху кінця...
Його листя давно пожовкло
Й закружляло у вальсі буття.

Пролетіли роки, і горіху
Знову хочеться вєсну стрічать...
Та старенький він став і, на лихо,
Більш не може у снах політять.

А як хочеться жити горіху:
Бачить жовті смугасті сні,
Дотягнутись гілками до стріхи
Й сподіватись... нової весни.

Надія Кулеш,

Запорізька область, м. Енергодар,
Енергодарська гімназія № 1 Енергодарської міської ради,
10 клас

Хортиця

Ти знов покличеш, люба Хортице, мене.
Прилину я на твої дужі груди,
Забувши все похмуре і сумне,
Тобі співати, сива мамо, буду.
Ти, сива і старесенька моя,
Минуло з тих часів багато років,
Та пам'ятаємо і ти, і я
Татар наскоки давні гострооких.
Як помирали наші горді козаки,
Як мужньо захищали Батьківщину.
У боротьбі звияжній на віки
Прославили кохану Україну.
Там майоріли горді прапори —
і гартувались душі гонорові.
Блакитне небо бачить хай згори,
що ми рідня по духу і по крові.
І я бажаю — ще багато жити літ
У єдності, у братстві та любові.
Ген майорять козацькі прапори —
Ми всі одна сім'я, по духу і по крові!

Михайло Марчук,

Волинська область, с. Колодеже,
Колодеженський ліцей Городищенської сільської ради,
10 клас

Зима

Тихо-тихо навкруги,
Тільки сніг летить-летить,
Не співають вже пташки,
Все у лісі спить.

А ялинка, мов красуня,
Тут причепурилась.
Під сріблясто-білим снігом
До землі схилилась.

Між дерев іде стежинка,
Білим снігом вкрита,
Наче килимом пухнастим
Вся земля сповита.

Це прийшла у ліс зима,
Замела стежинку,
Пишно вбрала всім на диво
Красуню ялинку.

Білий сніг

Білий сніг, білий сніг —
Світла радість для всіх,
А земля — в урочистій обнові.
Не спіши, зупинись,
Навкруги подивись,
Як чудово тут скрізь,
Як святково!
На сніжинку дивлюсь —
І дихнути боюсь,
Щоб не зникла моя диво-казка
раптово.
Нащо ті чудеса,
Коли в'яне краса,
Як торкнешся її випадково.
Не топчи білий сніг,
Хай чарує усіх,
Хай земля обіймається з небом.
Сяйво тої краси
У душі понеси —
І любов'ю озветься до тебе.

Весна

В небі жайвір розтрушує спів,
Пробудилась земля від глибокого сну.
Раптом вітер-пустун налетів
І туманом її огорнув.

Тільки сонце спішило здаля
І послало ясні промінці.
Усміхнулася вдячно земля
І йому, й довгожданій весні.

До беріз-чарівниць у гайку
Знову вітер грайливий полинув
І з туману хустину легку
Їм на довгії коси накинув.

Похвалилася сонцю добром —
Оksamитом зеленого жита —
І дихнула легеньким теплом,
Бо заждалася рук працюючих.

Дарина Неділько,

Волинська область, смт Торчин,
Опорний заклад загальної середньої освіти
«Торчинський ліцей Торчинської селищної ради»,
11 клас

Прийшла весна

Прийшла весна, постукала у двері.
Я відчинила — і вона вже тут,
Така пахуча, ніжна і весела,
Проходь-проходь, тебе уже тут ждуть.

Ти принесла нам сонце і бузок?
Ти принесла нам квіти, трави й води?
Ти принесла хоч жменьку пелюсток?
Ти принесла нам радісні пригоди?

Чому ти плачеш, дорогенька весно?
Бо небеса у спалахах вогню.
Війна прийшла і лих нам принесла.
Чекай-чекай, я двері зачиню.

Я встигла, не журись, моя єдина!
Війна лиха не прийде вже сюди!
Ми переможемо, переможе Україна!
І знову зацвітуть поля й сади.

Звір

Прийшов підступно, наче хижий звір,
Увесь такий озброєний та сильний,
Ти крові хочеш наших козаків?
Ти хочеш захопити Україну?

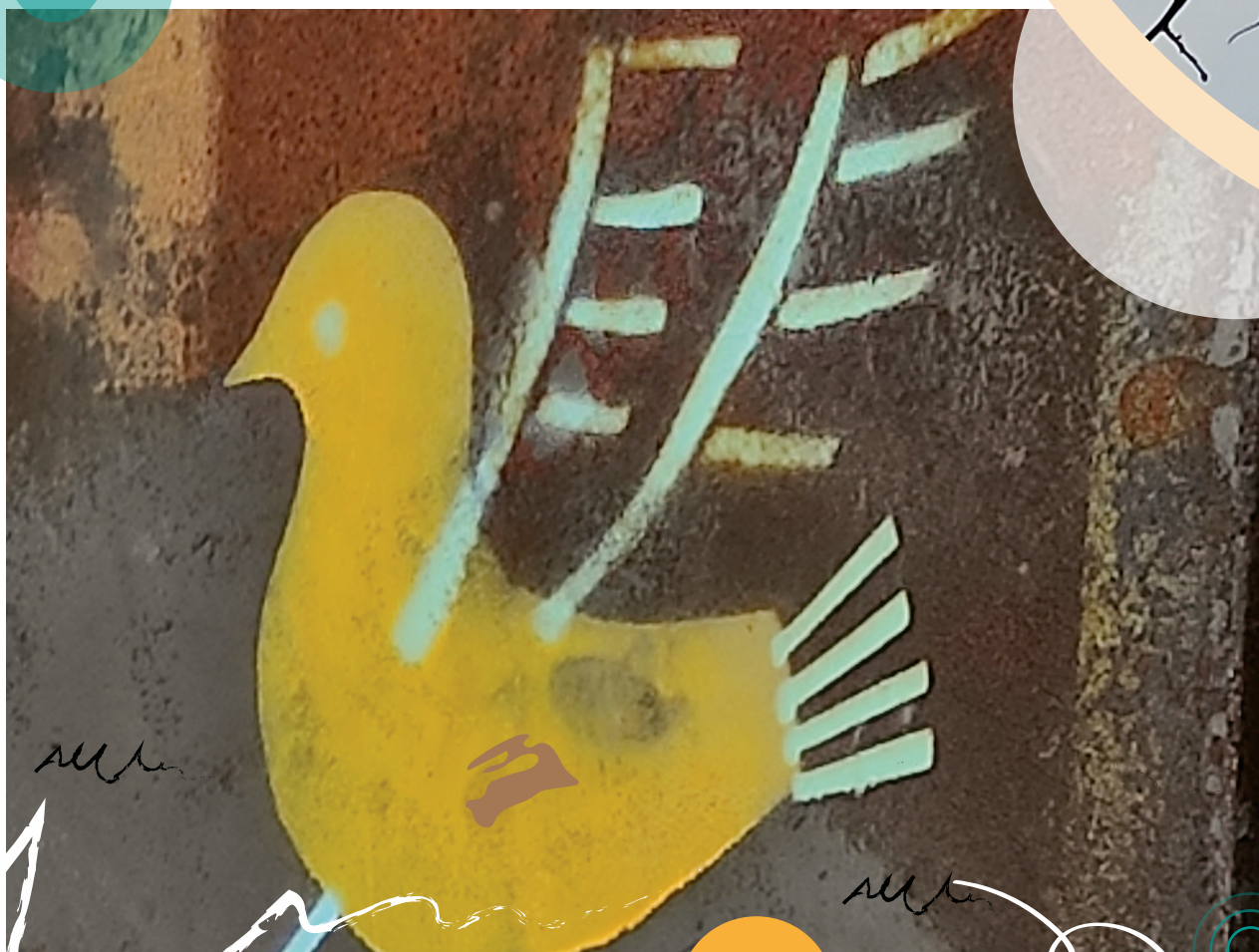
Ми пам'ятаємо усі твої гріхи,
Які чинив ти упродовж років.
В серцях у нас — жінки і дітлахи,
Яких ти підло і жорстоко вбив.

Ми пам'ятаємо про кожну смерть синів,
Про кожну слізку з маминого ока,
Про сотні й сотні знищених життів.
Поганити цей світ ти будеш доки?

Що ж, начувайсь! Ми боремось сміливо,
Даючи відсіч хижим ворогам.
І Україна буде знов щаслива,
І знову сонце усміхнеться нам!

ПРОЗА

е

Поліна Тендітна
Юлія Іщенко
Аліна Шевченко
Віталіна Олійник
Олександра Олійник
Дар'я Ремез

Поліна Тендітна,
Донецька область, м. Лиман,
Лиманська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 3
Лиманської міської ради,
10 клас

Нове місце для дракона
(За мотивами повісті-казки Ю. Винничука «Місце для дракона»)

І знову три дні і три ночі в Люботині було людно. Поминали старого князя. У шинку «Під веселим раком» відбувалася сумна подія. Але, як то кажуть, кому війна, а кому... Молодий князь платив щедро, не вимагаючи звітності, а Ривка з Мошком зовсім трішечки скористалися з цієї нагоди. За колотнечу, за розбитий посуд, за бруд, який понаносили на підосвах чобіт відвідувачі, вони таки зуміли здерти з гостей чимало грошенят. У короткі хвилини відпочинку, коли всі пили та їли, подружжя встигало перемовитися між собою:

— Слухай, Мойшеле, мені чогось лячно.

— Знаєш, Ривко, я теж хвилююся, але якось воно та буде. Наша хата, тобто шинок, живе дещо осібним життям. А випити, закусити та потеревенити люди завжди були охочі. Звісно, невідомо, як молодий князь буде керувати, тому поки що будемо сидіти тихо, так воно безпечніше.

П'яні вигуки змушували Ривку хапати тацю з кухлями й бігти до столиків. Краєчком вуха вона ловила розмови, які точилися за столами, й лише невтішно кивала головою. Виявляється, що майже всі чоловіки теж переймалися подальшою долею Люботина, планами молодого князя, а жінки здебільшого обговорювали жалобний одяг Настасії та її скупі сльози на могилі батька. Словом, усім було про що поговорити. Коли від'їхали останні гості з Люботина, здавалося, що й саме місто притишено зітхнуло. Але дуже тихо й обережно, щоб ніхто не почув. А то ще невідомо, як буде мести нова «мітла».

А вона й помела! Вже наступного ранку молодий князь скликав до себе всіх радників та воєводу. Швидко чутка про це розлетілася містом, і Люботин зрозумів, що спокій і затишок, які панували за старого князя, назавжди покинули ці місця.

Чесно кажучи, Антоній і не сподівався на такі зміни у своєму житті. Ще вчора він був джурою — принеси, приברי, подай, а сьогодні вже перед ним самим бігають та схиляють голови, дехто намагається й поцілувати в руку. А що... він і не проти. Приємно, чорт бибирай! Хочуть — нехай цілують, не він же їх змушує до цього.

До наради залишалася ще ціла година, й Антоній, накинувши на плечі теплий хутряний плащ, вийшов на вулицю подихати свіжим повітрям та зібратися з думками.

Була вже друга половина осені — незабаром запорошить. Ця пора року навіювала Антонію думи про власне життя, таке схоже на останні осінні дні. Хоч він і був ще доволі молодим та міцним, але зрадлива сивина дрібним сніжком уже впала йому на скроні. Сирітська доля не мед. Та ще й ця метушня навколо дракона додала сивого волосся. Але нічого, життя, як кажуть, налагоджується. Він навіть спробував посміхнутися, але посмішки чомусь не вийшло. На нараді молодий князь одразу почав з прибутків і витрат — відтепер воєвода мав доповідати йому про кожну копійку у князівстві.

Воєвода хотів був щось несміливо заперечити, але Антоній рвучко перебив його:

— Забувайте про той безлад, який панував за старого князя. У мене, повірте, стане сили встежити за всім. Як хочеш багато мати, то треба мало спати.

Далі молодий князь мав намір розширити свої (так, свої — як приємно вимовляти це слово!) володіння. Тому буде збирати кошти на війну. І знову воєвода спробував сказати про брак монет у казні, але Антоній його не слухав:

— Порожня казна, кажете? Тим більш, слід розпочинати війну. Сусідні князі більш заможні, нехай діляться. А щоб попередньо наповнити казну, введемо у князівстві штрафи.

У присутніх округлилися очі. Штрафи? Та зроду такого не було в цьому місті! І за що штрафи? Мешканці міста тихі й спокійні люди.

Антоній аж зірвався зі свого місця:

— Тихі й спокійні люди, кажете?! Тихі й спокійні?! От і є за що накладати штрафи. Позіхнув на людях, розвів дома мух — плати штраф. Так і порядки понаводимо, і казна наповниться! Як ви гадаєте?

Антоній вдоволено потирав долоні зі своєї вигадки.

Сумні та невеселі поверталися всі з цієї наради. А звістка про штрафи літала вже на баскім коні по всьому місту. Домчала вона і до шинку й перелякала Мошка мало не до гикавки (добре хоч на неї ще не здогадалися ввести штраф):

— Ой, Ривко, швидко ж біда до нас завітала. Та це ж як? Цілісінький день тобі та й не позіхнути? А мухи! Кляті мухи! Та ми все своє добро на одних них втратимо! Ти ж кожного дня мені жалієшся, що набридло видавати їх за пересмажену цибулю в стравах та як болять твої пальці цілісінький день виловлювати їх з кухлів та вичавлювати, бо невідомо скільки пива та горілки вони встигли видудлити. А ці напої не такі вже й дешеві! А те, що вони маленькі — то ще не показник. Он, наприклад, лицар Владек. Зовні ніби тобі підліток, хоча й перевалило йому вже за сорок. Проте як сяде їсти, то їсть за трьох дурнів. І куди воно в нього все влазить? Мало того, так ще й пива кварт зо п'ять у себе заллє. От і прикинь, що по чім. А ці капосні створіння невідомо звідки беруться, а тепер, коли дізнаються про штрафи, так пертимуть сюди з усього світу. Аякже, коли вже гинути, то за гроші! Атракціон «Чиє життя коштує дорожче?». Так воно і виходить у житті — хтось купує собі втіху, а кому мені продати свій смуток?

А Настасія тим часом сумувала. Чоловік виявився не таким романтичним, яким вона його собі уявляла. От Грицько був — зовсім інша річ. Дарма, що дракон. І поговорити було про що, і розважити міг, і розповісти щось цікаве. А квіти! Скільки їх росло у нього навколо печери! Стільки букетів їй не дарував ще ніхто. Навіть чоловік на весіллі. А зараз тим паче. Чоловік? Де-то він зараз? Коли не принесла великих статків спроба запровадити штрафи за мух (бо взимку літають хіба що білі мухи й штрафи за них виписувати нікому), він затято шукав інші способи збагачення. І вже Настасія точно й не знала, де, коли і як спала йому на думку ідея зробити з печери дракона забавку для мандрівників. Адже охочих побачити, як жив та загинув останній дракон, виявилось чимало. Перед прибулими мандрівниками розігрували навіть цілі сцени лицарських поєдинків. Одним із головних героїв був сам князь. Щоправда, дракон у цих виставах був уже кровожерливим, а Антоній щоразу ставав усе сильнішим, спритнішим та хоробрішим. І не важливо, як там воно було насправді. Кого у наш час здивуєш драконом, який читає та вирощує квіти? Натовп вимагає крові, й вони давали її. Під одяг князя чіпляли бичачі міхури, наповнені телячою або свинячою кров'ю, які під час турніру перевдягнений «дракон» проколював у потрібний момент, і герой, стікаючи кров'ю, завдавав рішучого удару дракону в око. От тобі й князь! Герой! На ці вистави приїздили подивитися не тільки з сусідніх князівств, але й почали прилітати перші ластівки з-за кордону.

Слово «молодий» вже якось само по собі відпало, та й старого князя вже майже ніхто не згадував. Та й навіщо? Помер, Царство йому небесне, поховали з почестями, пом'янули з розмахом, продовжуй свій сон, княже... А от Антоній і сам не спить, і іншим не дає. І потекли потихеньку грошенята. І не тільки до княжої казни. Він і людям дозволив дещо заробити, але за певний відсоток, зрозуміла річ. І кинулися всі як оскаженілі «рубати капусту». Той з дерева випилює силуети дракона, той риб'ячу луску продає за драконову, той божиться тисячний раз, що це останній екземпляр драконового кігтя (і не важливо, що вчора він був

відрубаний у домашнього півня). А Мошко з Ривкою вигадали навіть ціле екзотичне меню для свого закладу: горілка «Сльози дракона», холодець «Язик дракона», мариновані «вушка дракона»... і, уявіть собі, пиріг «Останнє око дракона». Словом, відвідувачів не бракувало.

Були й такі, які спробували було заперечувати й зберегти світле ім'я Грицька. Мовляв, зовсім не таким він був. Добрим, писав вірші, вирощував квіти і навіть читав Біблію. Та таких швидко вгамовували. Або накладали на них непомірні штрафи за брехню, або висилали з князівства, або навіть погрожували смертю. Тож поодинокі спротиви розчинялися у загальній купі, як ранковий туман.

Князівство гуло, як вулик. Нові знайомства, зв'язки широко відкрили двері у світ. Вже площа навколо печери не могла вміщувати всіх охочих. І тоді надумали розширитися. Але... Було одне «але». Воєвода ще звечора передбачав неприємну розмову з Антонієм, тому втекти від неї не вдалося. Навіть коли прикинувся хворим, то князь не погребував і особисто приїхав до воєводи. І тоді останній зрозумів, що жар будуть загрибати його руками.

Ще не привітавшись як слід і не спитавши задля годиться про самопочуття воєводи, щойно переступивши поріг кімнати, князь уже почав розмову:

— Не час хворіти, воєводо, не час. А можливо, тобі вже слід підшукати заміну? Досить, набігався вже, виконуючи чужі забаганки?

Після цих слів воєвода зблід ще більше. Такого він не очікував. Як же ж так? Скільки років служив вірою і правдою, недосипав (це слово даремно бовкнув), недоїдав (тут теж прибрехав трішки)... Та якщо я так пильно потрібен, то я зараз. Воєвода спритно скочив із ліжка і подався до сусідньої кімнати.

Князь єхидно посміхнувся йому в спину й почав розглядати його дім. Бо вже майже п'ять років він при владі, а в домі воєводи так ніколи і не був. Але не встиг він перевести погляд із ліжка, як перед ним стояв одягнений воєвода.

Князь знову схвально посміхнувся.

«Ну от, можуть же, як трішки залякати», — подумав.

Йому вже подобалося тиснути на підлеглих і бачити, як вони покірно тремтять і починають виконувати його доручення. От і зараз князь не мав жодного сумніву, що його наказ не залишиться без уваги.

— Ти знаєш, воєводо, про наші наміри розширити площу перед печерою?

Воєвода вже давно чув про це розмови, які точилися в колі підлеглих князя, але не знав, коли напевне це станеться й що головним цапом-відбувайлом виявиться саме він.

Князь продовжував:

— Так от, у нас є лише три варіанти, як це зробити. Перший відпадає одразу, бо в тому напрямку величезне провалля. Другий варіант теж не годиться. Болото засипати будемо не один рік. Залишається третій варіант. Єдиний. Але... Ти воєвода, тобі й вирішувати. Походи по людях, поговори й спробуй їх переконати, що так потрібно для князівства, так потрібно для Люботину. Словом, не маленький, сам знаєш, що робити. Згоден?

Як же вчинити? Відмовитися і втратити тепле місце? Князь і так уперше завітав до свого підлеглого додому, а це не віщувало нічого доброго. А он уже й синів час одружувати, та й онукам хотілося б дещо лишити. А з іншого боку? Невже він зовсім приспав свою совість? А як же людські розмови? Адже всі говоритимуть, що це саме він, воєвода, вчинив злочин. Про Антонія ніхто навіть і не згадає. Як же ж у вічі потім дивитися його нащадкам? Чи прокопчені очі диму не бояться? А часу на роздуми ніхто не давав. І воєвода вимушено ствердно кивнув головою. Адже мертвим усе одно, де спати. Чи не так? Справа в тому, що, аби розширити площу в третьому напрямку, потрібно було зруйнувати могилу старого князя. Річ до цього часу нечувана! Ніхто й ніколи не наважувався здійснити щось подібне. Тому воєвода, як не шукав добровольців на цю справу, які тільки могоричі не пропонували, ніхто

навіть і слухати не хотів. А люди на вулиці почали тікати від нього або вдавати, що не помічають. Тож довелося воєводі самому брати заступ, лопату й розкопувати могилу.

Заганяв заступ у землю, а сягав він аж до самого серця. Кожна нова лопата землі на-вертала на спогади, повертала до минулого, робила молодшим. Коли лопата вдарилася об дерев'яну кришку труни, серце не витримало. І воєвода повільно опустився на коліна й, хапаючи ротом повітря, впав на купу свіжої землі. Не встиг подумки попроситися з родиною, не встиг прочитати «Отче наш», лише встиг подумати, що вбито його так само підступно, як і Грицька тоді...

А люди й не сумували за ним. Лише родина оплакувала батька. Вони ж бо знали, що батько пожертвував своїм життям заради їхнього благополуччя. Навіть на похорон ніхто не прийшов. Навіть князь забув висловити співчуття дружині та синам. А от на поминки повалив люд! Усі перепрошували, казали про невідкладні справи, що завадили провести воєводу в останню путь. То хоч оце зараз прийшли... Кинули все й прийшли... А як же ж, треба по-людськи. А вже потім напідпитку попленталися до шинку, щоб удосталь потеревенити, якою паскудою неждано виявився воєвода. Через кілька місяців нова площа для глядачів була готова. Прах старого князя... Ніхто не міг сказати достеменно, де він подівся. Зник — то й зник. Великої цінності для князівства він не мав.

Люботин квітнув і процвітав. Лише... Не було нащадка у нового князя. Настасія ніяк не могла завагітніти й подарувати місту спадкоємця. Та які там її роки, ще встигнуть. А роки стрімко бігли й бігли...

І ось вона, довгоочікувана звістка. Князь чекає на поповнення в родині! Коли вже навіть і не сподівалися, доля зробила подарунок. Антоній уже подумки складав списки запрошених на хрестини. Ніяк не міг визначитися із кумами. Потрібно, щоб молоді були, але вже досвідчені й бажано, щоб заможні...

Князь чекав на сина. Інакше й бути не могло. Він так хотів, і так мало бути. Крім того, величезний живіт Настасії свідчив про те, що народиться богатир, а не якась там дівка. І він народився! І неабиякий, а двоголовий! Дракон! Такого не очікував ніхто.

Було б його одразу придушити, так не піднялася рука. Дитя ж таки рідне. А що ж робити тепер? Як його показати людям? І хто зважиться стати хрещеними батьками?

Час не зупинився ані на мить. Стрімко й чітко відбивав належний ритм. А князь як ніколи зараз хотів його зупинити. Він був у розпачі. Ні, цього не може бути. Це сон. Просто поганий сон. І дійсно, як таке може бути, щоб людина породила дракона? Це його втома. Він зараз прокинеться, й усе буде так, як і мало бути. Та спливали дні, а про те, що князівна вже народила, та ще й таке чудовисько, у Люботині не знав ніхто. Ні, про це знав сам князь, Настасія та баба-пупорізка, але їй заборонили виходити за межі стін замку, й вона навічно змушена була залишитися тут. А Люботином пішла звістка, що вона зникла за невідомих обставин. Була людина — й не стало. Буває й таке.

А дракон-князь ріс не по годинах, а по хвилинах. Різники не встигали забивати худобу, бо ця дитина з першого дня не визнавала молока, а вимагала м'яса, та ще й свіжого, з кров'ю. Крім того, голови не ладнали між собою. Коли одна голова хотіла м'яса, то інша вимагала риби, й навпаки. Та ще й пазурі. Вони так швидко росли й боляче ранили батьків. А драконові подобався вигляд свіжих ран, і він намагався завдавати їх ще й ще. А потім злизував з них свіжу кров своїми довгими язиками. От тобі й маєш нащадка! І в кого він такий тільки вродився? Адже ж батьки люди як люди...

Князь із острахом дивився на своє «дитя». Що далі буде з нього? І доки вони приховуватимуть його народження? Це тобі не той Грицько — «божа кульбабка». З таким чудовиськом навіть Антоній не вийшов би на герць. Такого перемогти — це вам не метелика на списанизати! Від страху не в одного лицаря були б повні штанці, й не один раз. І тоді приховали народження дракона у князівській родині. Оголосили, що дитина народилася мертвою.

А дракона перевезли до печери, в якій колись мешкав Грицько, та прикували ланцюгами. Й почали рости біля печери не квіти, як раніше, а гори кісток, як і належить справжнім драконам.

На щастя, недовго сумували Настасія та Антоній. Невдовзі княгиня зрозуміла, що знову вагітна. З острахом чекали народження другої дитини. Саму вагітність ретельно приховували, бо, не дай боже, знову народиться щось дивне...

А князь помітно збавив оберти. За кілька місяців із Люботина виїхав останній мандрівник, і місто знову почало повільно затягувати в павутиння сну.

Немовля народилося вчасно й без ускладнень. Дівчинка була схожа на метелика. Легка, тендітна, білява, з карими оченятками. Невимовної вроди красуня. Маленька копія княгині Настасії. Батьки не могли натішитися.

І знову Люботин гуляв три дні й три ночі. Але радість швидко привела за собою й смуток. Справа в тім, що народилася дівчинка. Дівчинка! Так, добре, що вона красива й здорова, але... Бісова давня традиція. Щоб вона мала змогу продовжити свій рід, повинен знайти-ся лицар, який би переміг дракона. І справа не в тому, що дракони вже давно вимерли, а в тому, що цей дракон — твій власний син!

Спливали роки, приносячи порівну радість і смуток, спокій і тривогу. Князівна досягла вже й повноліття. Час оголошувати про появу дракона. Батьківське серце не витримувало таких тортур. Тепер-то він добре розумів дивну на той час для себе поведінку лицаря Лавріна.

«Під веселим раком», як і сорок років тому, зібралася вся лицарська кумпанія. Смажені барани, начинені бекасами і воловим мозком, височіли над усіма іншими стравами. А вже помітно посивілий Мошко втішено потирав пальці, подумки підраховуючи прибутки.

А гості пошепки говорили про те, як же ж таки щастить цій родині. Дракони з'являються для них, ніби на замовлення. Не встигло молодій князівні виповнитися вісімнадцять років, як на неї вже чекає її дракон. Інші князівни так і помирають, не дочекавшись ані дракона, ані лицаря...

Завтра має відбутися поєдинок. Не спав Антоній, а разом з ним і Настасія, не спала і молода князівна. Їй було і страшно, і цікаво. Як то воно буде завтра? Дракона їй ніскі-лечки не шкода, на те він і дракон. Її хвилювало інше. Яким буде той лицар, що його пере-може? Молодим чи старим? Буде вродливим чи спотвореним шрамами від нескінчен-них лицарських турнірів? А яким буде його ім'я? І ще безліч подібних запитань вирувало у голівці дівчини. А відповіді на них вона отримає тільки завтра. Потрібно просто трішки зачекати. Набратися терпіння. Але ж так цікаво! Крім того, вона часто чула розповіді своїх батьків про подібний поєдинок. І вона не могла заснути. І свічка за свічкою догоряла у неї на столі біля ліжка.

І вже на світанку, коли вона ніби задрімала, князівна почула легенький знайомий сту-кіт у двері. Так, це вона. Її нянька. Старенька, добра, мила няня. Князівна відкрила двері й швидкими кроками повернулася до ліжка. А нянька сіла біля неї, поправила ковдру, по-гладила по голові й зважилася на важку розмову:

— Не знаю, скільки я ще проживу після того, як відкрию тобі таємницю. Майже тридцять років я мешкаю в цьому замку, не залишаючи його ні вдень, ні вночі. Бо знаю одну страшну таємницю. Я довго вагалася, перш ніж прийти до тебе. Але ти повинна знати все.

І нянька почала свою розповідь із згадки про старого князя. Розповіла і про Грицька, а потім назвала день народження її... брата чи братів? Адже голів двоє!

Для князівни це було страшне відкриття! Вона неодмінно має все це зупинити! Нехай і чудовисько, але ж рідне. У його жилах тече така ж, як і у неї, кров. Не можна так. І вона по-чала збиратися на місце битви. Батьки заборонили їй там з'являтися (і тепер вона розуміє чому), але вона не може залишити все так. Вона має завадити смерті брата!

Ніхто з придворних не зважився відвезти князівну до печери. Вони мали суворий наказ князя, а перечити йому мало хто коли наважувався за ці роки, знаючи запальний характер володаря. І тому князівна змушена була діставатися туди пішки.

Коли вона нарешті прибула до місця поєдинку, той був у самому розпалі. Душа не одного сміливця вже відлетіла, а драконові було байдуже. Він лише розлючено водив своїми головами навсбіч, вишукуючи жертву для поживи, адже князь дав наказ два дні його не годувати. А бажаючих вже не було. Хто буде жертвувати своїм життям? Князівна князівною, а жити хочеться і бідним, і багатим.

Князівна пильно вдивлялася в натовп, щоб завчасно не потрапити на очі батькам, але несподівано зустрілася поглядом із молоденьким лицарем. Лише секунда, але його очі обпекли її обличчя. Воно палало так, ніби на ньому хто розпалив багаття. Іскра того полум'я долетіла, вочевидь, і до нього, бо і його щоки стали пурпуровими. І тоді несподівано для всіх на черговий виклик глашатая, який запрошував сміливців до поєдинку, він рвучко виступив наперед і без оголошення початку поєдинку стрімко направив свого коня у бік дракона.

Дракон його добре бачив. Адже дві голови давали прекрасний огляд місцевості. Ліва голова вже намірилася прокусити горло лицарю, а права готувалася смакувати свіжою кониною. Князівна кілька хвилин не могла навіть поворухнутися. Дивне почуття скувало її рухи, й вона на мить забула, чому тут опинилася. А лицар уже мчав назустріч смерті. І тоді сталося щось неймовірне. Очевидці ще довго обговорювали цей момент, але кожна нова розповідь кардинально відрізнялася від попередньої. Та воно й не дивно. Не кожного дня таке побачиш та почувеш.

Князівна закричала. Її крик був настільки гучним і пронизливим, що на мить усе на галявині завмерло. Зупинився навіть лицар, і дракон повернув обидві свої голови у бік князівни. Він втратив цікавість до лицаря й став стрімко наближатися до неї. Вона йому сподобалася й, крім того, когось нагадала. Тільки він ніяк не міг пригадати, кого саме? На бігу голови навіть посварилися: кому смакувати цією молоденькою дівчиною? Байдуже, що черево в них одне на двох.

А з іншого боку до них біг князь. Ніхто зі слуг так і не наважився його супроводжувати, тому він уперше за багато років знову був сам на сам із драконом. Він теж кричав, але його чомусь ніхто не чув. З горла виривалося лише хрипіння, всі звуки й слова просочувалися ніби крізь сито й залишалися на ньому. А потім почали відмовляти і ноги. Антоній мчав, ніби вітер, але дивним чином залишався майже на місці. Лише думки в голові були чіткими і ясними. Хто привіз сюди князівну? Чому вона побігла до дракона? Захистити лицаря? Чи їй хтось розповів таємницю? Хто і навіщо?

А князівна тим часом була вже на відстані витягнутої руки від дракона. Ще мить і... Драконові голови не чули, про що їм намагалася розказати князівна. Вони вже давно розучилися розуміти людську мову й добрі слова. Ті, хто наглядав за ними, частіше всього лаялися й голосно кричали. Тому вони вирішили не прислухатися до тих слів. Взагалі не звертати уваги на людську мову. Занадто багато у ній брудних слів.

З усіх боків у дракона полетіли списи та мечі. Тут вже не до першості, коли саму князівну мають з'їсти... З'їли... Адже якщо ти щодня звик ласувати свіжою кров'ю, то байдуже, чия то кров. Якщо немає чужої, то підійде й рідна. Сила звички сильніша за родинні почуття. Не погребував дракон і молоденьким лицарем, який упритул наблизився до нього, намагаючись визволити князівну. Князь відчув, що там, де в його душі було раніше сліпуче світло, запанувала тепер темрява. Але князь її уже не бачив. Нічого не бачив і не чув. Не витримало батьківське серце.

Дракон, звільнений за довгі роки з ланцюгів, раптом розправив свої крила й злетів над Люботином. А через хвилину почалася шалена злива з грозою. Багато хто тоді так і лишився навічно на галявині.

А на ранок, коли дощ уже вщух, вітер перемітав містом якісь папірці. Коли цікаві перехожі почали піднімати їх і читати, то виявилось, що це сторінки зі щоденника Грицька. Він сховав його в печері, й до цього дня ніхто не знайшов нотатків, бо не знав про них і не шукав. Та й кому цікаві думки якогось там дракона? А вчорашня злива зуміла відкрити душу покійного Грицька. Кілька днів люботинці збирали листочок до листочка, складали сторінку до сторінки. А потім читали й дивувалися, чому такі прості слова й думки ніколи не приходили до їхніх голів?

А потім знову була негода. Несамовитий вітер викидав ті листочки з рук перехожих, ніби намагаючись прочитати й собі мудрі драконові слова. Сторінки щоденника зникли так само раптово, як і з'явилися. Лише вітер нагадував про їхнє існування. А він шарудів ними, і в кожному шелесті вчувалися слова Грицька:

— Стережіться не тих драконів, які вилупилися з яйця, а тих, які народилися у ваших душах.

А в Люботині знову було людно. Три дні і три ночі поминали молоду князівну й старого князя. А дракон полетів шукати собі нового місця. У багатьох селах і містах люди бачили, як ширяв він понад дахами і стріхами, неначе видивляючись здобич. Хто знає, можливо, він оселиться у твоєму місті. Хто знає...

Юлія Іщенко,
Запорізька обл., м. Мелітополь,
Мелітопольський навчально-виховний комплекс № 16
Мелітопольської міської ради,
11 клас

Сірий

Містер Пек Ліар, як і завжди, увечері повертався додому. Ще один метушливий день добігав кінця. Ніч неохоче опутувала місто. Погляд простого службовця місцевого банку блукав будівлями. Тяжко зітхнувши, містер Пек притиснув старомодний портфель до грудей і спробував перестрибнути калюжу. Не те щоб він був уже старий, ні. Чоловікові нещодавно перевалило за тридцять. Можливо, то була втома або байдужість. Але свої штани він усе ж таки занапастив. І ось уже безлюдним провулком крокував той самий містер Пек Ліар у звичайному діловому костюмі, тільки тепер на ньому розповзлися потворні плями бруду. Незважаючи на прикрість, сутулуватий, хоча й високий містер Пек продовжив свій шлях.

Думки кружляли в голові чоловіка, як настирлива комашня. Він був би радий їх позбутися, але водночас це здавалось йому справжнім злочином проти природи, проти самого людства. Хто він такий, щоб заважати еволюції? Адже всім відомо, що коли людина мислить — вона розвивається.

Містер Пек Ліар був звичайним. Якщо б ви захотіли надати слову «звичайність» людської подоби й наділити його розумом, воно неодмінно перетворилося б на містера Пека! Попри власну звичайність, бачила й усвідомлювала світ ця людина по-особливому, навіть неординарно. Така ось дивна випадковість.

Звичайний містер Ліар жив у часи суворої Визначеності, коли все було настільки зрозумілим, що мало лише два кольори: білий і чорний. Зовсім не потрібно було ламати голову, що за людина крокує поруч з тобою? Чи порядний громадянин простує зараз вулицею? Чи,

можливо, він має якісь злочинні наміри? Кожного можна було оцінити за одягом: загально-відомо, що в чорному ходять тільки справжні злодії.

До того ж СББ — Служба внутрішньої безпеки — пильно стежить за дотриманням цього правила. Її гігантські архіви зберігають довжелезні списки неблагонадійних громадян. Зазвичай достатньо лише один раз потрапити у відділок СББ, щоб твоє прізвище опинилося серед невдах, які, вбравшись у чорне, вже ніколи не зможуть отримати підвищення на роботі й залишаться самотніми, адже старі друзі будуть їх оминати, нібито ніколи й не були знайомі... Отака прикрість. І носити чорний людина змушена до самої своєї смерті, бо, якщо громадянин обрав шлях злодія, то він уже ніколи з нього не зійде, адже це суперечило б постулатам партії «Визначеність».

Люди нової епохи вперто ігнорують інші кольори. Навіть природа змушена із цим миритися. У міських парках тепер квітнуть лише білі та чорні квіти, сорти яких були виведені десь півстоліття тому як подарунок панівній партії від трудового об'єднання садівників. А в дитячих садочках юні «квіти нації» малюють лише двома олівцями, зі всією старанністю креслячи одноманітні хатинки та пухнастих котів.

Містер Пек Ліар не мав нічого проти влади або режиму. Була лише одна річ, яка хвилювала його протягом усього життя. Ота незвичайна здатність бачити й усвідомлювати світ не так, як інші. Така вада наче й не дуже заважала мирному існуванню звичайного банківського працівника, але суттєво його ускладнювала. Справа була в тому, що, на превеликий жаль, містер Пек Ліар бачив лише один колір — сірий. Так, навіть славнозвісний сорт квітів, яким милувалися в парку, він бачив лише в одному забарвленні. Це захворювання виявляли в молодшому віці, активно лікували, шанси на одужання були гарантовані, але чомусь у випадку містера Ліара все було інакше. Хвороба ніяк не хотіла лишати нещасного, тож він вирішив брехати. Лікарі повірили й виписали пацієнта. З того часу містеру Ліару довелося пристосовуватися до життя зі своїм особливим зором. Жодна душа не знала про його секрет. Спочатку було важко, але чоловік зміг придивитися. Навіть отримав місце в одному з найбільших філіалів місцевого банку. Життя начебто налагоджувалося, та все ж таки ця таємниця потроху виснажувала його.

На ніс похмурого чоловіка впала перша крапля дощу. Він здивовано підняв голову, вдивляючись у мовчазні зірки, на що небо відповіло стрімкою зливою. Схаменувшись, містер Пек Ліар, піднявши догори портфель, щоб врятувати рідке волосся від настирливих крапель, майже бігом поспішив додому. Вже вкладаючись у ліжку, містер Ліар перебрав список справ на завтра, подумки запевнив себе, що цей день буде точнісінько таким, як і сьогодні, та блаженно поринув у світ сновидінь.

Ранок, як і шлях до роботи, минув спокійно і без пригод. Проте був-таки цього дня випадок, який вплинув на настрій звичайного робітника банку.

Трохи не позіхаючи, містер Пек Ліар прямував асфальтівкою, зрідка боязко поглядаючи вгору в очікуванні нового дощу. Раптом його увагу привернула жінка з дівчинкою років десяти. Чоловік не міг розрізнити кольори одягу, тож ставився до людей з деякою підозрілістю. Коли знайомився, то передусім звертав увагу на настрій співрозмовника, за яким безпомилково визначав і колір його одягу. На цей раз інших перехожих він на вулиці не бачив, тож вирішив про всяк випадок триматися осторонь. Тим часом дівчинка з неабияким запалом щось розповідала матері (містер Пек Ліар вирішив, що це все-таки мати). Обличчя жінки виражало стурбованість і недовіру. Чоловік вирішив трохи пригальмувати й прислухатися до розмови. Який же він був здивований, коли зрозумів, у чому саме справа.

А справа була в тому, що дівчинка з властивою молодшому поколінню гарячковістю намагалася донести до свідомості консервативної матері, що сірий колір взагалі-то прегарний і вона вважає себе особливою, а не хворою. Чим далі, тим більше брови матері повзли догори, а заява про те, що її донька зовсім не хоче лікуватися, викликала в неї справжній

шок. Містер Пек Ліар уже навіть був готовий ловити нещасну жінку, яка похитнулася, але все ж таки їй вдалося втриматися та не зомліти. Вона нервово оглянула невеличку тісну вуличку, погляд її зупинився на чоловікові. Судомно зітхнувши та швидко схопивши за руку говірке дитя, жінка поквапилася звернути у провулок.

Містер Пек Ліар не знав, чому ця коротка розмова так вразила його. Можливо, спантеличила рішучість цієї дівчинки, яка вперто не хотіла змінюватися лише для того, щоб пристосуватися до системи, або ж співчуття, що немовби хвилиною накрило чоловіка, бо він добре знав: дівчинку все-таки вилікують. Знітившись від роздумів, він поспішив до банку з мріями про швидке завершення робочого дня.

Величезна будівля була розташована у самому центрі міста. Її химерний фасад вражав і змушував ніяковіти. Містер Пек Ліар, силоміць відкривши тяжкі двері, прикрашені фігурами двох драконів, увійшов у просторий хол і поглядом відшукав дошку оголошень. Сьогодні на ній висіла лише одна об'ява, яка повідомляла про чергові збори всіх небайдужих громадян, присвячені питанням покращення умов життя мешканців міста. Настрій містера Ліара, здавалося, не міг погіршитися більше, але це оголошення враз перекреслило його надії на швидке завершення трудового дня. Тепер увечері о сьомій годині необхідно бути у Великій залі в Палаці культури. Хоча це було не обов'язково, він знав, що активна участь у громадському житті може посприяти підвищенню зарплатні працівника або навіть допомогти посісти вищу посаду, тож містер Пек Ліар, попри жахливий настрій і втому, ухвалив рішення неодмінно відвідати ці збори.

О пів на сьому чоловік залишив робоче місце і, прихопивши парасольку, попрямував до Палацу культури. Дощ підганяв і змушував мало не бігти. Пек Ліар відчував наростаючу тривогу, причину якої, скільки не намагався, не міг зрозуміти, немовби все його єство перебувало в німому очікуванні чогось. А чого — він теж не розумів.

До місця призначення він добіг за п'ятнадцять хвилин. Схвильований, ускочив до зали. Світло грандіозної люстри, що тиснула з височини своєю пишністю, на мить осліпило його. Звикнувши до різкого сяйва, містер Ліар обвів поглядом широке приміщення та квапливо зайняв місце в черзі, щоб під пильним зимним поглядом поважної реєстраторки написати своє прізвище та поставити підпис, який засвідчить факт участі в цьому заході.

Терпляче очікуючи своєї черги, містер Ліар уважно придивився до громадянки, яка стояла попереду. Він упізнав жінку, з якою йому довелося зіткнутися зранку. Та ж сукня з високим коміром та прямою спідницею, та сама тендітна постать. Зверху — на вигляд давня, але дуже тепла шаль. Чоловік не хотів її турбувати, але жінка сама озирнулася. Поглянувши у здивовані очі, він зробив висновок, що теж упізнаний. Здригнувшись, жінка відвернулася. Містера Пека Ліара знову переповнило вранішнє співчуття: напевно, тяжко дивитися, як твою дитину намагаються змінити, щоб вона відповідала вимогам суворого світу. Звичайний банківський працівник, звично лояльний до панівного порядку, цієї миті зненавидів таку болючу несправедливість. Чим він гірший, якщо бачить лише один колір? Хіба погано бути інакшим, особливим?

З такими невеселими думками містер Пек Ліар підійшов до місця реєстрації. Хутко написавши прізвище та дещо кривувато підписавшись, незважаючи на осудливий погляд реєстраторки, він упевнено пройшов до Великої зали. Крім розмірів, вона могла похизуватися м'якими стільцями й величною сценою, яка, мов примхлива красуня у діамантах, сяяла й виблискувала світлом прожекторів, приковуючи до себе увагу гостей. Переглядаючи програму сьогоднішнього засідання (буклети роздавали при вході), Містер Пек Ліар звернув увагу на останній пункт — представлення оновленого герба міста. Він і старий пригадати не міг, адже це на його пам'яті вже десяте за останні два роки оновлення символу міста. Трудовому об'єднанню художників регулярно виділяли кошти на «суспільно корисну працю», ось вони й намагалися виправдовувати витрати наданих їм ресурсів. Зацікавило

чоловіка у цьому регулярному явищі лише те, що представити герб мав якийсь працелюбний та завзятий клерк із місцевого банку. Саме так було написано в програмі. Це було щось на зразок нагороди за тривалу сумлінну працю. Озирнувшись довкола, містер Пек Ліар не зміг вихопити з натовпу жодного знайомого обличчя. «Так, ніхто з товаришів по службі не прийшов. Певно, герб презентуватиме хтось із працівників інших філій», — подумав чоловік і зосередився на сцені.

Засідання, як і завжди, було досить нудним, адже питання розглядалися дріб'язкові: чи потрібні нові клумби біля будинку адміністрації міста, чи не зависокий паркан біля СББ, чи потребують ув'язнені нових напірників і простирадл. Нарешті дійшли до останнього питання. Одночасне зітхання публіки сповістило про бажання всіх присутніх якнайскоріше завершити сьогоднішній захід. На сцену винесли великий стенд, завішений чорною тканиною. Один з чиновників урочисто сповістив про оновлення герба міста та запросив на сцену «гідного громадянина, що кожен день своєю старанною працею робить наше життя кращим»... містера Пека Ліара.

Містер Пек Ліар був вражений. Йому здалося, що він на декілька секунд перестав дихати. Підвівшись на тремтячих ногах, чоловік невпевнено й повільно пішов до сцени, наче ще давав можливість чиновнику передумати, але той, як на зло, почав ще більше посміхатися. Опинившись під поглядами стількох людей, скромний робітник банку став мертотно-блідим. Дійшовши до стенду та отримавши сигнал від представника партії, містер Пек Ліар зірвав тканину. Символ міста, напевно, відрізнявся від своєї минулої версії, та ніхто в цій залі не зміг біг сказати, чим саме. Гербом виявився квадрат, поділений на чотири частини, у кожній з яких був предмет, що символізував те, чим пишалося місто. Далі фотограф мав зняти цей історичний момент. Містер Пек Ліар вже встиг заспокоїтися, коли почув найжахливіше: «Будьте ласкаві, станьте з чорного боку, щоб вас було добре видно на фото». Усю витримку простого робітника банку немовби здмухнуло вітром. Бідний чоловік витріщив очі та почав плести якусь нісенітницю. Фотограф і чиновник здивовано дивилися на нього в абсолютній тиші. Почесна нагорода звичайного містера Пека Ліара стала незвичайною. Усі почуття, старанно приховувані протягом життя у закутках людської душі, вирішили відчайдушним виром вирватися на волю. Коли людина стомлена та зломлена, залишається тільки одне: кричати, несамовито кричати, щоб нарешті тебе почули. Власне, містер Пек Ліар так і зробив — голосно та рішуче промовив: «Шановні громадяни, я повинен зізнатися. Усе своє життя я бачу лише один колір — сірий. Ніяке лікування мені не допомогло, але я вже не бажаю змінюватися, бо вважаю, що цей колір є прегарним». Таке зізнання зала зустріла мертвою тишею. Містеру Пеку Ліару здалося, що минула вічність, аж раптом один чоловік із задніх рядів підвівся і промовив: «Я теж бачу тільки сірий... І я не стидаюся цього!» А потім почалася справжня лавина зізнань, яку перервав голосний крик чиновника: «Шановні, та невже ми всі з вами бачимо тільки один колір — сірий?!» Велика зала знову поринула в щільну тишу.

Саме це звичайне заплановане зібрання поставило крапку в існуванні цілої епохи Визначеності. А звичайному банківському працівникові вдалося перевернути світогляд цілої нації. Світ скасував поділ на чорне і біле, бо виявилось, що ніхто з громадян не здатен їх розрізнити, цей феномен пізніше отримав назву «колективне дурисвітство». Поки людство звикало до «панування сірого», на одній з пересічних вуличок маленьке хлоп'я років шести вперто намагалося переконати матір в тому, що небо голубе, а трава зелена, на що та лише тяжко зітхала та суворо мовчала. Схоже, чула вона це вже не вперше. Можливо, це лише вигадки маленької дитини. Або ж народження чогось нового, чому судилося перемогти. А втім, це вже інша історія...

Аліна Шевченко,
Кіровоградська область, с. Ізмайлівка,
Ізмайлівський заклад загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів,
11 клас

На розсуд світлих душ

Не все, що чорне, те зло, та й не все, що світле, — добро, але ж світ звик дивитися на речі однобоко. А винятки є, навіть у найсуворішому правилі...

Він, ще молодий, але самотній, покинутий, вигнаний, ішов степом і думав: «Хіба мене сюди привезли лише тому, що я чорний? Чи тому, що я зайвий?..» Так, він кіт, звичайний чорний кіт, якого здавна вважають символом невдач. Певно, що історія кожного чорного кота — унікальна, бо з ним народ пов'язує найбільш цікаві, часом моторошні легенди, притчі та прикмети. Чому? Бо вони чорні. Хтось казав, що відьми в давнину на чорних котів перетворювалися, а ще хтось переконаний, що як тільки чорний кіт дорогу перейде — чекай невдачі. Можливо, чорні коти не розуміють, що саме цим вони лякають людей, які самі часто одне одному дорогу переходять... Чорні ворони мають таку ж вдачу, як і чорні коти. Люди також жахаються ворон, бо здавна звикли думати, що воронячий крик страшніше страшного. Чомусь люди не зважають на горобця чи ластівку, коли ті пролетять над головою, а от коли це зробить ворона, то це вже край... Та хіба скільки чорних котів та ворон у світі, стільки й нещасть для людей? Навряд чи, адже тварини також, як і люди, мають ходити там, де їм подобається, зупинятися, де їм зручно, перекликатися, бо ж усі істоти земні — то частинки природного універсуму.

...Чорний кіт тепер став степовим, йому стара господиня навіть імені не дала, перш ніж попросила зятя вивести його в степ, подалі від оселі. Чим же їй те кошеня так надозолило? А тим, що тихо і спокійно перейшло дорогу, коли вона зібралася на пошту, де їй потім відмовили в одній послuzі. Чому відмовили? Хіба ж коти можуть впливати на людські рішення? Пані вирішила, що то все через чорного кота, а що сама нагримала на працівника поштового відділення — то байдуже. Та менше з тим...

Він уже й не пам'ятав, скільки часу сплинуло відтоді, як його сюди привезли, пам'ятав лише, як спершу було лячно самому, адже степ є степ, тут що крок, то й небезпека: зголоднілі лисиці, зграї безпритульних собак, та й вовк не раз траплявся... Особливо страшно було в перші дні, коли він сам-самісінький сидів поблизу дороги, чекаючи, що за ним повернуться господарі. Цього не сталося: минали дні спекотні, години дощові, тижні сніжні — за ним так ніхто і не приїхав. Він не розумів людського єства, тож до останнього чекав. Сидів просто серед дороги голодний, змарнілий. Нарешті побачив авто, подумав, що повернулися його господарі, підвівся, замуркотів... А водій жорстоким і байдужим видався, мчав просто на чорного кота, не зменшуючи швидкості.

Тоді все й почалося, коли чорний кіт потрапив під колеса автівки незнайомця, прийнявши його за свого господаря. З-під коліс авто чорний кіт врятувався, залишився ледь живим, майже мертвим... Тієї літньої днини палило безжальне сонце, нестерпну задуху розвіював помірно тихий вітер, довкола шуміли трави й рясним цвітом буяли запашні квіти, однак для чорного кота те все не мало значення. Він любив слухати вітер, муркотіти, мружачись до сонця, качатися у високих густих травах... Таким, сповненим котячого щастя, був другий бік його життя, а перший — сповнений небезпеки. Тепер же котові все байдуже. І ті трави, що колись рятували його котячу душу від туги за рідним двором і господинею, і ті дикі звірі, зубів яких йому колись вдавалося уникати. Одразу після наїзду всього його скував пронизливий біль, потім він не відчував нічого: ані лап, ані хвоста, ані болю в тілі... Пухнаста шерсть, яку так хотілося погладити ніжною рукою, стала брудною від піску та крапель

засохлої крові. Куш при дорозі, до якого чорний кіт здужав підповзти, щоб сховатися від пекучого сонця, став йому найзручнішим прихистком, щоправда, не таким, яким би міг бути господинин дім з теплим затишним підвіконням, м'яким ліжком, ласкою людини... День за днем, ніч за ніччю чорний кіт лежав під кущем без їжі, без сил, без шансів на життя. Він міг лише думати і мріяти так, як це дано чорним:

— Я чорний кіт, у світі я не один, нас тисячі, а може, мільйони. Мене не стане, хіба від того щось зміниться? Для людей мене вже не стало, коли вони мене сюди привезли. Мене вже забули, а я їх пам'ятаю, вони в мене були одні-єдині господарі на все моє котяче життя, а я в них теж один... Мене легко замінити, викинути, позбутися, бо ж я чорний кіт, таких, як я, багато. Тепер я сам, моє життя, мабуть, добігло кінця. Наді мною рій мух, хоч комусь я потрібний. Он ще миша побігла, скося глянувши на мене, лежачого, тепер вона вже не боїться, я її не стану ловити. Ох, шкода мені їх — тих польових мишей, що колись мені траплялися. Я б з радістю від них відмовився, була б у мене інша їжа, яку мені давала господиня чи якою зараз харчуються британчики та сіамчики, гм-м... вони ж не чорні, їх менше, вони для людей важать більше, ніж ми, чорненькі. Жив я тут, польовий чорний кіт, завдяки мишам, ящіркам, сонцю і цим кушам. Я полюбив усе це лише зараз, усвідомивши, що кращого, ніж є сьогодні, може, вже й не буде.

Котячі роздуми перервала одна чорна ворона — сама, без гурту поки що. Чорний кіт не раз її у цьому степу бачив, і завжди саму. Чорні чорних розуміють, та він не наважувався запитати, чому вона сама, лише стежив зеленими очима за її феєричними польотами на тлі блакитного неба. Тепер вона за декілька сантиметрів від нього. Клюватиме? Ще ж рано, живий ще ж наче. Чому вона так дивиться? Хоче щось сказати? Чорний кіт, не відводячи зелених очей, дивився на ворону. У її чарівливо-чорному вигляді крилося щось загадкове, відчайдушно сумне, щось, у чому відчувалася сама її вороняча душа. Спокійним, невимушеним, ба навіть щирим здавався її погляд. У ньому закарбована вся її історія, все життя звичайної чорної ворони.

Їй також довелося зустрітися з людиною. Ворони — птахи розумні, тямлять багато речей і заздалегідь відчувають небезпеку. І в цьому жодного натяку на незбагненне, оскільки так влаштовано природою — у ворон добре розвинений інстинкт самозбереження і відчуття загрози. Нещодавно чорна ворона пролітала селом, присіла на стовп, щоб поправити пір'я на крилі, яке через сильний вітер стирчало й заважало. Вона щось сама до себе каркнула, аж тут раптом розгавкалися собаки. Якесь мале цуценя, яке ще до пуття не тямить, на кого треба гавкати, а на кого — ні, вибігло з двору і саме під тим стовпом почало несамовито верещати, підбурюючи інших собак. Ворона з великим задоволенням злетіла б звідти, але її увагу привернуло чиєсь людське дитинча, яке вимірювало калюжу. Забавка, може, й непогана, але ж тому маляті не більше трьох років. А якщо спіткнеться? Чи землі наїстся, запивши тією брудною водою?.. Воно ж ще геть нічого не розуміє. А вчора тільки дощі припинилися, що лили з тиждень без просвітку. Ох і лихо буде...

Декілька хвилин чорна ворона спостерігала за малим, та раптом воно плюснуло долілиць просто в ту глибоку калюжу!!! Чорна ворона злякалася, хутко змахнула крилами й полетіла до вікон домівки, з двору якої вибігло те маля. Дзвобом постукала в шибку вікна... А господиня, жінка років тридцяти п'яти, побачила чорну ворону та як зойкне: «Овва! Це ж чорна ворона у вікно стукає! Це вже чекай!..» Вибігла з оселі та до ворони: «Ану киш! Нечиста! До сусідів лети, а не до мене!» Ось від таких людей і чекай добра. Нарешті пані глянула на дитину, яка борсалася у калюжі, захлинаючись брудною водою. «Ах ти!!! Це все ти навіщувала, погань така!» — знову звернулася до чорної ворони, яка піднялася високо в небо. Еге ж, ворона, котра в останню мить викликала люблячу матусю до дитини, з якої та мамця очей не зводила! Скільки чорна ворона не намагалася знайти з людьми спільну мову, та все марно, бо ж не нею той закон вигадано, не їй його й змінювати.

Так чорний кіт з чорною вороною і порозумілися. Відтоді ворона стала часто провідувати чорного кота, який ще довго лежав під кущем. Відганяла від нього мух та інших ворон, підбадьорювала й сама тішилася тим, що вона таки корисна, її не женуть, не проклинають і не лають, а приймають...

Минув час, чорному котові ставало дедалі краще. Загоювалися рани, зросталися кістки, життєві сили поступово наповнювали тіло. Вміння швидко бігати й стрибати за здобиччю він втратив, лишився тільки нестерпний біль у задніх лапах. Чорний кіт став кульгавим, доки лежав, його хребет зігнувся, на ньому виріс невивправний горбик. Задня частина при ходінні розверталася праворуч, певно, так зрослися кістки. На носі — глибокий шрам, який навряд чи заросте коли-небудь шерстю... Цим «добром» він завдячував людям, а Богу — тим, що лишився живий, бо, мабуть, він ще потрібен, як не людям, то цьому степу.

Чорний кіт звик до ворони, як і вона до нього, звик до того, як вона його кликала, коли знаходила серед степу щось незрозуміле або їстівне. Тоді ворона теж закаркала, розігнавши інших птахів довкола. На її поклик пришкандибав лише чорний кіт, одразу зрозумівши, що вона знайшла. То були кошенята, які просили про допомогу, біля них — брудний мішок, напевно, той, у якому їх сюди привезли. Четверо малюків: руде, двоє триколірних і біленьке з рудим хвостиком. Такі гарні, яскраві, жодного чорного, але теж покинуті, непотрібні. Добре, що вже дивляться й так-сяк ходять, а це значить — не пропадуть, до того ж з чорним охоронцем-котом. Побачивши кульгавого кота, всі четверо одразу кинулися до нього, бо прийняли його за матінку. Чорний кіт вперше за стільки часу замуркотів на radoщах, бо він тепер не сам. Діток чужих не буває, тому кіт зобов'язався дбати про знайдених кошенят. І хоча він не кішка, але ловити мишей і ящірок уміє, того ж навчив і кошенят. Чорний кіт завжди застерігав не підходити близько до дороги та не відходити далеко від дерев, щоб у разі небезпеки було куди тікати. А чорна ворона тішилася з того, що тепер чорному котові не самотньо, та й вона увесь час перебувала поруч, радіючи котячому щастю й пишаючись своєю вправністю.

Зазвичай серед степу зустрічаються зграї безпритульних собак, лисиць чи навіть вовків, однак люди, самі того не відаючи, створили нову зграю — котів, а спорідненість чорних додала до тієї зграї ще й чорну ворону. З ними серед степу життя зясніло новими барвами, дружною та вірою в те, що колись людина збагне, на що прирікає самотню тварину, викидаючи з дому. Степ милостивий, та не до всіх...

Торба молока

У селі знає кожен, що трилітрова банка — це не банка, а бутель, той самий, що з появою скла прийшов на зміну глиняному глечики. Щоправда, глечики розбивалися не так швидко, як скляні бутлі, тому слугували набагато довше...

Зайшовши в автобус і похитнувшись, щойно запрацював двигун, я обрала собі місце. Добре, є така можливість. Як завжди, моїм стало місце біля вікна. А вікно... осяяне мереживом паморозі, чарувало око своїм візерунком. Зима. Сніжна, сувора. Того ранку я стала першим пасажиром, радіючи такій честі, опустила захисну маску. Вдихнула. Повітря в автобусі особливе, просякнуте запахом пального, а взимку ще й насичене морозом, зате свіже. Автобус рушив, наступна зупинка хвилин через п'ять, не більше. Того ранку я гнівалася на себе, бо, зібравшись поспіхом, забула навушники, а без них в автобусі і я не я. Ту поїздку я б з легкістю могла назвати найгіршою за всю зиму, якби не пригода.

А от і друга зупинка. Людей стояло чимало, гляди, ще й місць на всіх не вистачить, а до міста ще два села, чотири зупинки. А чому ж дивуватися: субота, вихідний, та ще й базарний день, тож і пасажирів багато.

Людину чистої тяжкої праці легко розпізнати серед, здавалося б, подібних їй, тож можу сказати, на зупинці стояло двоє торгашів, а решта пасажирів їхала у власних справах... Ті, що їздять на базар з товаром, зазвичай поступаються місцем іншим, а в автобус заходять останніми, щоб не заважати своїми гігантськими торбами, серед яких обов'язково знайдеться торба чи дві з порожніми пластиковими пляшками для молока. Останнім повільно заходив дідусь, чи то, може, чоловік, але в роках, занадто виснажений працею. Глянеш на обличчя — років сорок п'ять, зведеш погляд на його великі, жилаві, потріскані руки, у які в'їлася багаторічна селянська праця, — можна й років сімдесят відміряти. Не так змінює людину вік, як сумлінна праця, що супроводжує змалку та й до останку...

Водій, поспішаючи за графіком, прогрімів на останнього пасажира, що ледве затягував важку велику торбу та ще одну — з порожніми пластиковими літровими й півторалітровими пляшками:

— Бистреє, шановний, бистреє... — і вже рушив з місця. Чоловік схилився на перше «службове» місце, але не встиг встановити свою сумку з повними трилітровими бутлями молока. Водій, зібравши гроші за квитки, рушив з місця. «Бр-рязззь!» — з таким звуком зупинилася торба, проїхавши по льодяній підлозі, точніше, її зупинив металевий поручень біля дверцят. З-під картатої сумки потягнулася біла тонка смужка, яка вже за мить перетворилася на білу широку калюжу. То було молоко, воно парувало, рікою розливаючись салом. Власник підтопленої сумки хутко кинувся до своїх бутлів. Я, сидючи навпроти, нарахувала в торбі шість бутлів, кожен по три літри. Отже, чоловік міг продати в місті на базарі вісімнадцять літрів молока.

«Що ж ви такий неакуратний!..», «...Фу, мужчина, як тепер людям виходить?..», «...Це ще ці базарники неуклюжі...» — доносилося із задніх сидінь у спину й без того збентеженого чоловіка. Бідолашний перевірів усі бутлі в сумці, повній молока. Геть розбито два, решта понадщерблювалася, понадколювалася, але трималася купи і молоко тримала в собі. Схвилюваний чоловік метушився навколо тієї торби, закотивши рукава, вимочував ганчіркою молоко й зціджував у невеличке чорне відро, що попросив у водія. Автобус потихеньку рухався, виїжджали саме на гору...

Якось ненавмисне я глянула просто у вічі тому чоловікові. Рідко таке побачиш, і я зовсім не про очі... То були дві глибинні історії, читати які можна безкінечно. Над ними нависли дві сірі хмарини мудрості й важкої праці, яка зараз розливалася по всьому салону автобуса. Історія, що наповнює очі працюючого чоловіка, читається важко, та й далеко не кожен здатен її зрозуміти. Прокинувся вдосвіта о п'ятій ранку, почав свій день не з кави, а з випасу корови влітку, з оберемка сіна взимку. Далі потрібно прибрати у корівнику те, що наступного року стане найкращим добривом для грядки. Прибрав, вивіз за сарай. Узяв відерце, налив трохи води... пішов до корови... промив дійки... вилив воду... видоїв. Вийшов із сараю з повним відром молока. Заніс до хати... процідив у бутлі. Пішов до криниці з двома відрами, набравши їх, приніс корові... випила... Прокинувся о п'ятій, нині восьма, можна й самому поснідати.

По обіді й увечері так — все те саме, що й уранці, так і в неділю, так і на свято, бо ж зручно щодня хоче їсти, щодня відчуває поклик природи, як і кожна жива істота на землі. Такий шлях проходить кожен літр молока, що потрапляє на прилавок. У кожному літрі — праця мужніх дбайливих рук, ніжних жіночих чи сильних чоловічих. Ті руки зараз вимочують і зціджують молоко впереміш із брудом — плоди своєї чистої праці. Спантичені, збентежені очі роззираються салоном, та вони не знають, що я щойно прочитала в них давно записану кимось історію. З-під сумки все більше і більше розтікалася біла калюжа, витирати яку чоловік просто не встигав, зате обурення пасажирів і водія так і лилося на голову бідолахи.

«Убірайте бігом, вмісті з сумкою, скока можна!..» — пробурмотів водій і зупинив автобус. Чоловік, затаївши в собі біль мовчання, зробив, як наказав водій — виніс сумку з розбитими і, можливо, кількома цілими бутлями. Поставив серед степу, на узбіччі... Зайшов до автобусу, знову спіймавши на собі погляди трьох десятків невдоволених пасажирів. Присів на своєму місці біля вікна і похилив голову. Аж раптом пролунала мелодія дзвінка. Чоловік дістав з кишені чорно-білу «нокію» й неквапливо відповів на дзвінок. Вислухав чийсь голос по той бік лінії, потім тихо мовив:

— Заміси тісто на хліб, я сьогодні не зможу його купити, — пауза, по той бік слухавки, певно, щось запитали, і чоловік знову заговорив: — Доню, я приїду наступним рейсом і все тобі поясню... Все нормально... — і натиснув на кнопку.

А у моїй свідомості сяйнув спогад з далекого дитинства. Ще малою, бувало, візьму відерце та й піду до корови, доки мамка не бачить. Сиджу-сиджу під короною, а все-таки хоч грамів триста та «вितягну» молока в те велике, дванадцятилітрове відро. Ото була нагорода й досягнення!!! Сама, без сторонньої допомоги аж триста грамів молока видоїла... Принесла, показала матері, а та як почала сварити, ніби я не до корови ходила, а до крокодила, який і справді може з'їсти. А ще згадала, як стояли з мамою на базарі, а потім, продавши все молоко, мама мені купувала цукерки... Раніше, продавши кілька літрів молока, й цукерок можна було купити, а тепер... Хіба що хліба та, може, на цукор трохи лишиться...

Нечемно якось було так уважно дивитися на незнайомого чоловіка, проте так хотілося йому подякувати за цей дитячий спомин... Однак я мала виходити раніше за нього. Я вийшла з автобуса й подумала про ті ріки молока, які для когось можуть бути цукерками, а для когось — хлібом...

Віталіна Олійник,

Рівненська обл., с. Малеве,

Опорний заклад «Малівська ЗОШ I–III ступенів»

Боремельської сільської ради Рівненської області,

10 клас

Повернення додому

Ніч. 04.55. Я поспав тільки сорок хвилин, і знову мою голову роздирає цей звук — звук, який змушує мене та моїх побратимів зриватися з місця, забувати про все на світі й тримати в голові лише одну думку: «Господи, допоможи нам прожити ще одну ніч і врятувати наших братів та сестер».

Сьогодні ворог почав наступ несподівано, я та мої друзі взялися обороняти нашу позицію. Це було складніше, ніж учора, тому що зброї не вистачало. Нам повинні були прислати додаткову зброю, кулі, але ми вже звикли, що розраховувати варто тільки на себе. Я стояв за моїм товаришем Михайлом, я завжди надихався його духом і безстрашністю. Він завжди ішов попереду нас усіх, наче старший брат, який готовий прийняти удар на себе. З боків були Дмитро та Сергій. Вони — брати. Прийшли на фронт 2015-го, і зараз їх уже двоє — третього брата, Сашка, винесли з поля бою без ніг і правої руки місяць тому, коли він підірвався на міні, захищаючи мене. Тепер щочночі я молюся за упокій його душі.

У темряві пролітали яскраві жовтогарячі вогники, такі красиві, що завжди мене заворожували, навіть було важко повірити, що ці схожі на падаючі зорі ліхтарики можуть жорстоко та болісно забирати життя молодих людей. На щастя, ця ніч минула без поранених та вбитих. Звичайно, ні про який сон не йшлося, ми вже й забули, що таке повноцінний сон.

О восьмій ранку, коли все стихло, ми пішли перекусити. Нічого, окрім консервів та продуктів, які нам раз на тиждень привозять волонтери, ми не мали, але були вдячні й за це.

Мені дуже пощастило, що я служу своїй країні поряд з такими людьми, як Сергій, Михайло та Дмитро. Це рідні люди, яких я ніколи не забуду. Вони для мене, як Свята Трійця, адже кожен з них мене так чи інакше врятував чи зберіг від біди. А от я таким похизуватися не можу. Проте цей день став останнім, коли ми четверо ось так могли помовчати разом. Учора прийшов наказ про мою демобілізацію, і сьогодні ввечері я повертаюся додому. Я не можу описати своїх почуттів. Тіло наче мертве, а розум постійно тривожиться. Мене наче немає. Я хочу додому. Там — сім'я, але і тут — сім'я, я не знаю, чому я засмучений, можливо, через те, що я живий? Можливо, я хотів померти заради когось? Захищаючи Михайла, чи Дмитра, чи Сергія? Чому я живий, а стільки молодих і юних — ні? Але одне я знаю точно: якщо так є, то так мусить бути. Тому я попрощався зі своїми братами, сів у брудну машину і поїхав давно забутою дорогою.

Це була весна, незабаром настане тепле квітуче літо. Я приїхав у село, де минуло все моє життя «до». Я дуже хвилювався перед тим, як зайти в хату. Адже там був він. Той, перед ким я відчував велику відповідальність, мій дідусь Мирон.

Я поправив куртку, яку давно слід попрацювати, і не встиг постукати у двері, як побачив, що у вікно визирнуло моє сонце, моя квіточка Катря, моя донечка. Крізь вікно побачив її кришталеві сльози. Вона підбігла до дверей, відчинила, нічого не кажучи, просто усміхнулася і обійняла мене. І тут я відчув, що по судинах знову біжить кров, моє тіло взялося сиротами, і я розтанув у її обіймах.

Мене зустріли дуже тепло. На диво, ніхто багато не говорив, усі плакали та сміялися. Увійшовши до вітальні, я знову завмер, тому що на мене подивився чоловік, який був моєю силою і дороговказом усі ці роки — мій дідусь Мирон. Він нічого не зробив, а лише, взявши книгу з полиці, поклав на стіл і потиснув мені руку, сказавши: «За мертвим героєм плачуть, а живого вітають». З такими словами зустрічав його колись і його тато з фронту. Більше ані слова.

Вечір того самого дня.

Вечори на кухні з дідусем найбільше мені запам'ятовувалися, тому що дідусь із самого малечку розказував мені про подвиги, події, історії, які траплялися з ним та його товаришами під час війни, коли вони служили. Мій дідусь — це камінь, який уміє плакати. Після повернення з війни він дуже змінився, мене ще не було на світі, але бабуса розповідала мені, яким він був до і яким став після. Він став набагато терплячішим і мовчазнішим, але, як і раніше, ніколи не соромився показувати свої почуття: міг заплакати, бачачи, як комусь боляче, міг сміятися, якщо його розсмішили.

Цей вечір нічим не відрізнявся від попередніх. Ми пили чай з тих самих чашок, пили той самий трав'яний узвар, сиділи під тим самим вікном, і нам співали ті самі солов'ї.

— Ну, як ти, дідусю? Щось змінилося, поки мене не було? — тихим голосом запитав я.

— А тебе хіба не було? Ти щомиті був у наших серцях, — м'яко промовив дідусь Мирон.

— Можна, я поставлю тобі одне запитання? — спантеличено промовив я.

— Так.

— Коли ти йшов на війну, ти розумів, для чого ти це робиш?

На його обличчі з'явилася легка усмішка:

— Я зрозумів, що наші батьки не просто так віддавали життя за Україну. У кожного чоловіка в серці пульсує обов'язок захищати рідну землю. Я відчував величезну гордість, коли вивчав козацтво чи пізніші епохи в історії України. Якими козаки були незламними, воювали не пістолетами, гарматами, бомбами, стрілами, мечами — це ніщо, а серцями. Те, що зброя, кажуть, зараз досконаліша — це все маячня. Адже немає різниці, чи стріла, чи куля з найпотужнішого пістолета влучить у серце людини — це той самий біль, та сама загибель.

Тож наш народ був сильний не завдяки зброї — він був сильний завдяки духові, яким нас нагородив сам Бог, завдяки духові правди, любові, відданості... Я йшов на війну не вбивати, як багато хто думає. Просто таке випробування випало на нашу долю. Наша Україна — мати, яку ми повинні боронити. Це наш обов'язок. Україна нас годувала всі роки, годує і зараз, вона виношувала нас, як дітей, і носить досі, вона нас жаліє, тому я не мав права навіть сумніватися.

— Знаєш, дідусю, неможливо порівнювати ту війну і теперішню. Але той біль, який ти пережив, близький мені. У нас була потужна зброя, але смерть та сама. Який же ти правий. Я пішов туди, бо усвідомив, що це — найменше, що я можу зробити для моєї мами України. Коли я вперше подумав про те, щоб піти на фронт, я наче почув внутрішній голос, який...

Не давши договорити, дідусь продовжив мої слова:

— ...який сказав, що ти все робиш правильно, який стогнав і кричав, щоб ти, її син, пішов і захистив свою матір від болю. У мені також був той самий голос, і я щасливий, що дожив до цієї миті й побачив: мій онук також став рятівником рідної землі.

Після цієї розмови ми обійнялися і ще довго мовчали, наче намагаючись проникнути кожною клітиною у свідомість один одного і ще дужче відчувати нашу єдність.

Олександра Олійник,
Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг,
Криворізька загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 41,
11 клас

Біль, що не минає

Літня жінка сиділа в кріслі й пила теплий чай з лимоном. Вона захоплено спостерігала за танцем язиків полум'я у каміні. Тишу стривожив швидкий тупіт ніжок, і невдовзі поруч уже стояла дівчинка років дев'яти. Її світле волосся було розпатлане, а в блакитних очах горіла цікавість.

— Бабусю, а правда, що ти жила в часи війни?

— Так, люба.

— Будь ласка, розкажи мені що-небудь. Ти бачила солдатів? Тобі було страшно?

Жінка добре знала свою онуку, як і те, що вона не відчепиться, поки не отримає те, що хоче. Залишалося тільки розповісти їй одну зі своїх історій, хоч і не дуже хотілося згадувати ті часи, адже навіть через стільки років страх продовжував жити десь у підсвідомості жінки. Бабуся поставила чашку чаю на стіл, глибоко зітхнула і, примруживши очі, почала розповідь.

— Це сталося, коли мені було дванадцять років. Німці окупували нашу країну, але деякі школи продовжували працювати...

* * *

Пролунав дзвоник, і ми всі швидко сіли за свої парти. До класу зайшла наша вчителька математики Людмила Йосипівна й почала розповідати нову тему.

Я подивилася у вікно й побачила двох маленьких пташенят, що сиділи на дереві. Чомусь вони здалися набагато цікавішими за навчання. Від похмурої погоди й монотонного голосу вчительки захотілося спати. Очі вже почали заплющуватися, аж раптом пролунав гучний

стукіт. Я підстрибнула на місці, повернулася до дверей. На порозі нашого класу стояв поранений солдат. Його обличчя було дуже блідим, він важко дихав.

Людмила Йосипівна наказала нам сидіти на місцях, а сама підбігла до чоловіка й почала тихо з ним говорити. Незабаром вона повела його на горище, де він міг сховатися й відпочити. Нам треба було залишатися в класі й чекати на її повернення. Все було тихо, ми заспокоїлися, навіть почали пустувати. Аж раптом у коридорі залунала чужа мова, крики, а потім гучні постріли. У наш клас увірвалися солдати. Це вже були німці. Один з них почав щось кричати. Нескладно було здогадатися, кого вони шукають, але ми мовчали. Тоді німець вистрілив угору, після чого почалося справжнє пекло. Кілька зляканих однокласників кудись рвонули й одразу ж упали мертві. Ми почали лементувати. Мій розум ніби затьмарився, я й досі не пам'ятаю нічого, крім криків, пострілів і крові. Дуже багато крові...

Трохи оговтавшись, я зрозуміла, що жива й сиджу під партою.

Постріли припинилися, і фашисти почали ходити по класу, напевно, перевіряли, чи є серед лежачих живі. Мені вдалося непомітно визирнути і знайти поглядом кількох уцілілих. Це були мій друг Микола і староста Марійка.

Наталка, наймолодша дівчинка в нашому класі, лежала поранена. Решта дітей була мертвою. Коли німці пішли, ми збилися в гурт і, обійнявшись, тихо заплакали.

Не знаю, скільки часу минуло, коли двері класу знову відчинилися. Ми швидко сховалися під парти й очікували нових пострілів, але замість них почули тихий голос учителя історії Андрія Володимировича. У нашому класі його не надто любили, іноді навіть боялися, адже він був дуже вимогливим і майже не посміхався. Але зараз я шалено зраділа його появі. Коли ми вилізли з-під парт, учитель опустився на коліна і міцно нас обійняв, після чого підійшов до Наталки. Її рана була неважкою, щоправда, йти Крихітка (так її називали всі в класі) не могла, тож довелося нести дівчинку на руках.

Ми повільно йшли шкільним коридором, дослухаючись до найменшого шуму. Учитель зазирає до кожного класу, сподіваючись знайти ще тих, хто вижив. Іноді нам це вдавалося, і далі вони приєднувалися до нашої маленької групи.

Ми вже були недалеко від виходу, аж от почули важкі кроки й грубі голоси. Це були ті самі німці, що шукали пораненого бійця і вбили так багато невинних людей. Тієї миті я відчувала дикий страх і ненависть. Мої руки почали тремтіти, а на очах з'явилися сльози. Наталя зі страху сильніше притулилася до Андрія Володимировича. Коли голоси були вже зовсім поруч, учитель швидко штовхнув нас до найближчого класу й пошепки наказав сховатися серед мертвих. Було нестерпно лежати поряд з холодними тілами учнів, які кілька годин тому бігали коридорами й сміялися. Весь одяг просякнув чужою кров'ю, а від її запаху почало нудити.

Серце билося так сильно, що у грудях почало боліти, а до горла підступив колючий клубок. Коли німці увійшли до класу, я навіть перестала дихати й міцно заплющила очі. Здавалося, проминула ціла вічність, поки вони все оглядали, але нарешті вороги пішли, а ми почали повільно вставати.

У коридорі було тихо. Однак, коли всі вийшли, почувся гавкіт, і до нас кинулися дві великі вівчарки. Я не знаю, чому не бачила і не чула їх раніше, напевно, псів використали для пошуків нашого солдата. Андрій Володимирович голосно закричав:

— Біжіть! Швидко! Не зупиняйтеся!

Він хутко передав Крихітку на руки Славкові, найстаршому хлопцю, і ми побігли. Здається, ніколи в житті я не бігала так швидко.

Нарешті опинилися далеко від школи й більше не чули тих жахливих криків і пострілів. Тепер уже всі плакали від радості, адже ми змогли втекти, змогли вижити, але невдовзі радість знову змінилася смутком. З усієї школи вижили тільки ми семеро.

Вже тоді я усвідомила, наскільки сильний наш народ, адже кожен ладен був віддати своє життя, але не зрадив солдата, імені якого ми навіть не знали. Андрій Володимирович, якого не дуже любили, загинув, рятуючи нас. Хіба ці люди не заслуговують на звання героїв?

* * *

Бабуся закінчила розповідь і подивилася на онуку. Дівчинка сиділа поруч і тихо плакала, стискаючи край своєї сукні.

— Ох, мила, не треба плакати.

Жінка притиснула дитину до себе й почала повільно гладити її волосся.

— А що було потім?

— Ми повернулися додому. Нашої школи більше не було...

По бабусиних щоках покотилися сльози.

Дар'я Ремез,

м. Київ,

Український гуманітарний ліцей КНУ імені Тараса Шевченка,

11 клас

Під янголами

Янгольська братія на скляному куполі, що накривав, мов павука мискою, весь виставковий центр, мала лишень одну розвагу. Уже двадцятий рік поспіль компанія золотоволосих білолицих красенів, старанно вималювана на вітражі, байдужими блакитними очима незворушно споглядала, як у приміщенні під ними сновигають люди. Відвідувачі повсякчас приходили, шукаючи розради у спогляданні картин, які постійно змінювалися. Однак уже понад пів року тому полотна познімали, світло загасили, а останніх роззяв повиганяли. І на мешканців високої стелі чекали довгі дні, сповнені нудьги.

Сьогодні янголи знову мають забаву, і неабияку: після довгих місяців чекання на бодай якийсь рух їх запилену залу начисто вимили та вичистили. Судячи з балачки двох прибиральниць, що приводили підлогу та стіни в божеський вигляд, стало зрозуміло, що карантин нарешті послабили і тепер до галереї знову повернеться життя. Картина стала ще чіткішою після візиту уже знайомого серафимам гурту лайливих дядьків, що під контролем жилавої адміністраторки слухняно розвісили близько сотні полотенщ. Нині розпочиналася тижнева виставка, наймасштабніша з усіх, що допіру проводилися тут, і за декілька годин лункий простір мав заповнитися людьми.

Максим, який мав сьогодні волонтерити в галереї, прибув трохи раніше і тепер неквапно кружляв залом, поволі розглядаючи кожне полотно. Юнак тримав наготові смартфон, готовий шукати інформацію про того чи іншого митця. Зі свого досвіду він знав, що його щомиті можуть приставити екскурсоводом до групи школяриків, яким обов'язково потрібно буде пояснювати, хто намалював оце чи оте і що хотів сказати цим набором мазків. До появи клієнтів залишалося пів години, поспішати було нікуди. Мов домашній вихоханий кіт, він розслаблено походжав по новому червоному килимі, опустивши ненависну маску.

Погляд Макса зупинився на вітражі, і хлопець негайно ж скривився. Йому ніколи не подобались подібні сюжети. Збіговисько холодних зануд, яким навіть посмішки домалювати не додумалися. Краще б уже якихось квіточок натицали або взагалі купол із чистого скла зробили. Краще вже на сіре небо дивитися, аніж на цих недоладних святош.

— На що витріщаєтесь? — кинув він спроквола, дивлячись угору. Янголи на його репліку уваги не звернули, байдуже ковзнувши неживими очима по гачкуватому носі Максима, його темному волоссі, заплетеному в тугий хвостик на потилиці, і м'якому чорному светрі.

— Молочаю, бідна моя дитино! — у могильній тиші голос директора прогрімів так несподівано, що хлопчина аж підскочив. — Так устиг здичавіти на карантині, що з картинами розмовляєш? Розумію, хлопчику мій, розумію!

— Та що ви, Василю Миколайовичу, — не розгубився Максим. — Здалось мені, що хранителі нашої мистецької обителі, — з удаваною поштивістю кивнув він стелі, — занудьгували без спілкування за ці сім місяців. От і вирішив трохи розрадити їх, поки тут ще не стало надто гамірно.

— Бачу я, як ти наших берегинь любиш і шануєш, — з такою ж удаваною ввічливістю відповів старший чоловік. — Та я на твоєму місці не пащекував би так. Усе-таки ці прекрасні серафими, хоч і намальовані, є представниками раю, а сваритися з небесами — далеко не найкраща ідея. Знаєш, синку, — звів блакитні очі догори директор, — наше приміщення залишилося ветхим, попри реставрацію... Хтозна, може, одного разу після подібних просторікувань від якогось крильця відпаде шматок фанери, що необачно приземлиться на твою масну голівоньку, і...

— Та добре, добре, зрозумів я! — Молочая аж пересмикнуло від фантазій Миколайовича. От уже ж старий! Попри всю свою інтелігентність та освіченість у галузі мистецтвознавства, любив цей сивочолий зморшкуватий пан розповідати про всілякі тортури, покарання та страти і робив це настільки пристрасно, що молоді волонтерки ставали блідіші за свіжу сметану, хапалися за серце і старалися надалі оминати галерею десятою дорогою. Максим до подібних ліричних відступів звик і навчився вчасно спиняти директора, однак позбутися пересмикувань так просто не вдалося.

— Як самоізоляція пройшла, синку? — одразу ж змінив тему Миколайович. — Перехворіли вже тією китайською холерою, чи все ще попереду?

— Батько з матір'ю два тижні знемагали і мене хотіли заразити. Усе тинялися хатою і скаржилися, як їм зле і як кістки ломить, та все гадали, хто ж перший встиг захворіти. А я так, повалювався днів зо три в ліжку з температурою, та й відпустило.

— Бідако... однак правду кажуть — молодь усе значно легше переносить, ніж такі старигані, як оце я. Як ото злягли з дружиною перед Різдом, думали, вже не оклигаємо. Та бач, пережили, тримаємося!

— Розумію, — кинув Максим коротко. Чоловік лиш зітхнув на це.

— Як був неговірким, так і залишився. Що ж, будь готовий, сьогодні ти мало мовчатимеш. Визирни-но на вулицю.

Максим обернувся і, витягуючи шию, мов той гусак, глипнув у високе і вузьке вікно. Від побаченого в юнака аж мороз пішов поза шкірою — перед головними сходами скупчилася ціла юрба, нервова і галаслива. Старі й молоді, жінки й чоловіки тупцяли на сходах, хтось навіть розштовхував людей навколо себе, аби першим дістатися до входу. І всі вони круглими овечими очима витріщались на парадні двері, наче за ними ховалися всі скарги світу чи навіть сам Месія. Одразу в очі впадало те, що лиш одиниці прикрили обличчя масками.

— Жалюгідне видовище, — вичавив із себе стривожений Молочай. — Цікаво, скільки з них пошле мене до дідька, коли я попрошу їх натягти маски заради їхньої власної безпеки?

— Не менше тридцяти, — зітхнув Василь Миколайович. — На вході стоїть лише Женя... пригадуєш, ви разом з нею чергували на виставці Шутєва якраз перед локдауном? Цибата така. Не хочеш допомогти їй?

Звісно ж, Макс пригадував. Досить було лишень однієї-двох рис, аби пробудити в його пам'яті припорошений пилом образ колеганки.

— Без проблем.

— Тоді ходімо.

Висока, спортивна Женя з орлиним носом і густими бровами виглядала так, наче без зайвої метушні могла заспокоїти юрбу самотійно, і Максим не мав зеленого уявлення, чому він має плутатися у неї під ногами. Однак слово пана Василя в галереї «Самоцвіт» — закон, тому Молочай знехотя кивнув дівчині й став коло неї перед адміністраторською стійкою.

— Євгесю, сонечко моє! Ну, як ти тут, готова до роботи? — уже без награності весело поцікавився в «орлиці» старший чоловік.

— Завжди готова, Василю Миколайовичу! — ствердно відповіла дівчина. — Однак лякають мене наші відвідувачі цього разу, якщо чесно.

— Ну, що ж ти хотіла, дочко — сім місяців люди світу Божого не бачили. Зараз вони голодні й виснажені. Вони хочуть хліба і видовищ! — підняв вказівний палець догори головний. — Але неси та людина споконвіку була здатна на всяку протизаконну неетичну гидоту. Тому постарайтеся, діти мої, запобігти такому розвитку подій!

— Я налаштована оптимістично, і мене дуже тішить те, що я нарешті можу зайнятися улюбленою справою після послаблення карантину, та все ж не подобається мені ця зграя, — насупилася Женя. — Я зо два місяці тому дораму одну бачила про кінець світу. Пригадую, там почвари коло житлового будинку так товпилися, прагнучи проникнути всередину, як наші гості. Там ще такий гарний корейський актор грає...

— А назву не підкажеш? — несподівано зацікавився Максим. — Люблю я фільми про апокаліпсис, якщо чесно. Цікаво було б подивитися на цих чудовиськ.

— Ой, зараз уже й не згадаю... — задумалася «орлиця». — «Милий дім», здається. Не дуже люблю жахарики, але оцей до душі припав.

— Потім про своїх корейців поговорите! — цитьнув на молодь Миколайович. — Зараз у нас важливіші справи. Ви поки що налаштовуйтеся, а я піду, привітаюся з шановним товариством. Уже майже час!

Неначе верткий тхір, директор прослизнув повз стійку та підлітків і майнув на вулицю. Максим лише скривився, коли холодний березневий вітер з вулиці ляснув його по неприкритих долонях і шиї. А пану Василю, схоже, було байдуже — в одному лиш темно-сірому піджаку постав він перед натовпом, гордо розправивши печі.

— Пані та панове! Несказанно радий бачити всіх вас тут сьогодні! — залунав його потужний голос на всеньку вулицю. — Жодні незгоди та клопоти, що впали на наші голови цього року, не змогли завадити нашим українським митцям та їх творчості. Ці темні часи стали поштовхом для багатьох художників, і завдяки пандемії на світ з'явилася не одна неймовірна...

З натовпу почулось люте бубоніння і гамір. Увага більшості негайно ж розсіялася, варто було Миколайовичу почати свою імпровізовану промову. Нікого не цікавив якийсь дідок зі своїми теревеннями, нахабна публіка хотіла якнайшвидше вломитись у «Самоцвіт».

— Сподіваюся, товариство, вам припаде до душі виставка робіт, присвячених пандемії. Прошу всіх, заходьте... Тільки ж не варто ломитися, всіх пропустимо, до всіх дійде черга!

Глуха до його слів юрба ринула до освітленого, нагрітого приміщення, голосно гупаючи ногами, охкаючи та ахкаючи. Максим напружено ковтнув слину.

— Та не хвилюйся так, зараз розберемося! Ох ти ж лишенько... — Євгеся миттю вихопила звідкись безконтактний термометр. — Вітаю, пані! Прошу вашу ручку! — хутенько вклонила вона першій відвідувачці, огрядній сивій жіночці, закутаній, мов капуста, в тисячу і один шалик.

— Как же задолбалі, боже... — тяжко видихнула жінка, однак руку простягла. — Все с етімі градусніками і масками носітесь. Нет нікакого ковида, уже нет!

— Так-так, звісно, — пропустила невдоволене бурчання повз вуха Женя. — Будь ласка, назвіть своє ім'я та прізвище, щоб мій колега заніс вас до списку відвідувачів. Максе, не спи!

Молочай востаннє тяжко зітхнув і почав швидко друкувати ім'я гості. Він готовий був закластися на всі свої кишенькові, на них з дівчиною чекає ще не один відвідувач, налаштований так вороже.

* * *

Від остогидлої справи його звільнили хвилин за двадцять, коли на зміну йому прибула товаришка Жені, що з друкуванням даних вправлялась значно краще, ніж він. Хлопчина, зібравши всю свою волю в кулак, відправився у самісіньке пекло — під купол.

Галерея «Самоцвіт» була подібна до чималенького ключа, якого забув якийсь велетень серед печерських пагорбів. Складалася вона з двох поверхів — першого і нульового. Нульовий ховався під землею і виконував функцію такого собі додаткового простору для картин, а перший поверх гордо вивищувався над землею. З ключем галерею порівнювали не дарма: з висоти легко можна було розгледіти і своєрідне «кільце», і «шийку», і два «зубчики». Між рівненькими рядами біло-сірої цегли були припасовані височенні вікна, з яких у вечірню пору на вулицю лилося яскраве світло. «Шийка», посередині якої були двостулкові двері, «кільце» з розписаним куполом та «зубчики» теж мали свою роль. «Шийка»-коридор була повністю відведена під картини (прохід навіть довелося розбивати надвоє ще однією стіною, щоб було куди полотна вішати). У круглому приміщенні з серафимами експонували найкращі картини; окрім того, якраз під «охоронцями галереї» розташовувалися закручені спіраллю сходи, що вели гостей під землю. Що ж до «зубчиків», то в одному з них адміністрація облаштувала кімнату з м'якими стільцями та столом для зустрічей з митцями, чиї роботи виставлялися в галереї, в іншому ж знаходився буфет з непристойно високими цінами. І, звісно ж, у плідні дні до кожного із цих відділень, включно зі стійкою для прийому та гардеробом, обов'язково були приставлені по двоє волонтерів. Кожен з них займався своєю роботою: стежив за порядком, розвішував верхній одяг, зустрічав і спрямовував відвідувачів, вів фотодокументацію тощо. Стеження за порядком під куполом було не найлегшою роботою, і саме сюди відіслав Максима директор, побачивши, як він у темпі равлика намагається встигнути за Женею.

— Ну, хоча б не до дітей провідником приставили... — втішно міркував собі юнак, підпираючи спиною вибілену стіну. Він без зайвих проблем міг би втупитися в телефон і лишень періодично зиркати, чи не чинять якогось божевілля відвідувачі, однак не таку вдачу мав Молочай. Темноликий уважно стежив за тим, що відбувалось у залі, його погляд липкою, холодною тінню ковзав від однієї людини до іншої.

Максим не переносив своїх спостережень на папір у вигляді малюнків чи слів. Він любив ось так розглядати людей і таким чином читати їх, наче купку розгорнутих книг. Він і сам не пам'ятав, як навчився цього химерного мистецтва, однак таке споглядання було чи не єдиною річчю, яка справді приносила йому задоволення. Таким чином він прочитав усіх своїх однокласників і вчителів ще до того, як вони продемонстрували свої справжні обличчя без зайвої чемності і вдаваної доброти. І це згодом неабияк полегшило йому життя.

Будь-яка риса, рух, що надто часто повторювався, вираз обличчя, що з'являвся буквально на мить, а тоді зникав, наче змитий водою, — саме це допомагало юнакові дізнатися про людину все, що йому було необхідно. От і зараз він розслаблено стежив за відвідувачами, що покірною мурашнею снували туди-сюди.

Поглядом вихоплює нову жертву. Молодий опасистий татусь вдає, що покірно слухає свою худющу, мов сірник, дружину. Однією рукою з гострими рожевими нігтями вона міцно стискає ручку доньки, такої ж кругленької, як і її батько. Вільна ручка дитини, мов підбита пострілом мисливця пташка, то злітає, тицяючи при цьому пальцем татові в черево, то впирається в кістлявий бік матері. Жінка стоїть до Максима спиною і говорить швидко, але тихо,

тому прочитати повністю він її не може. Утім, лице голови родини промовляє за них обох. Він слухняно киває, слухаючи шипіння дружини, однак скляні очі повністю видають його. Думками він явно не тут. Як же йому все це, певно, обридло, міркує Максим. Він навіть не супиться, не намагається перебити жінку, щоб вибачитися. Стовідсотково стовбичить і мріє, щоб вона якомога швидше виплеснула на нього всю лють і заспокоїлася. Надто легко.

Або отой мирний пан коло полотна з якоюсь абстракцією. Здається спокійним та приязним, уважно розглядає всі ті біло-блакитні фігури, нікуди не квапиться. Здається, і мухи не образив би цей дядечко. Та його видають руки, думається Максимові. Якби не були спокійні його променисті очі, п'ястук чоловіка залишався міцно зімкнутим на позолоченій головешці його цівка. Настільки міцно, що Максим міг розгледіти молочно-білі кісточки пальців. Якби просто зараз на галерею хтось напав, цей п'ястук завалив би не одного супротивника, подумав Молочай. Пан інтригує, але краще його не злити.

Праворуч від чоловіка двоє молодих дівчат, приблизно Максимового віку, обговорюють якийсь портрет настільки активно, що аж маски познімали. Він з радістю зробив би зауваження цій солодкій парочці, однак вирішив не перебивати їм розмову. От за ними справді цікаво спостерігати! Нижча, білявка, зиркає то на картину, то на свою візаві, щось показує на пальцях і радісно про щось розповідає. Вища, шатенка, то киває, то хитає головою і щось додає, однак більше слухає. А очі, як світяться її очі, темні, мов чорний турмалін! Вона впирається своєю супутницею, насолоджується її розповіддю. Тут і так все ясно, посміхається Максим.

Буквально за ними він помічає ще одну персонажку і одразу ж втрачає інтерес до решти. Вона крутилася тут мов муха в окропі від самісінького відкриття, забігла однією з перших. Краєм ока Молочай бачив, як вона фотографувала картини коло входу, однак зосередитися на ній не зміг, бо часу бракувало. А тепер і часу в нього достатньо, і муха сіла відпочити. Точніше, затрималася коло одного полотна, намагаючись обрати найкращий ракурс, однак виходило в неї поганенько.

Молочай з певним задоволенням спостерігав за її стражданнями. Як морщився крихітний носик дівчини, як тремтів побитий телефон у її тендітних пальцях, як сповзав синьо-зелений в'язаний шарф з тоненької шийки. Яка вперта і добросовісна людина! Скільки старань вкладає в одне нещасне фото! Цікаво, чи подякує їй хтось потім за нього? Ану ж бо, чому б не підійти і не поцікавитись про це в неї самої?

— А ви, панянка, маєте гарний смак! — Крихітка зацікавлено обернулася до темноликого. В її маленьких зелених оченятах промайнула недовіра: вона — і панянка?

— Ой, та я для шкільного видання фотографую! — без краплі сорому видала вона. — Але картина, й справді, красива! До речі, тут, схоже, немає папірця з назвою, а він би мені не завадив.

— Певно, встиг відклеїтися, бо зранку він був на місці. Це «Подорож навколо світу» Соломона Нікритіна, чули про такого?

— Ні, не доводилося... Дякую! — і дівчина швидко заклацала в телефоні, присівши на невеличку лавку за нею. Швидко щось дописала і видихнула з полегшенням просто в маску, через що товсті скельця її окулярів умить запітніли. Максим і собі присів коло неї, на якусь хвилюк забувши про свої волонтерські обов'язки.

Зранку він не звернув особливої уваги на картину, але тепер, придивившись, цілком впевнено визнав, що вона, й справді, цікава. Намальована дивакувато, наче дитиною, та все ж з певним шармом. Тут тобі й детальки цікаві на кшталт портфельчиків у руках чоловіка й жінки чи малесенького глобуса, і кольори контрастують, і неординарна різниця в пропорціях між автомобілем і людьми в... чи то пак, на ньому? Словом, не проста штука.

— Кажете, «Подорож навколо світу»? — почувся збоку голос дівчатка. — Я не одразу зрозуміла, який стосунок вона має до експозиції, присвяченої пандемії, але тепер таки за-

тямила! Ох, я сумую за часом, коли можна було спокійно подорожувати і їздити туди, куди заманеться, гуляти, де заманеться, вільно дихати, врешті-решт!

— Ну, особисто для мене нічого не змінилося, — знизав плечима Молочай. — Я звик проводити якомога більше часу вдома, тому карантин на моє життя не надто вплинув. Навіть жити стало трохи легше... нікуди не їдеш, ні про що не хвилюєшся, спиш, скільки хочеш. Нарешті я зміг відпочити, як людина!

— А я, навпаки, весь цей час наче в клітці сиділа, — скрушно відповіла панянка. — Стирчиш собі в чотирьох стінах, немов у буцегарні, слухаєш, як родичі на повному серйозі обговорюють те, що коронавірус — це всесвітня змова, створена для того, щоб політики могли нами маніпулювати. Гниєш у тій буцегарні, і всі дні зливаються в один нескінченний. З іншого ж боку, — повела вона далі, — я навіть рада, що пандемія розпочалася. За цей час я встигла познайомитися з однією дуже хорошою людиною. Шкода, що зустрітися з нею не можу, хоч дуже хочу.

— Далеко живе та ваша людина?

— Надто далеко, щоб дістатися самотужки. Мене, між іншим, Лесею звать.

— А я — Максим, — тицьнув чорнявий на свій бейджик. — Щаслива ви, якщо вже знайшли мету і правильну людину в такі темні часи. Якщо дуже вірите — обов'язково зустрінетеся.

— Не думаю, що це буде настільки просто, — схилила голову Леся. — Світ — великий і складний, до того ж повен дурнів та небезпек. Та якщо добре постаратися, я таки знайду ту людину й вирушу з нею далеко-далеко!

Максим, ледь роздратований надмірним оптимізмом і сентиментальністю дівчини, задер голову догори. Серафими, холодні і байдужі до всього, що коїлося внизу на грішній, спотвореній землі, відвернули від юнака свої блакитні очі. Мовляв, яка нам справа до того, що ви тут робите? Мрить від хвороб, нерозділеного кохання, невинуватих надій, тиняється світом, шукаючи лиш вам відомі скарби та чудеса. А ми розважимося, споглядаючи, як ви гризетеся і знемагаєте.

— Як не дивно, ви праві, — відповів Молочай дівчині, дивлячись на брудно-білі крила херувима, запорошені товстим шаром пилу. — Та все ж навіть у зіпсованому світі під янголами можна знайти правильну людину.

Київ, 2021

ТВОРЧІСТЬ ГРІНЧЕНКІВЦІВ

Олександра Кабакова
Ігор Козак (Ігор Диба)
Інна Михалева
Ярослава Нікуліна
Поліна Лівшиць
Марія Мартиненко
Каріна Мацюк
Анна Чорноморець
Єгор Вайскоп
Поліна Пушкіна

Олександра Кабакова,
студентка IV курсу освітньої програми
«Українська мова і література»,
переможця Відкритого патріотичного фестивалю-конкурсу
«Народ-герой героїв появляє»

Асоціації

Моя війна — це внутрішні болі.
Моя війна — це лякливий шум.
Моя війна — суміш слини і крові.
Моя війна — це тривалий сум.

Моя війна плембує все тіло.
Моя війна дарує людей.
Моя війна, ніби рана з сіллю.
Моя війна, як серце з грудей.

Моя війна відбирає мову.
Моя війна додає біди.
Моя війна не кличе додому.
Моя війна лишає сліди.

Моя війна — краєвиди в горах.
Моя війна — всеохопний гнів.
Моя війна описана в творах.
Моя війна — кільканадцять днів.

Моя війна закінчиться скоро.
Моя війна — емоційний звір.
Моя війна — мій запеклий ворог.
Вона закінчиться, ти тільки вір.

Ігор Козак (Ігор Дибя),
випускник освітньої програми «Літературна творчість» 2022 р.,
переможець Відкритого патріотичного фестивалю-конкурсу
«Народ-герой героїв появляє»

Збірка поезій «Юність»

Муза

Примхлива жінка є в моїм житті.
Спитаєте, можливо, то коханка?
Я Музою преніжно зву її.
Вона ж із ямбів творить витинанки.

То звуками засіє нотний стан,
то словом ніжним ляже на папері.
Пишу я вірші винятково сам,
смути є рими, часом — і веселі.

Поет — алхімік, чи то серфінгіст
у пошуках захопливої хвилі,
талановитий мрійник, альпініст,
що прагне серцем на вершини милі.

Так, зізнаюся, рими — це мій дар,
з подякою вклоняюся до Бога,
вночі не раз запалюю ліхтар,
щоб записати думку була змога.

А тим, у кого в серці — зла змія,
хто задуми виношує підступно,
скажу, що перш за все — людина я,
а заздрим насолода недоступна.

**Я син землі своєї
(Василь Стус)**

Умер на чужині за Україну,
Загинув, наче воїн, у бою,
Та знову й знову, краю рідний, лину,
Щоб словом землю обіймать свою.

Я ніс свій хрест дорогами пустелі.
Я мандрував, неначе той Мойсей.
Відверто вірив мужньою душею,
Що волю страх не вирве із грудей.

У боротьбі не загубив людського,
Бажав добра я власним ворогам,
Заповідав, щоб не зберігати злобу,
А зводити душевний світлий храм.

Багато в світі є поетів мужніх,
Їх не зламали заслання і біль.
Ім'я своє прославив словом дужим
Я, син землі своєї, Стус Василь.

Барви мови

Перлинне слово, слово оксамитів
і тихий дзвін тонкого кришталю...
О мово рідна, як же не любити
спокійний вечір в нашому гаю!

Де зорі сходять ген за небокраєм,
між хмарами зорить Чумацький Шлях,
і місяць четвертинно визирає,
блукає ніч по лісових стежках.

Дніпро бурхливий б'ється об каміння
і разом з тим не знає перепон.
Ми вільні люди, з праведним сумлінням.
На солов'їв немає заборон.

Хай ллється гаєм пісня солов'їна.
Любіте мову рідну повсякчас!
І вірте щиро, край буде єдиний!
Любов нехай єднає усіх нас.

Нектар цілющий слів чарівних пити,
Що перетворить на меди поет.
О мово рідна, як же не любити
Твою красу, твій гордий, вільний лет!

Кожен коваль свого щастя

Щасливий той, у кого кузня є,
той власне щастя сам собі кує.
Та й бути добрим ковалем — не жарт,
потрібна мужність, досвід, міць і гарт.

Кувати власне щастя в спеку й холод,
тримати у руках тяжезний молот —
повірте мені, друзі, що це діло
не кожному робить вдається вміло.

Як викував підкову щастя власну,
то виставив її на суд громадський —
дівчатам, хлопцям сміло показати —
про себе всьому світу дати знати!

Найбільший скарб, що треба його мати —
це вміти щастя в таїні тримати,
бо щастя найчастіше любить тишу,
в мішку зерна не завелись щоб миші.

Тож, куймо щастя власними руками,
Хай ця підкова завжди буде з вами.
Рядок останній мого віршування:
Щасливим будь — це шлях до процвітання!

Інна Михалева,
студентка II курсу освітньої програми
«Українська мова і література»,
переможця Відкритого патріотичного фестивалю-конкурсу
«Народ-герой героїв проявляє»

Присвята синам України

Захисти мене від війни!
Вбережи! Я благаю, солдате!
Я ось тут, біля стіни,
Забавляю гучний плач маляти.

Захисти мене від всіх ран!
Я ж твоя всемогутня країна!
Покажи на увесь екран,
Яка в серці моїм руїна.

Захисти, я прошу тебе, хлопче!
Я так хочу мирного неба!
Мою землю кат «руський» топче,
А мені тільки миру треба.

Щоб цвіли серед поля маки,
У волошках щоб бігали діти.
Хай нарешті не плаче мати,
А на серці її будуть квіти.

Мій солдатику, рідна кровинка,
Я так вдячна за світлий ранок!
Нехай кожна моя сльозинка
Береже твій новий світанок.

Я — країна твоя, синочку.
Ти такий же незламний, як я.
Протримайся, мій голубочку.
Хай дасть сили рідна земля.

Ярослава Нікуліна,
студентка IV курсу освітньої програми «Українська мова і література»,
переможця Відкритого патріотичного фестивалю-конкурсу
«Народ-герой героїв появляє»

Двадцять четверте лютого

Двадцять четвертого лютого
розпочалася війна...
В чорній одежі була вона...
— Ми хочемо жити! —
Кричали сусідські діти.

— Ні-і-і... Ви будете гнити, —
Підло всміхалась вона.
— Але ж скоро весна!
— Так само, як ви,
Скоро згине й вона!

— Не буде цього, проклятуща війна!
Бо скоро настане красуня весна,
Надію на мирне майбутнє
Всім нам подарує вона!!!

Поліна Лівшиць,
 випускниця освітньої програми «Літературна творчість» 2022 р.,
 переможниця Відкритого патріотичного фестивалю-конкурсу
 «Народ-герой героїв появляє»

Покоління війни

Сухий колючий вітер бив в обличчя, кидав під ноги минулорічне понівечене листя. Страшенно хотілося курити, та Софія трималася, хоча поряд палили кілька солдатів з евакуаційної місії. Телефон настирливо бринів на вібрі. Софія напевно знала, що то мама. Вона обернулася — біля машин «швидкої» стояло з десяток солдатів, ще зовсім юних, навіть молодших за неї. Софії стало соромно, неначе крізь кишеню військової куртки було видно, що їй телефонує мама.

— Дівчина грається у війну, — посміхнувся солдат.

— Тихіше, — шикнув другий. — Знаєте, хто в неї дядько? Голова військової оборони нашого міста, ще ненароком почує... он він стоїть.

Софія йде від натовпу людей та техніки. Озирається. Навколо херсонський степ, чисте поле. Софія робить кілька кроків, усюди випалений снарядами сухостій, але раптом диво — десь зовсім поряд розквітають первоцвіти, завітчують зранене поле. На сухі обвітрені очі набігли сльози... Знову вібрує телефон. Дівчина щосили стискає його в кишені.

— Найважче — чекати, — пролунав голос дядька за спиною.

— Так, дядьку Василю. Але вони не дали нам коридор, хоча вже п'ять годин не стріляють...

Софія не встигла домовити, як на ґрунтовій дорозі піднялася курява пилу. Через хвилин п'ять перед очима з'явився змучений чоловік. Він вперто штовхав поперед себе стару тачку. Серед купи мотлоху не одразу можна було помітити літню жінку. Маленька, сухенька, сива, вона ніби забилася в куточок. Софія взяла в одного із солдатів пляшку води, нахилилася до бабусі й, виливши майже всю воду, вмила їй обличчя.

— Дякую, — сухим, як пожовкле листя, голосом промовила бабуса.

— Як Вас звати? — запитала Софія.

— Стефанія...

Софія відходить подалі, сідає у траву. Холодними руками з чорним полущеним манікюром дістає пачку цигарок.

— Софо, ти ж кинула, — пролунав над головою голос дядька.

— Ви праві, від мене немає ніякої користі на війні. Я навіть у гуманітарній місії розкисла. Скільки разів я уявляла, що піду туди, де стріляють, де дим та біль.

— На війні, на полі бою вже не страшні біль та кулі, страшно бачити людей, дивися їм в очі й відчувати себе безпорадним.

Поряд на дорогу виринув прошитий кулями автобус з написом «ДІТИ». Автобус різко загальмував. Усі зупинилися, не наважуючись підійти, подивитися. Софія сама не зрозуміла, звідки взялися в неї сили, підхопилася й пішла до автобуса. Дівчина зайшла всередину. Тут було повно пилу, панували задушливий страх і тиша. Нікого, окрім пораненого водія.

— Слава Україні, — майже прошепотіла Софія.

І за мить вона побачила, як з-за крісел з'являються змарнілі, такі дорослі дитячі обличчя. Ще за мить вона почула тоненький спів:

— Ще не вмерла України і слава, і воля...

Софія, не витримавши, виходить з автобуса. Ні на кого не дивлячись, іде прямо, на її блідому обличчі впевненість. Вона підходить до дядька, бере автомат, який лежить у нього на колінах. Впевнено вішає зброю на плече та стає поряд із солдатами. У кишені продовжує вібрувати телефон...

Марія Мартиненко,
студентка ІІ курсу освітньої програми «Українська мова і література»,
переможниця Відкритого патріотичного фестивалю-конкурсу
«Народ-герой героїв появляє»

* * *

Вона прокинулася від туману,
Що огорнув ціле місто й країну.
Вона не знала, як вимовити словами
Відчуття, що надії гинуть.

Натомість знала все втома і тахікардія.
— Що в мене, лікарю?
— Причина — росія.
Вчора дощ був із хмар,
А сьогодні — ракети.
Хто б, скажіть, передбачив такі карколомні сюжети?

Стіни стали мішенями, а не бронею.
А йому стало страшно від думки, що там із нею.
Вони бігали якось під зоряним небом
І хотіли ще раз повторити,
Говорили про плани на літо
Та ідеї, куди полетіти.
А натомість відповідь залишилась єдина:
«Ми поїдемо в Крим,
Там не буде довго росії».

І поїдуть вони на возах по Чумацькому Шляху.
Українська земля буде ліжком,
А небо їм — дахом.
І хто б що не казав,
Про що б ви, вороги, не брехали,
Ми — бандерівські діти,
Нащадки безсмертної слави.

Каріна Мацюк,

студентка IV курсу освітньої програми «Українська мова і література»

* * *

Коли на Андріївськiм зайде сонце
І вилечу я у вікно на мітлі,
Ти питимеш своє улюблене червоне.
Коли місяць набуде форми тарілки,
На якій лежала голова Івана Хрестителя,
Тобі захочеться молитися.

Коли я буду королевою на балу в сатани,
Чомусь саме тоді... ти
Згадаєш мене у своїй молитві.
Обов'язково пошепки,
Нарешті зрозумівши, хто я,
Перша хрещена відьма.
Приречена.

Коли Київ купатиметься у тиші,
Мов у Дніпрі оголеним,
Ти зажадаєш спокою, як сотого келиху,
Як усього, чого не здобути смертним.
Я сама здобуду його для тебе
Поруч з грішниками.
Невтішно?

Коли світанок затерпне у роті спиртом,
Ти зрозумієш, що кохаєш відьму.
Першу хрещену відьму.
Я здобуду для тебе спокій,
Та вже не захочу ділити його з тобою.
Ти спалиш усі свої рукописи,
Коли на Андріївськiм знов зайде сонце.

Анна Чорноморець,
студентка II курсу освітньої програми «Мова і література китайська»

недавно зустрілась з дияволом

зустрічались ми і до цього
він не ходить до церкви, переважно — у ресторани,
замовляє багато та голосно плямкає
під мелодії, позбавлені смаку
у білих кросівках, обтертих як слід —
базовий одяг, та без парфюму, не має фірмових знаків,
залишає на чай копійки, жадібним хоче здаватись, як люди
каже — між нами протиріччя культурні,
рівень не той, я все вже давно зрозумів, а в тебе — початок шляху
каже «чесною будь», а сам... сміх! не орієнтується у законах,
ігнорує всі правила, шастає по чужинах, гість інших світів —
оренда, ремонти, доставки — цікаво, скільки змінив він епох?
диявол мій працює багато, завжди на зв'язку по трьох телефонах
диявол мій не викликає емоцію жаху,
не любить холоду та коли злий — міцно стискає зуби
а любить красивих людей, акції та добряче поспати,
не розуміє зовсім він знаки,
у чорних списках усіх казино — азартний чортяка!
диявол мій мовчки кличе назад,
але тільки чомусь при згадці його о 3.33
(читати: о третій най його тридцять три!) чутно тільки гавкіт собаки

мій маленький особистий бог

кишеньковий, ніби злодій, але це зовсім не так — просто він вміщається
у кишеню
всюди зі мною, оберігає мене від тих, для яких ми суцільні мішені
ріс, ніби дикий ірис, на клумбі старого двору
довго плекалася квітка, вибивалась щосили вгору,
сама-самісінька вистояла всі зливи, поневіряння та сором
сумнівів досі чимало, але усвідомлення — то якесь особисте диво,
що прийшло одразу після розгрому
взяла бога у персональні ряди охорони
вартовий — те що треба! клянусь! не має точки надлому
малеча під ранок сопе, інколи дме на вушко
шепчу монологи йому, тихенько, коли зручно розвалююсь на подушці
яких тільки не начувався образ — і того, що нема його, також,
спробуй тепер крихітку розчаруй
був невидимим, природою, енергією
от тільки світлом не був
ти засинай, маленький, прикинься ніби образ не чув,
кохай щосили і любов безмежну даруй
а я... закрию кишеню, протру всі запилені німби,

берегтиму тебе, як ображену світом дитину,
сподіваюсь,
навічно
пробачиш мене
як гріховну реальну людину

* * *

Про розмови з Буддою забудемо
і будемо мчати в чужі краї
надто хочеться здаватися щасливими
ще більше — стати знов дітьми
без складних рівнянь веде все до одної істини
понад усі життєві шторми
нам варто залишатися людьми

* * *

не нагнітаю,
лише констатую факт —
коли звичні уявлення руйнуються
хочеться голосно крикнути: «фак»

не насняться більш золоті береги астралу,
місця для них
бракує
у психіці
схильній до ідеалу,
я серед тисяч облич
і водночас мене немає
нерозумне дитя, заблукане в темряві,
очі закрило страхом,
табличку «екзот»
не може знайти

* * *

Гірше, ніж родичі Грегора Замзи.
Замурзана підлога, застояний дим від сигарет.
Заповнена лахміттям кімната, який ти в біса ще естет?
Забув про правила аскези, забув про мрії одного дня.
Забути все,
Звалити першим рейсом у Тибет.
Пусті чашки та повні сміттєві пакети.
Як заповів один поет —
Маршрут по коридору, клозет та знов назад.
Бездарність до розмов, сягаєш дна.
Безглуздо, пане Фроїде, переповідати сни,
Шукати шифри в них.. так само, як і інше. Тут колись
Мене це так дістане...
А поки ж... стараюсь звести все на сміх.

у голові заважаєш конкретно
забути б тебе, як шкільну математику
не отримати в карму двійку
за погано завчену теорію і ще гіршу практику
розв'язувати задачі, рівняння,
ще й так, будь ласочка, аби більше не плакати
не знати б тебе, як п'ятикласник не знає Вієта,
витрусити з думок,
як шибайголова трусить ботаніка в хімії кабінеті
розкласти все на молекули, атоми,
розчинити у кислоті спогади, якщо бути точним
зникни, бо снишся /дістав/ кожної ночі
кинути, як зошити з минулого року, в сміттєвий бак,
забути — як залишити портфель у коридорі
не далась мені цариця всіх наук

Але геометрія — фантастика! — хоч я і неук —
єдине правило
вбите в голову молотком —
у трикутники бісектрисою не встрягати
це, друже, конкретний облом

Спектр

Ви — спектр. Не сум, не радість, не дурість і не розум. Ви — не результат єдиного фактору. Ви — не сукупність слів, сказаних про вас. Ви навіть не скупність слів, сказаних вами.

Бо ви — це щось набагато більше, це пластична маса безлічі чинників, здатна самотійно на них впливати.

У наш час ділити людей на категорії, вважаю, не варто, бо можна бодай спробувати зрозуміти, що людина — не одна її характеристика, і характер її не зафарбований в один відтінок — відтінків міліарди.

Коли розумієш це, стає просто. Бо ти — як новий проєкт-розмальовка, і олівці у твоїх руках. Завдяки цьому знанню ти стаєш помірно байдужий до інших таких розмальовок — не засуджуєш, а лише спостерігаєш та надихаєшся.

А коли надто гостро відчуваєш світ, важко не поранитися об його необроблені краї. Уже пізніше обростаєш хітиновим, непробивним, як тобі здається, панцирем, але потім виявляється, що хітин твій прозорий і всім навколо ясно, що з тобою, лише ти швидко бігаєш очима довкола в пошуках себе, але не можеш розібрати: «Так що ж там, матері ковінька, коїться всередині?»

І в цій агонії шукаєш подібних, навіть ввижається, що довколишні — це дзеркало. Проте воно криве: вигнуті обличчя, великі ноги, маленькі очка, перекошені роти та гігантські вуха... карусель з рук, спин, тіл. Шалений танок. Нарешті губишся у коловороті ритму, але байдуже! — тобі бо й до цього не вдавалось знайти себе.

Єгор Вайскоп,
студент II курсу освітньої програми «Українська мова і література»,
переможець Відкритого патріотичного фестивалю-конкурсу
«Народ-герой героїв появляє»

Президент украв (Оповідання)

Бездонна зимова темінь відтинала Землю від скороминущого сонячного сяйва. День у день променисте сонечко силилося розтьмарити морок, що висотував з міста усі барви. Втім, не спромігшись розтопити паморозь, воно ніяковіло, блідло і залишало зористу твердиню, засинаючи під голубливо-ніжну колискову місяця.

Разом із сонечком у сон поринало місто — вмикало на ніч ліхтарі й вкладалося серед заметів, що здавалися м'якенькими подушками.

Зірки деінде вигулькували з-поза незримих хмар, гуртувалися в сузір'я, віншуючи ревучу серенаду хуртовини, висіюючи недосяжне космічне мереживо міріадами іскристих вогників.

Лапатий сніг засипав кучугурами небруковані доріжки на Позняках і Осокорках, розпошувався мжичкою дахами будиночків на Подолі та Куренівці, вкривав лілейним оксамитом закам'янілу широчінь могутнього Дніпра.

Нещадний мороз дошкуляв навіть загартованим снігурам, що пролетіли тисячі кілометрів, прямуючи до київських пагорбів.

А все ж від лютування хуртовини місто не втрачало ні сил, ні снаги. Місто вирувало, місто жило: серцями закоханих, що цілувалися на Андріївській гірці, воно любило; устами дітлахів, які мчали на гринджолах по дамбі Оболонської набережної, воно сміялося, а очима трударів, які гарували, заробляючи своїм сім'ям на прожиток, воно томилось, продовжувало дивитися у майбутнє надією, доброю посмішкою, що сяяла навіть крізь сльози. Сльози, які мороз перетворював на бурульки.

І лукавлять ті, хто каже, що надія помирає останньою, бо ж надія ніколи не вмирає. Нехай іноді їй боляче від стусанів, нехай часом вона ледь жевріє, вгасає й попеліє, та подме лиш найслабший легіт — легенький, неначе квітневий пушок, і піднесена тим вітром жаринка знов розгорається, з новою вже силою гартуючи нашу волю, як сталь.

Як і щороку, вітерцем надії стало Різдво.

Напередодні Різдва — тоді, коли вщухають буревії людських страждань, висихають потоки сліз, а серце завмирає в очікуванні чудес, у кожної дорослої людини прокидаються забуті дитячі мрії, про які ми, здавалося б, ніколи не згадаємо. Бентежні думки зникають, ніби імлісті хмари після дощу, а все, чого ти собі бажаєш, — це любов, підтримка і мир.

Діти ж, на відміну від дорослих, вміють радіти простим речам і насолоджуються своїм нехитрим даром, поки не подорослішають. Проте різні діти бувають. Хтось — несамовитий забіяка, що постійно на когось сердиться й б'ється — борець, мабуть, підростає, хтось — майбутній дипломат й у всіх компаніях знаходить собі нових друзів. А є серед дітей і мрійливі, допитливі, які від самого народження дихають життям на повні груди, чарують оточуючих душевною красою, і ти їх само собою звеш янголятами, аж так вони припадають до душі.

Оля зростала у любові, зігріта теплом сімейного вогнища, добре вміла розрізняти добро і зло, ще не відаючи про сіре безіменне провалля, котре їх розділяло. Вона ніколи не чинила конфліктів — навпаки, усіх своїх друзів мирила, тож іще в садочку вихователі між собою прозвали її янголям. Для батьків Оля — улюблена донька, спокійна добра дівчинка. Не так

давно вона пішла до першого класу і навчилася там писати й рахувати, навіть встигла визначитися з майбутньою професією — вирішила, що, коли виросте, то стане вчителем.

Цього вечора Оля допомагала своїй мамі готуватися до Різдва. Поки мати шукала карафку, пустунка вже й забула, що замішувала тісто для печива, і почала ліпити з нього Колобка.

Водночас вона зачаровано дивилася у вікно, спостерігаючи за віхолою, хвилюючись за червоногрудих снігурів, що, певно, мерзнуть десь на засніжених галузках. А з темної поверхні віконного скла дивилася на неї така сама дівчинка — така ж рожевошока, така ж кирпата і навіть з таким самим ластовинням.

У широких, повних блакиті зіницях мрійниці розчинялося будь-яке зло, будь-який відчай. Схожі на волошкове поле, вони випромінювали ніжність, світилися в них дитячі мрії — наївні й zarazом безмірні у любові до навколишнього та вірі у всесильне добро. Добро те жило в Олиному серці, й вона бажала дарувати його всім.

— Моя ти витівнице, хочеш, щоб ми спекли Колобка? — спитала мати, помітивши кульку тіста на столі.

— Якби навіть і спекли, то що з того було б? Нічого путнього...

— Чому ж це нічого путнього? Запечемо, підрум'янимо та поставимо вистигати. На підвіконня поставимо — як у казці!

— Мамо, у казці Колобок остигав на сонці, а цей вийде не таким... Тобто не сонячним, — пояснила Оля і стенула плечима.

Мати лагідно всміхнулася і погладила доньку по рудій кучерявій голівці, натрудженими руками прихилила її до грудей. Батьки поки не здогадувалися, чому дівчинка така схвильована, а погляд її блукає бозна-де, ніби вона на когось чекає. Та й сама Оля цілком не уявляла, чого вона дожидає, проте наполегливо вірила у щось казкове, дивовижне.

Несамохіть дівча згадало свою нещодавню пригоду, з якої все й почалося...

* * *

У новорічний вечір Оля разом з юрбою однокласників пішла кататися на ковзанку.

Пухнасті віти ялинок грайливо гойдалися у потоках крижаного вітру, скидаючи пластівці снігу вниз, просто на лід, де крутилася веремія дитячих пустощів.

Дітлахи у більших на розмір китайських пуховиках нагадували маленьких сніговичків, і тієї миті, як ступили на лід, час для них зупинився. Годину, дві або навіть три малеча захоплено кружляла на майданчику, карбуючи на ньому візерунки, мов на чарівній гравюрі.

Дивовижним видовищем, торжеством життя над нудотністю спліну постають десятки, а то й добра сотня ковзанок міста у цю пору. Коли надворі темно, мрячно і безлюдно, вони — як на вітрині, сяйливі та веселі, зберігають ошатний вигляд. Серед лютого морозу тут панують веселощі, а інколи зароджується й кохання.

Однак в нашій історії веселощам судилося несподівано урватися. Олин однокласник Андрійко, що чи не вперше став на ковзани, розігнавшись, вирвався далеко від своїх товаришів і, втративши рівновагу, послизнувся, приземлився колінами на тверду кригу. Від болю хлопчик аж зойкнув, а на очах враз зблиснули сльози.

Товаришам нічого не залишалось, окрім як підхопити однокласника попід руки і витягти з ковзанки, поки той ковтав сльози і комизився. Вирішили нести його далі, до Олиного дому, який був неподалік.

— Боляче... що робите! Пустіть! Покладіть! — репетував сердега, привертаючи до себе увагу перехожих.

Перехожі озиралися на них, хитали головами, проте співчуття це було відчуженим — усі намагалися обминути небораку. Тягнувши товариша, як мурашки свою ношу, діти поволі

рухалися до будинку, і приблизно на півдорозі їм стрітилися міцні парубки, які допомогли дотягти хлопця до самої квартири.

Побачивши на порозі замерзлого бідолашного Андрійка із запухлими очима, Олина мама не змогла вимовити ані слова — сплеснула долонями і притьмом побігла викликати «швидку».

Вже в лікарні, у миршавій шпитальній палаті хлопцю полегшало. Оточений облупленими стінами, уже з ногою в гіпсі він смиренно лежав на металевій койці. Зовні стугоніла завірюха. Але святкова атмосфера завітала навіть сюди. Вона закралася, сховалася, і лиш пильним примітливим оком її можна було віднайти в Андрійкових очах, змучених, але спокійних. Йому було приємно, що поруч нього і однокласники, і батьки, які не докоряють, хоч і переживають за сина більше, ніж за себе самих.

— Хочу спати, — тихенько попередив Андрій, стулив очі й засопів.

Дрімота перебрела і до відвідувачів. Юрма довкола Андрійкового ліжка розступилася, всі заворушилися, глухо затупали, розходячись по домівках.

Як би солодко Андрій не спав тієї ночі, турботи не скінчилися ні вранці, ні наступного дня, ні через день. Родина віддала чи не останні копійки на лікування сина, але батькам забракло невеликої суми для купівлі милиць. Але час ще був. Малий дуже хотів після канікул повернутися до школи, до друзів, хай і на милицях, тому батьки... а куди їм було діватися... пообіцяли їх придбати.

Довідавшись про цю обіцянку, Оля попросила допомоги у своєї мами, однак та розвела руками: «Не можемо ми зарадити чужій біді, коли самі живемо як мак начетверо...»

Відмова засмутила Олю, але потім вона згадала про те, як кілька тижнів тому залишила під подушкою лист до Святого Миколая, і той, прочитавши, подарував їй коралі — певно, за слухняність. Тому мала мрійниця наважилася написати листа до Бога, в якому перелічила свої чесноти і попросила подарувати необхідну для милиць суму:

«Пане Боже, доброго Вам дня!

Мене звати Оля, мені 7 років.

Я живу в Києві й навчаюсь у 1-му класі.

Увесь минулий рік я була чемною і допомагала своїм батькам.

У школі мене хвалять учителі та люблять однокласники.

Обіцяю Вам, що закінчу навчальний рік на відмінно.

Прошу на честь Різдва Христового подарувати мені кошти на милиці для Андрія».

Лист майже готовий! Дівчинка позначила дату, перечитала написане, і враз її охопило сум'яття. Написати послання — то вона написала, але куди його надсилати, у яку скриньку кинути? Це ж не Миколай, який загляне під подушку, тут потрібен інший підхід.

«А хоч би й поштою відправлю», — вирішила Оля.

Дівчинка згорнула аркуш і вклала його у конверт. Аби лист потрапив до Бога якнайшвидше, вона попросила у батька побільше яскравих марок і старанно наліпила їх на конверт.

А на пошті... на пошті Оля дізналася, що має обов'язково заповнити графу «адресат», інакше її лист просто не вирушить у дорогу. Дівча знітилося, замислилося, насупило брови і перепитало:

— То що мені писати? Звідкіля мені дізнатися Його, — стишено, з шанобливістю промовила вона, — адресу?

— У вас, як я розумію, різдвяний лист? — уточнила білолиця поштарка, глянувши на дівчинку урочисто, з напускним розумінням. Може, цей лист перервав її сірі будні, щоденну рутинну працю, а може, нав'яз давні спогади з дитинства.

Оля ствердно кивнула.

— Як хочете до Бога відправити і, мабуть-таки, чогось у Нього попросити, то, може, посередником між вами стане президент?

Дівча дослухалося до поради і під словом «Бог» дописало запропоновану адресу: «вул. Банкова, 11».

З почуттям полегшення Оля вийшла із задухи поштового відділення на вулицю, мимоволі ковтаючи студений вітерець. Сніжинки поволі линули з неба, бавлячись із нею, чіпляючись за ніс та брови, а канаркового кольору сонечко зігрівало посмішку на розпашілому обличчі.

* * *

Повільніше, ніж голубом, але трохи швидше, ніж волами, різдвяний лист Олі мандрував до президента чотири дні. Тихо лежачи серед інших паперів, він чекав, коли його нарешті прочитають.

Довжелезний кабінет з овальним столом посередині нагадував світлицю Таємної вечери. На столі стояла тареля з апельсинами, мандаринами й цукерками, кілька пляшок з водою, порцелянові чашки, а трохи осторонь — шахова дошка, фігури на якій застигли в сицилійському гамбіті. Певно, хід гри перервали невідкладні президентські справи.

Над робочим місцем президента висів портрет царя Леоніда, котрий, за переказами, не знімали п'ятнадцять років, або, як рахують злочинці й політики, три строки.

З ранку і до кінця обіду кабінет президента був порожній. Лиш після полудня до нього завітав стрункий сивий чоловік у вишуканому костюмі та брендових окулярах. Не гаючи часу, швидкими та вправними рухами він відв'язав серпанкові фіранки від петель і прикрив ними вікно. Впевненою ходою чоловік перетнув широку залу й сів за стіл, у м'яке крісло. Посунувши окуляри ближче до своїх горіхових очей, почав розбирати чималу купу пакетів.

«Виконком, представництво, посольство...» — бубонів під ніс президент, оглядаючи кореспонденцію. Перегодом його погляд упав на лист зі строкатою мозаїкою гладеньких марок-картинок: ракети, хокеїст, метелики, корабель, але найбільше вражав естамп із зображенням пам'ятника Хмельницькому на тлі зелених бань Софійського собору. Далі, поглянувши на рядок з ім'ям адресата, у якому старанним дитячим почерком було написано «Бог», президент здивовано підвів темні куцуваті брови і розпечатав листа.

За кілька хвилин він зателефонував секретарю та передав таке доручення: «Задовольнити прохання громадянки Ольги (грошовий подарунок). При встановленні його розміру обов'язково врахувати принципи соціальної справедливості. Передати заявниці подарункові кошти через мого помічника».

Натхнений собою, чоловік позіхнув, зробив ковток водички та покликав секретаря для продовження шахової партії.

Надворі уже вечоріло. Сутінки затоплювали місто, ніби нічний прибій. Сизі сніжинки одна за одною спадали додолу, облямовуючи тихі столичні стежки й роздоріжжя. Місто тамувало подих у передчутті Святвечора.

* * *

Мати закінчувала накривати святковий стіл, тож родина вже поглядала у бік кухні. Сім'я тулилася у тісній квартирці, як звірі в рукавичці. Та все одно знайшлось місце і для смерічки, що красувалася в кімнаті батьків, і для гірлянд, які паленіли на її темних вітах, на шафах і карнизах, та й для всіх інших прикрас — супутників свята.

Батько сів за стіл першим. З газетою в одній руці, дратівливо потираючи вуса лівицею, чоловік ламав голову над кросвордом, натужно намагаючись пригадати потрібне слово. Бабуся, вбрана у білосніжну сукню, розливала настояний «юпі» по склянках. А її онучка так і продовжувала нерухомо сидіти біля вікна й чекати на щось. Таким квартетом сім'я справляла Різдво вже сьомий рік.

— Олю, помий руки перед вечерею, — нагадала мати.

Та дівчинка майже не чула, що їй кажуть. Вона все задивлялася чи то на своє відображення в шибці, чи то на кольорові вітражі, чи то на припорошену ялицю у дворі, але дивилася так, неначе пускала очима стрілу, яка мала прошити зимову сутінь, сягнути іншого берега Дніпра.

«А може, у нього так багато листів, що в тій купі він не знайшов мого?» — розпачливо припустила Оля. Її серце мимоволі стиснулося.

Мати вмить відчула тривогу дочки.

— Доню, я бачу, що ти якась неспокійна, мовчазна. Сидиш тихо. Може, у тебе щось сталося? Хтось скривдив у дворі?

— Ні, все гаразд, мамо, — Оля глибоко зітхнула. — Пам'ятаєш, коли я просила допомогти Андрієві, а ти сказала, що в нас немає грошей? Так от, я вирішила написати листа до Бога, такий самий, як і до Миколая. Тільки попросила грошей, а не намиста, але ж то не для себе... Заради друга, — закінчила дівчинка, і вмить їй ніби камінь з душі впав. Тепер вона очікувала, що скаже мама.

Від почутого бабуса впустила таріль з кутею. На щастя, посудина не перекинулася, а лише грюкнулася денцем об стільчик. Батько відклав газету і почимчикував до дверей, аби перевірити, чи закриті вони.

— А я вже десь чула такеє, — мовила бабуся. — Що дівчинка попросила у Бога допомоги, і Він їй дарунок послав.

— Тільки не починайте! — гарячково кинула Олина мама в бік свекрухи і, присівши коло Олі, продовжила. — Доню, розумієш, Бог і так чує наші молитви. Аби Він поміг, не обов'язково писати листа. Просто треба добре попросити, і якщо твоє прохання дійсно буде важливим, Він неодмінно допоможе.

— Людо, от не треба малій задурювати голову! — втрутився батько, повернувшись із коридору. — Якби ж ти більше в школі читала, то знала б, що ніякого Бога не існує!

— А якби ти читав те, що читають нормальні люди, то знав би, як Бог карає за такі слова у Святвечір!

Гамір за родинним столом наростав. Поки жінка доводила чоловікові, що він гріховний, чоловік доказував, що вона пуританка, і тільки рев мотору на вулиці змусив подружжя вгамуватися.

Зметикувавши першою, в чому річ, Оля підскочила до вікна. За нею підійшли батьки, а за ними — й бабуся.

На повільній швидкості у двір в'їхала біленька тридцять перша. За якусь мить з автомобіля вийшов високий чоловік середніх літ, одягнений у дороге пальто. Він наказав шоферу не приглушувати двигуна і рушив до під'їзду.

Мешканці будинку з цікавістю спостерігали за нічним візитом чинуші зі своїх помешкань. Дехто гадав думку, не розуміючи, навіщо він приїхав до них серед ночі, дехто злякався і вимкнув світло, а дехто плюнув на те і пішов далі вечеряти.

Втім, не встиг гість зайти у під'їзд, як хтось згори викрикнув йому навздогін гаряче народне привітання. Чинуша скривився й подумки вилаяв своє начальство, яке відрядило його у вихідний день на виконання чудернацького доручення.

— Думав, Бог старенький і з бородою, а він оно який, — жартома кинув батько.

Жінка промовчала. Очі її вже не палали, руки не здіймалися до небес. Від суперечки не лишилося й сліду.

Важкі кроки наближалися до Олиної квартири. Зрештою чиновник задержався на горішній поверх, знайшов потрібний номер і, зажекавшись, подзвонив у двері. Коли йому відчинили, він представився працівником канцелярії президента.

Господар запросив гостя у вітальню, де вишикувалася уся Олина родина, знічено споглядаючи на прилизованого гінця. І тільки-но батько хотів розпитати гостя, як той його випередив.

— Чи тут проживає першокласниця Оля? — статечно спитав він.

— Так, звісно! Це я! — проголосила дівчинка.

— Президент доручив передати вам подарунок.

Високий гість простягнув дівчині пакунок. Оля почервоніла, засяяла, ледь не підстрибнула на radoщах. Тремтячими руками вона прийняла подарунок з рук гостя.

— Ваш вчинок є правильним. Ми підтримуємо таких молодих людей. Ми готуємо цілу програму... — послуговуючись політичним сленгом, ніби іноземною мовою, посланець завів набридливу тираду, розкидаючись ще нечуваними, новомодними словечками. Слухачі ніч не зрозуміли, опам'ятавшись тільки тоді, коли чиновник повідомив, що поспішає. Він зиркнув на свій наручний годинник і на прощання привітав родину з Різдвом.

По телевізору розпочався концерт. Дуже доречно залунала пісня про коровай: «...витагуй ложку, за стіл сідай...»

Ситний аромат страв заманював батька, матір, Олю і бабусю назад до столу, саме він і примусив їх отямитися.

«...ми вас до хати, а нас етапом...»

— Молодець, доню, — пролунав баритон батька.

А мати поблажливо додала:

— Ну, відкривай уже, що дали. А я поки вареники підігрію.

Ощасливлена дівчинка побігла до своєї кімнати. Там вона похапцем розпакувала конверт і дістала гроші.

«Ні, цього не може бути», — ахнула Оля, перерахувавши купюри.

Перелічила вдруге, втретє — результат однаковий.

Врешті Оля поклала гроші до шухляди й ницьма плюхнулася на ліжко, сховавши обличчя в подушку. Їй вже не хотілося ні святкувати, ні радіти. Хотілось лише плакати.

За вікном іскрилася заметіль, блимала у світлі ліхтарів, неначе розсипана сіль, а мороз розписував шибки буйними візерунками.

* * *

Ранок був тихим, затишним, спокушав не виринати зі сну, безтурботно ніжитися під теплою ковдрою. Останній день канікул, а для дорослих переддень роботи неквапливо світав, розпатлувався гроном промінців по усьому місту, пускаючи де-не-де блискавичних зайчиків. Декотрі з них прошмигнули до Олиної кімнати: один зайчик плигнув на стільчик, де лежав ранець, другий на стіну, а третій ліг на її чоло блискучою латочкою.

Дівча тим часом блукало десь у савані, серед пальм і баобабів учило папугу говорити людською мовою, але настирний ара ніяк не піддавався, клекочучи по-своєму, по-пташиному. Африканська теплінь пашіла, гріла щосили, і якоїсь миті Оля відчула спрагу. Брунатна кіптява поволі наповнювала повітря, підіймалася над травами і бур'янами. Небосхил колихався, немов палав.

Зненацька папуга знахабнів, затріщав, як ошпарений, і спробував клюнути свою вчительку. Умить Оля пробудилася, примруженими очима шукаючи пернатого нахабу, який ледь не вкусив її. Та ніякого папуги не було, як не було ані чудернацьких дерев з розлогим карякуватим гіллям, ані безмежного привілля, ані пожовклих чагарників. Був яскравий, променистий день. Він сміявся й відкривав Олі свої обійми.

«Уже завтра до школи...» — пригадала Оля і мляво позіхнула. Дівчинка змусила себе розлучитися з чудернацькими видіннями сну, збадьоритися і злізти з канапи.

Думка про візит президентського гінця не полишала дівчинку вже третій день, хвилювала її, роздмухувала вогнище дитячого обурення супроти безсоромності чинуш, які так обдурюють сподівання людей...

Так чи інакше, сьогодні було не до набридлих спогадів. Сонцесяйна відлига розтопила крижані вали в таловину і разом із кригою неспинним річищем понесла негаразди за небокрай. Махнувши рукою на не складений рюкзак, Оля вирішила піти провідати товариша до лікарні, прихопивши із собою гостинець. Дівчинка вилетіла на вулицю і рушила вгору Шовковичною.

Дорогою їй раз у раз зустрічалися такі ж піднесені, як і вона, діти, дорослі, юнаки й дівчата. Ті щось жваво обговорювали, сперечалися, заливалися сміхом. Мимохіть обмінюючись з ними поглядами, Оля всміхалася у відповідь. Від недавнього смутку не лишилося й сліду.

Ручай струмував, жебонів, розливаючись шляхами, а вітер радше освіжав, ніж морозив. Горобці й синиці переливчасто щебетали, нагадуючи про неодмінне наближення весни, пробудження природи. Спів для птаства — то не просто своєрідна розмова. За місяці осоружних холодів птахи й самі скучили за буйним цвітом каштанів, духмяними пахощами акацій, пестливим теплом, ласкавим погожим небом... У такий спосіб вони намагалися розбудити весну, привабити її, щоб та повернулася, розрослася мільйонами пагінців і нарешті розквітла.

Під акомпанемент пташиного оркестру Оля вибралася на старовинне плато. Перед дівчиною бовваніла розкішна брунатна будівля, яка за стилем скоріше нагадала їй університет, аніж лікарню. Утім, Андрійка лікували в іншому корпусі, тож дівчинка продовжила свій шлях, простуючи повз ялиці й берізки. Тут облаштували щось на кшталт скверу, і пацієнти залюбки прогулювалися ним: хтось ходив під руку з коханою, хтось самотньо сновигав кам'янистою алеєю, сподіваючись на скоре одужання.

Оля знайшла відділення, в якому вже навідувала Андрійка. Відтоді тут майже нічого не змінилося. Діти тихо гомоніли, щоб не заважати спати іншим пацієнтам.

— Як же ти так, Андрійку... Мама мені казала, що і в її часи падали, коли каталися на ковзанах, але щоб хтось ламав ноги — того не пригадує.

— Ну, якось так вийшло, що я перегнав вас та й думав першим дістатися до самого краю, щоб не насміхались ви з мене, наче я не вмію кататися. А тоді повертаю голову, дивлюся вперед і розумію, що ноги більше мене не слухаються. Ну, думаю, буде аварія. Знаєш, я в селі йшов через міст і ненароком глянув під ноги, а там, унизу, прірва. І дивиться вона на мене знизу, як крокодил з відкритою пащею! Отак і зараз. Ну, коротше, так я й гепнувся.

— Та ну, Андрійку! Ніхто й не казав, що ти не вмієш їздити на ковзанах. Ти сам казав, що перший раз став на лід, то чого тут соромитися?

— Балагури. Бала-гури... — бубонів із сусіднього ліжка довготелесий старший хлопець.

— Та ми тихо, ми ще трошки, — сказала йому Оля, притуливши вказівний палець до губ. — Андрію, маю для тебе дещо. Відкрий тоді, як до тебе прийдуть батьки, і нікому не показуй.

Нарешті Оля дістала наготовлений гостинець.

Андрій здивувався, отримавши конверт. Він не очікував від Олі подарунка, та й не міг уявити, що може вдіяти подруга, аби полегшити його становище. Та все-таки здогадався, що там лежать гроші, адже в таких самих «обгортках» отримували зарплатню його батьки.

— Дякую, Олю, — напрочуд тихо подякував хлопчик, заглянувши своїй рятівниці у вічі. — Але ж звідки? Хто тобі це передав?

— Хто передав — неважливо. А хто дав... то я тобі іншим разом розкажу, коли ти одужаєш.

Оля попрощалася. Наостанок, уже на порозі, вона зворушено глянула на однокласника. Андрійкові здалося, що цей погляд торкнувся самісінького його серця. Він ураз поведішав.

* * *

День догоряв. Сонечко майже зникло за обрієм.

У кабінеті президента тьмяно світила лампа. От-от вона погасне, але не зараз. Лишилось прочитати останнього листа.

«Знову до Бога... Та це ж та сама школярка пише», — згадав президент і ураз пожвавішав. «Мабуть, добре вихована, як не забула прислати подяку».

Аркуш, хоч ти трісни, не хотів вилазити з конверта, наче прилип, тож чоловік перевернув його догори дригом і легенько потрусив. Лист вилетів, як птах, і осяяні літери ніби ожили:

«Пане Боже, дякую, що ти відгукнувся і подарував мені гроші!

Тепер, якщо хтось допоможе ще, мій однокласник Андрійко зможе купити собі милиці.

До речі, на те, як передавали твій подарунок, дивився весь будинок, бо його привіз якийсь президентський чиновник на дорогій автівці.

Але прошу тебе, більше ніколи не передавай гроші через президента.

Він украв аж половину!»

Поліна Пушкіна,

студентка IV курсу освітньої програми «Українська мова і література»

Метеликове Поділля

Щоразу, як я бачу рожеве неонове полум'я, мені здається, що це остання можливість залишитися собою. Я більше не можу сприймати дійсність належним чином, а моє рожеве полум'я заспокоює найчутливіші ділянки мозку.

Уперше воно з'явилося, коли мені було шість. Тоді я з татом сиділа в гаражі, бо він лагодив машину та пив горілку, а я не могла нікуди подітися, тож полум'я спалахнуло неподалік: я торкалася палицею, а вона проходила крізь спокійний рожевий вогонь. Це було схоже на струм, але не болісний. Тоді я стала двома ногами всередину... й потрапила додому. Мати сказала, що їй байдуже, що та як, але добре, що я жива. А батько того дня приповз під вечір і навіть не запитав, чому я вдома.

За роки існування поряд із цією штукою я зрозуміла, що вона з'являється лише за крайньої необхідності й у відповідь на щире бажання. Наступний раз був у старшій школі. Урочистий захід. Усі стояли на площі, де пару днів тому осколками від снаряду алфальт розмалювало у криваво-червоні тони. Я не можу стояти тут, бо в голові — лише думки про те, помили асфальт чи ні. Як можна тут стояти? Мене душать сльози, і я вирішую йти геть. Взагалі-то, мені не потрібна підтримка, бо вона робить мене слабшою. Але замість дверей до школи — полум'я. Рожеве полум'я з гострими вогняними язиками. Я пам'ятаю його і не боюсь. Я торкаюся руками цієї дивної хвилі, усе ще не розуміючи, чого вона від мене вимагає. Кличе додому? Але навіщо? Я стаю двома ногами в самісіньку середину полум'я... і опиняюся у директорки. На мені інший одяг та взуття. Праворуч від мене сидить мати й намагається зрозуміти державну мову, якою директорка говорить про мою поведінку. Наразі мене змушують писати пояснювальну записку. Я дивлюся навкруги, знаю,

що відповідальності не уникнути, але мені не соромно. Я пишу, як пишеться, а потім ця директорка викладає фото записки у фейсбуці з написом: «І таке трапляється». Вийшовши зі школи з мамою, я розумію, що для мене це не край, а для неї — край, і краще мені зараз просто мовчати.

Мені так боляче уживатися з реальністю. Є таке філософське поняття — стоїцизм, яке полягає у збереженні спокою в разі неможливості вирішення проблеми. Але я завжди буду проти. Я можу прожити все життя з хворим серцем через усе, що відбувається навколо. Або мене завтра зіб'є машина, і я помру. Тож я завжди буду проти. Мені притаманна здатність до самопожертви, але вона співіснує із самодостатністю. Я можу викинути телефон у вікно і спокійно жити у своїй кімнаті, бо маю книги, ігри, музичні інструменти, колекції найрізноманітніших речей. І моя жага до пізнання ніколи не скінчиться, мене цікавитимуть різні речі. Чи страшно дивитися на людину, яка шукає себе все життя? А чи страшно бачити, що людина заглибилася в конкретну сферу й не цікавиться нічим поза темою, яку вважає сенсом життя?

Наступний раз мандрівка поза межі самої себе відбулася взимку останнього року навчання в школі. Щоранку я виходила на двадцять хвилин раніше, щоб курити дорогою до школи. І цього разу обрала найдовший шлях. У подвір'ї біля школи, просто під деревом, був мій рідний рожевий знак. Але цього разу він пульсував, розширюючись та звужуючись. Звичайно, я підійшла і стала всередину. Через мить я опинилася на вокзалі з валізою речей. Люди пробігали повз мене, я їх бачила вперше. Нічого не розуміючи, полізла в кишені. В одній була пачка цигарок, в іншій — гроші, яких вистачило б на місяць, та квиток до Києва. Але я й так уже в Києві, тож питань не поменшало. Я йду з вокзалу, тримаючи в руці телефон, дивлюся останні повідомлення, щоб розуміти обставини, за яких опинилася тут. На вулиці ніби осінь, а телефон не дає ніяких роз'яснень. Голова паморочиться від свободи. Я відкрила свою валізу й дістала кофту, занесла валізу до камери схову. Виходить, що це осінь наступного року, тож час, коли я вступила? Отже, я дійсно вступила? Хоч це і не складно, але мене лякали, що я не зможу. У рюкзаку я знайшла документи, які підтверджують: я студентка. Ого. Ще в рюкзаку лежить губна гармошка. Я чула щось про пам'ять м'язів. І це справцювало! Я вмю грати щось нове. У Києві я знаю лише дві адреси, але обидві — мистецькі простори. Тоді я відкриваю карту на телефоні й дивлюся мітки.

Десь на Подолі чекає на мене моя перша і найкраща людина в цьому періоді життя. Я сідаю у трамвай, де перші двері палахкотять знайомим рожевим полум'ям, а до других я ледве встигаю добігти. Я дістаюся на Поділ і шукаю тебе. А може, не варто? Я пам'ятаю тебе лише рік тому, але що було після? Добре, якщо не пам'ятаю я — пам'ятаєш ти. Але вогонь б'є мені в очі! Хто не хоче, щоб я сідала у трамвай? Дорогою до площі біля кожної будівлі замість дверей мені ввижається рожеве полум'я. І люди входять у нього й зникають. Я не одна така, чи це вже неправда? Я геть вигадана та несправжня. Але ж не настільки, щоб не бачити тебе за десять метрів од себе? Ти така реальна сидиш на лавці біля будинку і куриш. Куриш одну за одною. Геть не бачиш мене, а я не можу знайти слів, щоб підійти. Через хвилину ти встаєш і йдеш до дверей, де з'являється полум'я. Я бачу, як ти танеш, і біжу за тобою. Але опиняюся у своїй кімнаті в тому самому одязі й з рюкзаком. У кишені квиток та гроші. Ніби це правда? А за вікном справді осінь. Здається, я щось не так зробила. А може, ти — мій метелик, що не дозволяє повернутися? Як метелик у Бредбері?

Я продовжую жити своїм життям, спілкуюся з родиною й друзями, читаю і граю у комп'ютерні ігри. Все ніби добре, але це майбутнє. А чи це моє майбутнє? Я не хочу сидіти в кімнаті. Я не знаю, що могло бути замість цього. Але я хочу сама дійти до майбутнього, хочу сама будувати його. Вже саме усвідомлення цього робить моє існування легшим. Але не щасливішим, бо я заслуговую будувати себе, а полум'я — лише провокація, що позбавляє досвіду. Мить усвідомлення — і я розумію: треба зробити щось для мого метелика.

Я збираю свій кращий гербарій і відсилаю поштою їй. Я вважаю, мені так важко, бо я не годую тебе емоціями. Ти врятувала мене з полону війни й апатії, лише ти повірила в мене. А я, зі свого боку, віддам усю любов, яку ти розпалила.

Вранці мати розбудила мене о шостій і сказала, що час іти до школи. За вікном зима, в кишені цигарки, а на телефоні повідомлення: «Дякую за гербарій».

Я — знову я. Маю можливість будувати себе. Тепер я точно знаю, що не буду схожою на себе з минулого, бо ніколи не втрачу жагу до пізнання та залюбленість у життя.

Після смерті я менш за все хочу опинитися на Подолі й шукати тебе. Нескінченно шукати тебе без можливості зустрітися. А якщо чесно, то й після смерті було б добре подорожувати країною, відвідувати архітектурні пам'ятки, музеї та всі чудові місця, де, як і раніше, вирує життя.

ЗМІСТ

Передмова	3
-----------------	---

ПЕРЕМОЖЦІ ВІДКРИТОГО ПАТРІОТИЧНОГО ФЕСТИВАЛЮ-КОНКУРСУ «НАРОД-ГЕРОЙ ГЕРОЇВ ПОЯВЛЯЄ»

ПОЕЗІЯ

Категорія «Аматори»

Вікова категорія «До 14 років»

Олександр Гузель	9
Дарія Лебеда	9

Вікова категорія «14–17 років»

Катерина Попик	10
Вероніка Діденко	10

Вікова категорія «18–20 років»

Ольга Дядченко	12
----------------------	----

Вікова категорія «20–29 років»

Христина Берездецька	13
Володимир Вербіян	14
Вікторія Шабранська	16
Дарина Удовиченко	18
Ксенія Дзюба	18
Дмитро Кличков	19

Вікова категорія «30+ років»

Вікторія Куцах	20
Дарія Склярник	20

Спеціальна відзнака «Патріотична лірика»

Юрій Кобзаренко	21
-----------------------	----

Категорія «Професіонали»

Володимир Патола	24
Артем Сергієнко	25
Ольга Сидоренко	28
Карина Кожанова	29
Олександр Ватага	32

ПРОЗА

Категорія «Аматори»

Вікова категорія «14–17 років»

Світлана Бондарук	37
Вероніка Картушина	46
Катерина Сербя	49
Дарія Чорненко	51
Катерина Федоренко	52
Анастасія Дирда	52

Вікова категорія «18–24 роки»

Анастасія Потужна	54
Олександра Олійник (Київ)	58
Олександра Олійник (Кривий Ріг)	61
Марія Слюсар	64
Марина Агапій	65
Юлія Гришина	72

Вікова категорія «25–30 років»

Анастасія Бабич	74
Аріна Мар'яш	77

Категорія «Професіонали»

Тамара Куцай	79
Людмила Кирієнко	82
Олексій Тарасенко	83

ПЕРЕМОЖЦІ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОНКУРСУ «БЕРЕЗНЕВІ МІСТЕРІЇ»**ПОЕЗІЯ**

Марго Долотій	91
Олег Федоренко	91
Вікторія Француз	92
Надія Кулеш	93
Михайло Марчук	94
Дарина Неділько	95

ПРОЗА

Поліна Тендітна	99
Юлія Іщенко	105
Аліна Шевченко	109
Віталіна Олійник	113
Олександра Олійник	115
Дар'я Ремез	117

ТВОРЧІСТЬ ГРІНЧЕНКІВЦІВ

Олександра Кабакова	125
Ігор Козак (Ігор Дибя)	126
Інна Михалева	128
Ярослава Нікуліна	129
Поліна Лівшиць	130
Марія Мартиненко	131
Каріна Мацюк	132
Анна Чорноморець	133
Єгор Вайскоп	136
Поліна Пушкіна	143

Літературно-художнє видання

СОНЯЧНЕ ПРОМІННЯ

Студентський альманах
Київського університету імені Бориса Грінченка

За зміст публікацій відповідають автори

НМЦ видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка

Завідувач НМЦ видавничої діяльності *М. М. Прядко*
Відповідальна за випуск *А. М. Даниленко*
Над виданням працювали *Н. І. Гетьман, Т. В. Нестерова, В. І. Скрябіна*

Підписано до друку 05.07.2023 р. Формат 60х84/8.
Ум. друк. арк. 17,21. Наклад 130 пр. Зам. № 3-25.

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

Попередження! Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена на будь-яких носіях, розміщена в мережі «Інтернет» без письмового дозволу Київського університету імені Бориса Грінченка й авторів. Порушення закону призводить до адміністративної, кримінальної відповідальності.